

globalizacja
interdyscyplinarność
sieciowość
digitalizacja
multikulturowość
ekologizacja
Pokolenie Y
srebrna gospodarka

2020

PROGNOZY I SCENARIUSZE DO ROKU 2020

Raport podsumowujący II etap badania pt.:

„Stan obecny i prognoza zmian oraz kierunków rozwoju gospodarki i rynku pracy w województwie pomorskim”

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

PROGNOZY I SCENARIUSZE DO 2020 r.

RAPORT PODSUMOWUJĄCY II ETAP BADANIA PT.
„STAN OBECNY I PROGNOZA ZMIAN ORAZ
KIERUNKÓW ROZWOJU GOSPODARKI I RYNKU PRACY
W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM”

Kierownik projektu:

dr Bohdan Wyżnikiewicz

Zespół autorski:

Anna Hildebrandt

Marcin Nowicki

Marcin Peterlik

Przemysław Susmarski

Jan Szomburg Jr.

dr Maciej Tarkowski

Damian Trawicki

RAPORT OPRACOWANO W INSTYTUCIE BADAŃ NAD GOSPODARKĄ RYNKOWĄ

Projekt „Stan obecny i prognoza zmian oraz kierunków rozwoju gospodarki i rynku pracy w województwie pomorskim” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Raporty powstałe w jego ramach dystrybuowane są bezpłatnie.

WYDAWCA

URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO
Departament Europejskiego Funduszu Społecznego
80-810 Gdańsk
ul. Augustyńskiego 2
tel. (058) 32-68-190, fax. (058) 32-68-193, e-mail: defs@woj-pomorskie.pl

Raport w formacie PDF dostępny jest na stronie internetowej:
<http://www.defs.woj-pomorskie.pl>

Autor opracowania:

Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową

© Copyright by Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego

Gdańsk 2010

ISBN 978-83-88262-49-4

Spis treści

1 Cel i struktura projektu	5
2 Streszczenie	6
3 Summary	10
4 Metoda badawcza	14
5 Wpływ zidentyfikowanych zjawisk i trendów na funkcjonowanie przedsiębiorstw	16
5.1 Coraz więcej informacji i wiedzy	16
5.2 Coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka	18
5.3 Dalsza integracja Europy	20
5.4 Dłuższe i lepsze życie	22
5.5 Nowe społeczeństwo	23
5.6 EURO 2012	25
5.7 Oszczędzanie energii	27
5.8 Otwarty i wymagający rynek pracy	28
5.9 Postęp globalizacji	30
5.10 Szybka technologizacja	32
5.11 Pędząca digitalizacja	33
6 Prognozy makroekonomiczne dla województwa pomorskiego na lata 2010–2020	36
6.1 Wprowadzenie	36
6.2 Metodologia	36
6.3 Prognozy makroekonomiczne	38
6.4 Rynek pracy	43
7 Perspektywy najważniejszych branż	48
7.1 Rolnictwo	48
7.2 Przemysł	50
7.3 Budownictwo	53
7.4 Handel	55
7.5 Hotelarstwo, gastronomia (turystyka)	58
7.6 Transport, logistyka, gospodarka magazynowa	61
7.7 Finanse	64
7.8 Administracja	66
7.9 Edukacja	68
7.10 Ochrona zdrowia	70
8 Scenariusze przekształceń struktury gospodarki i rynku pracy	73
8.1 Dylematy scenariuszy	73
8.2 Pola scenariuszy	75
8.3 Scenariusze a prognoza makroekonomiczna	76
8.4 Scenariusze	76
9 Spis tabel	86
10 Spis wykresów	87

1. Cel i struktura projektu

Celem projektu pt. „Stan obecny i prognoza zmian oraz kierunków rozwoju gospodarki i rynku pracy w województwie pomorskim” jest:

- zidentyfikowanie obecnych i przyszłych uwarunkowań, zjawisk oraz tendencji rozwoju społecznego i gospodarczego, poczynając od trendów o charakterze globalnym po procesy specyficzne dla Polski i naszego regionu,
- uzyskanie wiedzy na temat prawdopodobieństwa wystąpienia, kierunku i siły tych zmian,
- poznanie mechanizmów wpływu zidentyfikowanych zjawisk i tendencji na funkcjonowanie najważniejszych elementów gospodarki regionu (duże oraz małe i średnie przedsiębiorstwa, branże, klastry) i relacje między nimi,
- określenie możliwych scenariuszy wpływu zidentyfikowanych zjawisk i tendencji na strukturę gospodarczą i rynek pracy w województwie pomorskim i ocena prawdopodobieństwa ich realizacji,
- opracowanie rekomendacji dla władz samorządowych i innych podmiotów w zakresie podnoszenia konkurencyjności gospodarki i rynku pracy w odniesieniu do zmian przewidywanych w poszczególnych scenariuszach, ze szczególnym uwzględnieniem wariantu normatywnego.

Realizacja powyższych celów podzielona jest na trzy etapy:

- I. Identyfikacja czynników i mechanizmów zmian,
- II. Konstrukcja scenariuszy i prognoz,
- III. Sformułowanie wniosków i rekomendacji.

Niniejszy raport jest efektem drugiego etapu projektu — prezentuje on scenariusze dostosowań pomorskiej gospodarki, społeczeństwa i rynku pracy do zidentyfikowanych i wyselekcjonowanych pod względem istotności (i opisanych w I raporcie) zjawisk i tendencji społecznych oraz gospodarczych. W niniejszym raporcie prezentowana jest ocena ich znaczenia dokonana w procesie badań ankietowych na próbie 600 pomorskich przedsiębiorstw oraz wyniki weryfikacji przez ekspertów-praktyków sektorowych, jak również zestawienie z wynikami modelowania ekonometrycznego. Efektem tych prac są przedstawione scenariusze rozwoju regionu.

W kolejnym, trzecim etapie projektu sformułowane zostaną wnioski i rekomendacje na podstawie całego badania.

2. Streszczenie

Raport poświęcony scenariuszom i prognozom przemian struktury gospodarki i rynku pracy województwa pomorskiego składa się z czterech zasadniczych części omawiających kolejno: znaczenie zidentyfikowanych w pierwszym etapie projektu¹ **trendów i zjawisk w ocenie przedsiębiorców, wyniki prognoz makroekonomicznych, perspektywy rozwoju poszczególnych sektorów oraz scenariusze przemian struktury gospodarki i rynku pracy.**

Najważniejsze trendy i zjawiska, które kształtować będą strukturę gospodarki i rynku pracy regionu, są na ogół postrzegane przez pomorskich przedsiębiorców jako istotne z punktu widzenia ich działalności, choć można w tym zakresie dostrzec pewne różnice. Jednym z trendów, który w ich ocenie będzie miał stosunkowo nieduży wpływ jest wzrost dostępnych zasobów wiedzy i informacji a co za tym idzie zmiana sposobów jej wykorzystania w budowaniu przewagi informacyjnej. Wyniki te są niepokojące, ponieważ pokazują, że **pomorskie firmy nie dostrzegają szans i wyzwań związanych z tym zjawiskiem, co może świadczyć o słabym przygotowaniu do zmiany modelu konkurowania na globalnych rynkach: z kosztowego na innowacyjny i wiedzochłonny.** Branżowa struktura odpowiedzi wskazuje na dość tradycyjne pojmowanie istoty omawianego trendu, która jest raczej postrzegana w kategoriach wzrostu znaczenia wiedzy naukowej i technologicznej niż symbolicznej,

¹ Nowicki M. (red), 2009, Stan obecny i prognoza zmian oraz kierunków rozwoju gospodarki i rynku pracy w województwie pomorskim. Czynniki i mechanizmy zmian, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk.

która może być generowana i skutecznie wykorzystywana także w branżach niezwiązanych bezpośrednio z tworzeniem wiedzy i przetwarzaniem informacji. Kolejnym trendem, którego wpływ oceniany jest jako relatywnie niski jest oszczędzanie energii i odnawialność jej źródeł. **Przedsiębiorcy dostrzegają szanse wynikające z upowszechnienia nawyku oszczędzania energii, z drugiej strony najwięcej obaw wiąże z wdrażaniem pakietu klimatycznego.** Trzecim z trendów ocenianych jako najmniej znaczące dla pomorskich przedsiębiorstw to postęp globalizacji. Z jednej strony **umieędzynaradawianie życia społeczno-gospodarczego postrzegane jest jako szansa,** z drugiej zaś jeden z aspektów tego procesu, czyli **wzrost znaczenia wschodzących rynków przez relatywnie dużą część przedsiębiorców oceniany jest w kategoriach potencjalnego zagrożenia.**

Jako najsilniej a zarazem pozytywnie oddziaływające ocenione zostały dwa trendy: wzrost długości i jakości życia oraz kształtowanie się nowego społeczeństwa. Są to zagadnienia bardzo bliskie bieżącej działalności przedsiębiorstw — dotyczą rynku zbytu oraz podaży pracy. Zdaniem przedsiębiorców trend dłuższego i lepszego życia będzie trendem oddziałującym w sposób najbardziej istotny na pomorską gospodarkę. Chodzi przede wszystkim o **konieczność pozostania aktywnym zawodowo dłużej oraz o wyzwania związane ze wzrostem populacji osób starszych w regionie.** Te trendy spowodują konieczność reorganizacji pracy w kierunku rozwiązań uwzględniających zarządzanie wiekiem tak, aby ułatwić starszym osobom dalszą aktywność zawodową. Wymagać będą także permanentnej edukacji, w celu aktualizacji kompetencji. Ponadto

wywołają konieczność przebudowy systemu emerytalnego. Obszary tradycyjnie rolnicze mogą zyskać na rozwoju branż związanych ze sportem i rekreacją. Z kolei znaczenie nowego społeczeństwa jest postrzegane jako istotne, przede wszystkim biorąc pod uwagę **wzrost zamożności klasy średniej**. Będzie to mieć decydujący wpływ na wzrost popytu we wszystkich kluczowych branżach regionu, tak w przemyśle jak i usługach. Szczególnie wpłynie na rozwój specjalistycznych usług zdrowotno-turystycznych, konsumpcję towarów wyższego rzędu. Może pośrednio wpłynąć na wzrost produkcji i wzrost obrotów handlowych towarów ekskluzywnych.

Interesujących informacji dotyczących oceny wpływu trendów na przedsiębiorstwa dostarcza przekrój terytorialny. Zaznacza się w nim wyraźny **podział na podregion słupski i trójmiejski, w których przedsiębiorcy formułują wyrażnie bardziej pozytywne prognozy niż w przypadku dwóch pozostałych obszarów — podregionu gdańskiego i starogardzkiego**. W trendach taki jak: rosnące zasoby wiedzy i informacji, postępującej digitalizacji, technologizacji czy zmian w sektorze energetycznym największych szans upatrują przedsiębiorcy z Trójmiasta. W przypadku pozostałych trendów największymi optymistami są natomiast przedstawiciele firm z podregionu słupskiego.

Zakładając, że tempo dostosowań do zidentyfikowanych zjawisk i trendów nie będzie w istotny sposób odbiegało od notowanego w innych regionach, w perspektywie do 2020 spodziewać się należy **nie tylko wzrostu PKB w ujęciu bezwzględnym, ale także wzrostu udziału województwa pomorskiego w wytwarzaniu PKB Polski z 5,84 proc. (2009) do 6,01 proc.** PKB per capita także ulegnie silnemu wzrostowi, z poziomu 34,8 tys. zł (2009) do 82,9 tys. zł. **Z uwagi na większy, niż w innych regionach napływ ludności pozycja pomorskiego względem innych regionów w zakresie omawianego wskaźnika nie ulegnie poprawie.**

Do 2020 roku część przemian strukturalnych w województwie pomorskim przebiegać będzie podobnie jak w całej gospodarce polskiej. Najważniejszymi tendencjami, zarówno w skali regionu, jak i całego kraju, będą stopniowy **wzrost udziału usług w wytwarzaniu wartości dodanej oraz spadek znaczenia przemysłu**. Zjawiska te będą nieco wyraźniejsze w województwie pomorskim niż w pozostałej części kraju. Udział budownictwa w tworzeniu ogólnopolskiej wartości dodanej będzie w latach 2009–2020 się zmniejszał. Inna tendencja obserwowana będzie w województwie pomorskim. Do roku 2012 **udział budownictwa w wytwarzaniu**

wartości dodanej w regionie będzie wzrastał. Związane to będzie między innymi z przygotowaniami do przeprowadzenia w 2012 roku w Gdańsku meczów Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej. Realizacja części spośród przeprowadzanych inwestycji infrastrukturalnych, szczególnie komunikacyjnych, prawdopodobnie opóźni się, z czego wynika utrzymanie się wysokiego udziału budownictwa w wartości dodanej również w 2013 roku. Od roku 2014 znaczenie budownictwa zacznie obniżać się, naśladując tym samym tendencję ogólnopolską. **W województwie pomorskim nieco wolniej niż w skali całego kraju zmniejszać się będzie udział rolnictwa w wytwarzaniu wartości dodanej**. Wynika to jednak z istniejącej już obecnie znacznej różnicy udziałów rolnictwa w gospodarce. Pomimo wolniejszego spadku udziału w latach 2009–2020, udział rolnictwa w tworzeniu wartości dodanej pozostanie w województwie pomorskim na poziomie wyraźnie niższym niż w całej Polsce.

Biorąc pod uwagę prognozowane wielkości zatrudnienia i bezrobocia należy stwierdzić, że mimo wahań koniunkturalnych, będą one bardziej korzystne niż w 2010 r. W 2020 r. prognozowana liczba pracujących wynosić będzie 735 tys. (wobec 727 tys. w 2009 r.) a bezrobotnych — 84 tys. (wobec 100 w 2009 r.). Stopa bezrobocia kształtować się będzie na poziomie 10,2 proc. i przewyższy wartość dla Polski jedynie o 0,1 pkt. proc.

Zmiany struktury pracujących w sektorach, dla których możliwe jest sporządzenie prognozy będą, w perspektywie do 2020 r. zróżnicowane. **Niewielki wzrost udziału pracujących będzie miał miejsce w przemyśle, budownictwie i transporcie. Znaczny przyrost wystąpi w podmiotach obsługujących nieruchomości i inne firmy oraz w handlu.** Natomiast stagnacja znaczenia w strukturze cechować będzie hotelarstwo i gastronomię.

O ile zmiany ilościowe w układzie głównych sektorów nie będą spektakularne o tyle wewnątrz nich będą miały miejsce istotne przekształcenia, ważne także z punktu widzenia rynku pracy. Szansą pomorskiego rolnictwa, z uwagi na warunki agroekologiczne, może okazać się produkcja biomasy dla potrzeb energetycznych. Ważne znaczenie będzie miała także serwicyzacja rolnictwa. Udział np. socjologów czy kulturoznawców będzie pomagał w zrozumieniu pozaekonomicznych aspektów popytu na żywność. Ułatwi to wykorzystanie szans, jakie niesie choćby ekologiczna produkcja żywności, na którą mimo wyższych cen, popyt zapewne będzie rósł. Przemysł jest sektorem niezwykle

zróżnicowanym, nie mniej postępująca globalizacja a w jej efekcie rosnąca presja kosztowa powodować będą zmiany w strukturze przemysłu. Najbardziej będą narażone na nią branże praco- i kapitałochłonne, których produkty finalne cechują się niskimi kosztami transportu. Presja konkurencyjna do pewnego stopnia złagodzona może zostać poprzez dalszą integrację europejską — przyjęcie Euro podniesie atrakcyjność inwestycyjną. Kolejną szansą jest postępująca technologizacja pozwalająca, dzięki automatyzacji procesów wytwórczych podnieść wydajność pracy. Potencjalnie istotne znaczenie ma przyspieszony rozwój bio-nano-neuro technologii. Choć szanse na istotny, z punktu widzenia gospodarki regionu, sukces nie są duże to najprawdopodobniej wiązać się one będą z przemysłem petrochemicznym, farmaceutycznym, kosmetycznym czy tworzyw sztucznych. Dla sektora budownictwa ważnym czynnikiem rozwoju będzie zarówno popyt w segmencie budownictwa infrastrukturalnego jak i mieszkaniowego. Ważne jednak będzie uwzględnienie takich zmian jak postępująca indywidualizacja potrzeb mieszkaniowych czy większy popyt na powierzchnie biurowe do wynajęcia ze strony firm. Nie bez znaczenia będzie także nacisk na oszczędzanie energii, co stymulować będzie postęp w zakresie materiałów, rozwiązań infrastrukturalnych i technologii budowy. W przypadku handlu podstawowym czynnikiem wzrostu i przemian strukturalnych będzie wzrost klasy średniej. Nie mniej poważny wpływ na strukturę sektora a w tym na podaż kwalifikacji będzie miało dalsze upowszechnienie handlu internetowego, rosnąca świadomość konsumenta, postęp globalizacji czy rosnąca długość i jakość życia. Podobne czynniki kształtować będą zmiany sektora turystycznego. W krótkiej perspektywie dodatkowym istotnym czynnikiem jego rozwoju będzie organizacja Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej EURO 2012. W perspektywie dłuższej liczyć się jednak będą wizerunkowe efekty tej imprezy decydujące o rozpoznawalności i marce województwa pomorskiego jako regionu turystycznego. Istotne zmiany czekają także ważny dla gospodarki regionu sektor transportu, logistyki i magazynowania. Cechować go będzie postępująca konsolidacja wymuszona koniecznością oferowania kompleksowych usług, rosnąca złożoność procesów logistycznych wynikająca z indywidualizacji popytu i produktów, duże i być może rosnące znaczenie portów morskich, które oferują coraz szybsze możliwości przeładunków a także coraz większy zasięg obsługi przedpola (transkontynentalny serwis kontenerowy) jak i lepszą dostępność do zaplecza (inwestycje infrastrukturalne). W pozostałych

sektorach przekształcenia wewnątrz nich również będą większe niż zmiany ich udziału w strukturze gospodarki. **Fundamentalne zmiany, o ile region ma sprostać wyzwaniom, jakie niosą za sobą zidentyfikowane trendy, czeka system edukacji.** Musi on stać się bardziej otwarty na wiedzę i informację dostępną w jego otoczeniu oraz stać się jej integratorem. Kolejnym wyzwaniem jest położenie dużego nacisku na kształcenie kompetencji, w szczególności zdolność ich wbudowywania w wachlarz umiejętności i zróżnicowanych doświadczeń uczniów w różnym wieku, w tym osób dorosłych. Takie działania wyposażą absolwentów i pracowników w narzędzia ułatwiające dostosowanie do szybko zmieniającej się sytuacji na rynku pracy. Aby to jednak było możliwe zmianie ulec muszą wzorce i postawy uczniów oraz nauczycieli.

Możliwe interakcje między trendami jak i złożoność regionu rozumianego jako terytorialny system społeczny, uniemożliwia udzielenie jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób, pod wpływem zidentyfikowanych trendów i zjawisk, zmieni się struktura gospodarki i rynku pracy województwa pomorskiego. Na pewne przybliżenie odpowiedzi pozwala nakreślenie pola możliwych zmian i skonstruowanie scenariuszy opisujących w sposób spójny i konsekwentny wybrane z możliwych stanów gospodarki i rynku pracy. Wymiary pola możliwych zmian wyznacza możliwa dynamika dostosowań gospodarczych i społecznych. Podział ten wynika z częściowo odmiennych kryteriów racjonalności, jakie obowiązują w życiu gospodarczym (maksymalizacja zysków) i społecznym (dobro jednostki i wspólne osadzenie w danym kontekście kulturowym). Dostosowania w obu wymiarach, w zależności od aktorów (pracodawcy, pracownicy, konsumenci, obywatele) przebiegać mogą synchronicznie lub asynchronicznie. Na tej podstawie **skonstruowano cztery scenariusze: solidarnej odpowiedzi, ku peryferiom, aktywnego społeczeństwa i aktywnej gospodarki.**

Scenariusz solidarnej odpowiedzi zakłada szybsze niż w innych regionach dostosowania do trendów, zarówno w wymiarze gospodarczym jak i społecznym. Jego katalizatorem jest powszechna digitalizacja i obecność technologii w życiu codziennym, co ułatwia stosowanie takich rozwiązań w gospodarce. Możliwość ta jest niezbędna, aby uruchomić **mechanizm budowy przewagi konkurencyjnej w oparciu o wiedzę symboliczną.** Nieodzowne w tym modelu jest upowszechnienie podejścia projektowego i współpracy sieciowej, co sprzyja budowaniu elastycznego i otwartego rynku pracy oferującego

atrakcyjne posady. W konsekwencji następuje wzrost dobrobytu, który generuje nowe efekty popytowe. Warunkiem koniecznym dla realizacji tego scenariusza są daleko idące przekształcenia w systemie edukacji, który staje się otwarty i integrujący, kładący nacisk na kształtowanie kompetencji i kreatywności, łączący naukę z wychowaniem. Jest on także fundamentem budowy otwartego społeczeństwa, świadomości obywatelskiej i konsumenckiej, co modyfikuje sposób działania przedsiębiorstw i administracji zmierzającej ku modelowi *responsive governance*. Ten scenariusz pozwala wzmocnić pozycję konkurencyjną regionu oraz osiągnąć lepsze rezultaty makroekonomiczne niż wskazuje na to prognoza.

Na drugim biegunie lokuje się scenariusz, w którym **województwo pomorskie zmierza ku peryferiom. Jest to konsekwencja wyboru budowy przewagi konkurencyjnej głównie w oparciu o wiedzę naukową i technologiczną.** Mimo postępów, potencjał badawczo-rozwojowy okazuje się niewystarczający do skutecznej konkurencji z okręgami wiedzy o ugruntowanej pozycji, jak i z tymi w gospodarkach wschodzących, w których globalne nakłady na działalność badawczo-rozwojową okazują się wielokrotnie wyższe. Przy nacisku na specjalizację, kształtuje się deficyt wiedzy interdyscyplinarnej oraz kapitału relacji, co utrudnia proces wdrażania innowacji powstałych w regionie a w konsekwencji odpływ części z nich. W tym modelu istnieje ograniczony nacisk na przekształcanie struktur organizacyjnych w gospodarce. Nadal dominują struktury hierarchiczne i branżowe, jako najbardziej adekwatne do modelu obowiązującego w gospodarce opartej na ściśle podzielonej między dyscypliny wiedzy naukowej i technologicznej. Postępy digitalizacji i technologizacji są wolniejsze, gdyż zapotrzebowanie na takie rozwiązania generują jedynie sektory gospodarki opartej na tak wąsko rozumianej wiedzy. Ograniczona digitalizacja i technologizacja spowalnia rozwój świadomej konsumpcji i obywatelskości, gdyż niezbędne do tego narzędzia komunikacji nie znajdują powszechnego zastosowania w tym zakresie. Społeczna presja na administrację i przedsiębiorstwa jest, więc relatywnie

mniej, co obniża jakość produkcji i usług (w tym publicznych). Odpowiedzią systemu edukacji na istniejący popyt jest kształcenie kwalifikacji zawodowych jak najbardziej przystających do aktualnych potrzeb pracodawców. Z uwagi na długotrwałość procesu kształcenia, niewielkie zaangażowanie firm w proces kształcenia, zamknięty charakter instytucji edukacyjnych, oraz zmiany koniunkturalne i strukturalne jedynie część absolwentów dysponuje kwalifikacjami w danym momencie poszukiwanymi na rynku pracy. Pozostali, nie posiadając kompetencji ułatwiających przekwalifikowanie mają trudności z odnalezieniem się na rynku pracy. W tym scenariuszu pozycja konkurencyjna regionu ulega osłabieniu a osiągnięte wyniki makroekonomiczne są gorsze od prognozowanych.

Pozostałe dwa scenariusze zakładają zróżnicowane tempo dostosowań w układzie społeczeństwo-gospodarka. Mają one charakter dynamiczny i w efekcie prowadzą do adaptacji struktury gospodarki i rynku pracy w tempie zbliżonym do notowanego w innych regionach. Różne tempo dostosowań rodzi, wynikające z odmiennych kryteriów racjonalności, konflikty interesów — najczęściej na linii pracodawcy — pracownicy — obywatele/konsumenci. Uniemożliwiają one osiągnięcie synergii procesów dostosowawczych i generują zwiększone koszty, w zależności od scenariusza, po stronie gospodarczej lub społecznej. W tych scenariuszach pozycja konkurencyjna regionu nie ulega dużym zmianom, podobnie jak parametry makroekonomiczne.

Żadnego z przedstawionych scenariuszy nie należy traktować jako bardziej prawdopodobnego. Wszystkie one są w przypadku województwa pomorskiego możliwe, a w każdym z nich opisano wybrane procesy już zachodzące w gospodarce i na rynku pracy regionu. Poszczególne scenariusze wskazują, które procesy będą miały kluczowe znaczenie dla przekształceń struktury gospodarki i rynku pracy. **Można natomiast dokonać gradacji scenariuszy pod kątem oczekiwań i aspiracji społeczności regionu uznając tym samym jeden z nich za scenariusz normatywny. Takie warunki może spełniać jedynie scenariusz solidarnej odpowiedzi.**

3. Summary

The report on the Pomeranian Voivodeship's scenarios and forecasts of economic and labour-market structural change consists of four main sections, to be discussed here one by one: the significance of **the trends and phenomena the entrepreneurs identified** at the first stage of the project¹, **the results of macroeconomic forecasts, the development prospects for individual sectors and the economic and labour-market structural change scenarios.**

Generally speaking, the most important trends and phenomena to shape the region's future economic and labour-market structure are perceived by Pomeranian entrepreneurs as critical for their business activity, although some different attitudes can be observed as well. In their opinion, the tendency to have more knowledge and information available, followed by a natural change in the ways the resources are used to build up informational advantage, is among those trends whose influence will be relatively unimportant. These results are worrisome, because they prove that **Pomeranian companies do not recognize the related opportunities and challenges, which may be evidence of insufficient preparation for a change in the global markets competition model: from the one focused on costs to the one focused on innovation and absorption of knowledge.** The industrial make-up

of the answers given points to a relatively traditional grasp of the nature of this trend, which is perceived more in terms of increased importance of scientific and technological knowledge rather than symbolic knowledge that can be generated and effectively used also in those industries that are not directly associated with the creation of knowledge or the processing of information. Energy conservation and renewable energy sources are also perceived as low-influence trends. **Although the entrepreneurs recognize the opportunities resulting from the promulgation of energy conservation practices, their worst fears still concern the implementation of the climate change package.** The progress towards globalization is the third least important trend for Pomeranian enterprises. On the one hand, **the more international character of social and economic life is perceived as an opportunity**, but, on the other hand, one of the aspects of this process, namely **the greater importance of the rising markets, is seen by a relatively large group of entrepreneurs as a potential threat.**

The two trends to have been regarded as the strongest and most positive phenomena are: **the growing life expectancy and quality of life and the emergence of a new society.** These issues are very close to everyday business activity of the enterprises, as they concern the sale market and labour supply. Entrepreneurs believe that, out of all the trends, the tendency to live a longer life, and one of better quality, will influence the Pomeranian economy to the greatest extent. What plays an important role here is, first of all, **the necessity to maintain occupational activity for a longer period and**

¹ Nowicki M. (ed.), 2009, Current Situation and a Forecast of Economic and Labour-Market Development Changes and Trends in the Pomeranian Voivodeship. Factors and Mechanisms of Change, The Gdańsk Institute for Market Economics, Pomeranian Voivodeship Marshal's Office, Gdańsk, Poland.

the challenges associated with the region's growing elderly population. These tendencies will make it necessary to reorganize the labour market towards solutions that provide for age management in order to facilitate occupational activity for people of old age. Permanent education will also be necessary to update work abilities. Besides, a reconstruction of the retirement system will be necessary. The traditionally rural areas will potentially be able to benefit from the development of sports- and recreation-related industries. The importance of the new society is perceived predominantly in terms of **greater affluence of the middle class**. This factor will play a decisive role in generating greater demand in all the key sectors of the region, industry and services alike. It will particularly foster the development of specialized health-and-tourism services and consumption of more sophisticated goods. It may also indirectly lead to a rise in production, and a rise in sales of exclusive goods.

Some interesting information concerning the assessment of individual trends' influence on enterprises can be drawn from the territorial make-up. There seems to be a distinct **division into the subregion of Słupsk and Tricity, whose entrepreneurs formulate clearly more positive forecasts, and the two more pessimistic areas: the subregions of Gdańsk and Starogard Gdański**. The Tricity entrepreneurs see the greatest opportunities in the following trends: more knowledge and information, more digitalization, more technologization and changes in the energy sector. The other trends find their greatest fans among corporate representatives of the Słupsk sub-region.

Under the assumption that the pace of adaptation to the trends and phenomena identified will not significantly divert from the one observed in other regions, up to the year 2020 not only can one expect **a greater GDP in absolute numbers, but also a growth in the Pomeranian Voivodeship's share in Poland's total GDP** from 5.84 per cent (2009) to 6.01 per cent. GDP per capita will also rise significantly, from PLN 34.8 thousand (2009) to PLN 82.9 thousand. **Due to a higher, if compared to other regions, population inflow, the relative position of the Pomerania region in respect to this parameter will not improve.**

Up to the year 2020, some of the structural changes in the Pomeranian Voivodeship will resemble those in the entire economy of Poland. The most prominent tendencies, both region-wise and country-wise, will gradually include an **increased share of services in value added**

and a decline in the importance of industry. These phenomena will be slightly more visible in the Pomeranian Voivodeship than throughout the rest of the country. The building industry's share in national value added will be decreasing over the years 2009-2020. A different tendency will be observed in the Pomeranian Voivodeship. Up to the year 2012, **the building industry's share in regional value added will be on increase**. This is to be attributed partly to Gdańsk's preparations for its participation in the 2012 European Football Championship. The implementation of some of the infrastructure investments under way, particularly the ones in transportation, will probably be late, which accounts for the sustenance of a high building industry's share in value added also in the year 2013. Starting with 2014, the importance of building will be decreasing in this region, following the all-Polish tendency. **The decrease in the agricultural sector's share in value added will be slightly slower in the Pomeranian Voivodeship, compared to the entire country**. However, this is caused by the already existing considerable differences in the agricultural sector's share in the economy. Despite the slower decrease over the years 2009-2020, the Pomeranian Voivodeship agricultural sector's share in value added will remain significantly lower if compared to Poland as a whole.

The size of the employment and the unemployment rates forecasts taken into consideration, one must state that, despite economic fluctuations, these parameters will improve if compared to the year 2010. In 2020, the projected total employment will amount to 735 thousand (727 thousand in 2009), while the total unemployment will amount to 84 thousand (100 thousand in 2009). The unemployment rate will reach 10.2 per cent, just 0.1 per cent higher than the rate for entire Poland.

Up to the year 2020, the changes in the labour force structure will vary in those sectors for which forecasts can be made. **In the industry, building and transportation sectors, the employment will rise insignificantly**. A significant rise is expected in enterprises that render services to real estate or other companies, as well as in trade companies. In the hotel and catering industries, structural stagnation will be observed.

Although the quantitative changes between the main sectors will not be spectacular, major transformations will be seen within the sectors, some of them important also from the labour market's point of view. Due to the agroecological conditions, production of

energy from biomass may become an opportunity for Pomeranian agriculture. Agricultural servicization will also be of importance. Contributions by sociologists or culture experts will provide grounds for grasping the non-economical aspects of food demand. This will make it easier to benefit from the existing opportunities like, for example, the ecological food production the demand for which will grow despite the higher prices. Although the sector of industry is very diversified, the growing globalization and the resulting rise in cost pressure will cause changes in the structure of industry. The pressure will be the most visible in the labour- and capital-absorbing sectors, whose finished products are characterized by low transportation costs. Competitive pressure can, to some extent, be alleviated by further integration of Europe, as the introduction of the Euro will improve the attractiveness of investments. The growing technologization is yet another opportunity, providing grounds for higher work efficiency thanks to manufacturing process automation. Accelerated development of bio-nano-neuro technologies could also play an important role. Although the probability of a spectacular success, perceived as such by the region's economy, is rather limited, the relatively greatest opportunities are likely to emerge in the petrochemical, pharmaceutical, cosmetic and plastic industries. The building sector will be driven to a large extent by both infrastructure and housing demand. Consideration given to the growing customization of housing demands, the greater demand for office space to let and other similar factors can become crucial elements of the success. A drive towards energy conservation, which stimulates the development of new materials, infrastructure solutions and construction technologies, can be of importance, too. In the case of trade, the growing middle class will play the most important role in economic growth and the structural changes. Further popularization of e-commerce, the growing consumer awareness and globalization, as well as the longer life expectancy and better life quality, all these will also affect the structure of the sector, the supply of professional qualifications included. Similar factors will shape the changes occurring in the tourist sector. In a short-term perspective, the organization of the EURO 2012 European Football Championship constitutes another important development factor. However, in a long-term perspective, only the image results of this event will count, which will decide whether the Pomeranian Voivodeship region is, or is not, well known as a tourist brand. The region's important sector of transportation, logistics and storage must also undergo

a number of substantial changes. The expected new features will include: growing consolidation fostered by the necessity to offer comprehensive services; more complex logistic processes caused by the customization of demand and products; more importance being attached to sea ports, which can offer ever-faster reloading capabilities, a growing scope of outskirts services (trans-continental container services) and better access to the base (infrastructure investments). In other sectors, some inner transformations will also be more visible than any changes in the sectors' share in the economic structure. **For the region to cope with the challenges present in the trends identified, some fundamental changes must be introduced into the educational system.** The system must become more open to the knowledge and information available around and it must play the integration role. The determination necessary in building up professional qualifications is yet another challenge, with particular emphasis on the ability to integrate new qualifications with the existing abilities and varied experiences of school-goers of different ages, including adult learners. Such activities will equip the graduates and the employees with tools facilitating adaptation to the fast-changing labour market situation. For such changes to be possible, the current role models and the attitudes of both pupils and teachers must be altered.

The possible interactions between the trends as well as the complexity of the region when it is understood as a territorial social system make it impossible to give an unequivocal answer to the following question: In what way will the economic and market-labour structure of the Pomeranian Voivodeship change as a result of the trends and phenomena identified? The scope of possible changes should be defined and some scenarios presenting a coherent and consistent description of possible economic and labour-market conditions should be prepared in order to make the answer more precise. The scope of possible changes is determined by the possible dynamics of economic and social adaptations. The separation comes from the partly different rational criteria to be used in economics (the maximization of profits) and social life (the well-being of the individual and the preservation of a common cultural context). The adaptations in these two dimensions may proceed synchronously or asynchronously, depending on the actors (employers, employees, consumers, citizens). Based on this, **four scenarios have been prepared: the Joint Answer, the Marginalization, the Active Society and the Active Economy.**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

The Joint Answer Scenario envisages that the adaptations to the trends, in both economic and social terms, will take place faster than in other regions. This scenario will be catalyzed by widespread digitalization and presence of technology in daily life, which makes the use of new economic solutions easier. Such capabilities are necessary to be able to start **the mechanism of building up symbolic knowledge-based competitive advantage**. Popularization of project attitude and network cooperation is indispensable in this model, which leads to a flexible and open labour market that offers attractive jobs. Consequently, greater prosperity is achieved, which generates new demand effects. Some deep transformations within the educational system are prerequisites of this scenario: the system must be open and integrating, with emphasis put on building up professional qualifications and creativity, as well as on combining education and upbringing. The educational system should also lay the foundations for the development of the open society and civic and consumer awareness, all of which will modify the activity models of enterprises and the administration, which will move towards the *responsive governance* model. This scenario will allow for a stronger competitive position of the region and for better macroeconomic results if compared to those forecast.

On the opposite end, there is a scenario in which **the Pomeranian Voivodeship heads for marginalization as a result of the competitive advantage being built predominantly on scientific and technological knowledge**. Despite some progress, the research and development potential will turn out to be insufficient to effectively compete with both the well-established knowledge centres and those placed in rising economies, in which the global outlays for research and development activities appear to be much higher. With emphasis put on specialization, a shortage of interdisciplinary knowledge and relationship capital will occur, which will hinder the implementation of the innovations developed in the region and, as a consequence, cause some of them to depart. In this model, a limited emphasis will be put on transformation of the economic organization structures. Still prevailing will be the hierarchy- and industry-related structures, which are deemed to be the most adequate for the model of economy based on strictly discipline-assigned scientific and technological knowledge. The progress of digitalization and technologization will be slower because only those economic sectors that are based on such narrowly understood

knowledge would demand such solutions. The limited digitalization and technologization will slow down the development of intentional consumption and civic attitudes, because the indispensable communication tools will not be commonly used for that purpose. Thus, the amount of social pressure exerted on administration and the corporate sector will relatively be smaller, which will lower the quality of production and services (the public sector included). The educational system will respond to the existing demand by teaching those professional qualifications that are the closest to the current needs of the employees. Due to the long education process, the corporate sector's little participation in this process, the closed character of education institutions and the economic and structural changes, only some of the graduates will possess the qualifications demanded on the labour market at the given time. Others, whose qualifications do not help in retraining, will have problems finding their place on the labour market. Under this scenario, the region's competitive position will deteriorate and the macroeconomic results will be worse than forecast.

The remaining two scenarios envisage various adaptation paces within the society-economy system. The changes will be dynamic in character and they will result in the adoption of the new economic and labour-market structure at the pace close to that observed in other regions. The diversified pace of adaptations will lead to interest conflicts resulting from different rational criteria, most of them occurring along the line: employers — employees — citizens/consumers. The conflicts will eliminate the possibility of achieving a synergy in adaptation processes and generate greater costs on the economic or social side, depending on the scenario. Under these scenarios, neither the competitive position of the region nor its macroeconomic parameters will change significantly.

None of the above scenarios should be treated as the one most likely to happen. In the case of the Pomeranian Voivodeship, all the scenarios are possible and each of them includes a description of some selected processes that are already present in the region's economy and labour market. Each scenario points to some processes that are critical to economic and labour-market structural transformations. **Nevertheless, the scenarios can be graded paying attention to the region's social expectations and aspirations, for one of them to be pronounced the normative scenario. The Joint Answer Scenario is the only one to fulfil such conditions.**

4. Metoda badawcza

Scenariusze rozwoju regionu stanowią spójny i logiczny opis możliwych w przyszłości stanów gospodarki i rynku pracy. Z oczywistych powodów zagadnienia przyszłości nie mogą być analizowane według klasycznych wzorców metody naukowej. O ile, bowiem w odniesieniu do przyszłości można sformułować hipotezy, o tyle nie można ich zweryfikować przed zakończeniem zakładanego okresu. Nie oznacza to jednak, że próbując opisać przyszłość nie można odwoływać się do dorobku naukowego. Ambicją większości dyscyplin naukowych jest poznanie procesów rządzących przedmiotem badań. Szeroko rozumiane nauki społeczne zgłębiają procesy rządzące ludźmi, małymi i dużymi grupami, ich interakcjami wewnętrznymi jak i zewnętrznymi (środowisko przyrodnicze i antropogeniczne). Znajomość tych procesów jest przydatna w opisie przyszłości. Pozwala nakreślić możliwe pole zmian, choć nie pozwala zniwelować niepewności, co do ich faktycznego przebiegu. W sytuacji niepewności sprawdza się stosowanie metod opisu przyszłości bazujących na „zbiorowej mądrości” grupy osób zaangażowanych w ten proces. Jest ono powszechnie wykorzystywane w procesie decyzyjnym w społeczeństwach demokratycznych i znajduje coraz szersze zastosowanie w sferze wspierania tego procesu, czyli w zakresie analiz stosowanych, wykorzystujących wiedzę naukową na potrzeby programowania rozwoju społeczno-gospodarczego. Takie podejście wykorzystano w konstrukcji scenariuszy zmian struktury gospodarki i rynku pracy województwa pomorskiego.

Praca zespołowa prowadzona była na kilku poziomach. Ich rdzeń wykonywał zespół projektowy. Składa się

on ze specjalistów z różnych dziedzin nauk społecznych, posiadających znaczne, a zarazem zróżnicowane doświadczenie w badaniach gospodarki i rynku pracy, a tym samym prezentujących odmienne sposoby postrzegania analizowanych problemów. Co ważne w trakcie prac nad scenariuszami zespół funkcjonował właśnie jako grupa ekspertów mających równorzędne możliwości formułowania opinii, a nie jako grupa autorów raportu mająca z góry określone role. Takie podejście sprzyjało całościowemu spojrzeniu, zachowaniu spójności i logiki wywodu oraz wykorzystaniu wiedzy tkwiącej w zespole.

Zespół projektowy korzystał z wiedzy dwóch grup ekspertów zewnętrznych kompetentnych w horyzontalnym albo sektorowym zakresie problematyki struktury gospodarki i rynku pracy. Pierwszą grupę reprezentowali przede wszystkim badacze z doświadczeniem praktycznym oraz przedstawiciele firm mający kontakt z szerokim rynkiem pracy. Skupiali się oni na problematyce kompetencji, ich znaczeniu i sposobie kształtowania. Drugą grupę tworzyli przedstawiciele firm z poszczególnych sektorów pomorskiej gospodarki. Dostarczyli oni wiedzy na temat wpływu zidentyfikowanych zjawisk i trendów na funkcjonowanie tych sektorów. Uzupełniającą wiedzę dostarczyły także wyniki badania ankietowego 600 przedsiębiorców z województwa pomorskiego.

W pierwszym etapie prac przeprowadzono badanie ankietowe przedsiębiorców pod kątem oceny prawdopodobieństwa wystąpienia oraz siły i kierunku wpływu na przedsiębiorstwo zidentyfikowanych wcześniej

trendów i zjawisk². W ten sposób otrzymano przybliżoną informację o reakcji przedsiębiorstw w układzie wielkościowym, branżowym oraz terytorialnym (podregiony).

Równolegle zespół projektowy dokonał wstępnego określenia pola scenariuszy, analizując możliwe reakcje regionu na zidentyfikowane trendy i zjawiska. W ten sposób określono pole niepewności, zarysowując jednocześnie krańcowe alternatywy zdarzeń będących efektem oddziaływania poszczególnych trendów. Dokonano także wstępnej identyfikacji możliwych interakcji pomiędzy trendami wraz z określeniem ich kierunków. W pracach zespołu projektowego wykorzystywano głównie metody heurystyczne takie jak: krzyżowa analiza wpływu, burza mózgów, metoda adwokata, zasada Pareto. Pomocniczo korzystano także z analizy materiałów wtórnych oraz analiz statystycznych.

W drugim etapie, bazując na dorobku poprzedniego, przeprowadzono serię wywiadów pogłębionych wśród dwóch, wymienionych wyżej, grup respondentów. Koncentrowały się one wokół pytania, w jaki sposób zidentyfikowane trendy i zjawiska wpływać będą na funkcjonowanie przedsiębiorstw, kształtować popyt na kompetencje i kwalifikacje, jakie zmiany zachodzić będą w otoczeniu rynku pracy — przede wszystkim w szkolnictwie.

² Skala ocen: prawdopodobieństwo, że jego konsekwencje dotkną przedsiębiorstwo respondenta (1 — niskie, 2 — średnie, 3 — wysokie); kierunek i siła oddziaływania na przedsiębiorstwo respondenta (–2 — bardzo negatywny, –1 — negatywny, 0 — neutralny, 1 — pozytywny, 2 — bardzo pozytywny).

W trzecim etapie zespół projektowy dokonał integracji zebranej wiedzy. Określono dwa wymiary dostosowań do trendów i zjawisk — gospodarczy i społeczny — w ramach których dynamika reakcji, w zależności od przyjętych założeń wyjściowych może być różna. Różnice te wynikają przede wszystkim z częściowo innych kryteriów racjonalności stosowanych w każdej ze sfer. Po określeniu wymiarów dostosowań i założeń wyjściowych dla scenariuszy, wykorzystując zdobytą wcześniej wiedzę (model gospodarki, charakter i kierunek interakcji pomiędzy trendami, potencjalne reakcje przedsiębiorstw i otoczenia) przystąpiono do tworzenia scenariuszy, wykorzystując wymienione już wcześniej metody heurystyczne.

Scenariusze, czyli wariantowy spójny i logiczny opis możliwej przyszłości, nie są opisem deterministycznym. Już sam fakt ich stworzenia będzie miał najprawdopodobniej modyfikujący wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Żadnego ze scenariuszy nie należy traktować jako bardziej prawdopodobnego. Nie są one także opisem rzeczywistości alternatywnych. Wszystkie one są w przypadku województwa pomorskiego możliwe, a w każdym z nich opisano wybrane procesy już zachodzące w gospodarce i na rynku pracy regionu. Poszczególne scenariusze wskazują, które procesy będą miały kluczowe znaczenie dla przekształceń struktury gospodarki i rynku pracy. Można natomiast dokonać gradacji scenariuszy pod kątem oczekiwań i aspiracji społeczności regionu uznając tym samym jeden z nich za scenariusz normatywny.

5. Wpływ zidentyfikowanych zjawisk i trendów na funkcjonowanie przedsiębiorstw

Analiza zjawisk i procesów o charakterze wschodzącym pozwoliła na identyfikację, w I etapie projektu, dzieściu trendów (do zbioru tego dodano, z uwagi na potencjalne znaczenie, organizację EURO 2012), które w istotny sposób wpływać będą na kierunki rozwoju województwa pomorskiego, zmieniając tym samym warunki działania przedsiębiorstw i całych branż. Zestawienie to obejmuje następujące trendy:

- Coraz więcej informacji i wiedzy
- Pędząca digitalizacja
- Postęp globalizacji
- Powstawanie nowego społeczeństwa
- Coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka
- Otwarty i wymagający rynek pracy
- Dłuższe i lepsze życie
- Zwiększający się deficyt zasobów energetycznych
- Dalsza integracja Europy
- Szybka technologizacja
- Euro 2012.

5.1 Coraz więcej informacji i wiedzy

5.1.1 Syntetyczna charakterystyka trendu

Dynamiczny wzrost generowanych i przetwarzanych zasobów informacji jest trendem, który będzie wymuszał zasadnicze zmiany zarówno w procesach edukacyjnych jak i w wymaganiach kompetencyjnych i kwalifikacyjnych wobec przyszłych pracowników. Pojawiają się nowe zawody i wzrośnie znaczenie już istniejących związanych z szeroko rozumianym gromadzeniem i przetwarzaniem informacji. Trend ten będzie miał także wpływ na zmiany strukturalne: wewnątrz wszystkich branż

(konieczność przetwarzania danych i informacji) oraz między branżami (wzrost znaczenia działalności związanej z przetwarzaniem informacji: ICT, media, konsulting itp.). Dla konkurencyjności firm i całego regionu ważne jest, iż samo posiadanie informacji przestaje być atutem, gdyż jest ona coraz łatwiej dostępna (także bezpłatnie). Sukces zapewnia umiejętność selekcji, syntezy i zastosowania informacji w praktyce, czyli wiedza. Na tym polu także panuje silna konkurencja — aby mieć przewagę, wiedza musi być efektywnie tworzona i wykorzystywana, co wymaga odpowiednich struktur i procedur. Zalew informacji i dynamiczny przyrost wiedzy wywołują konieczność specjalizacji i korzystania z zasobów wiedzy rozrzuconych po całym świecie — odpowiedzią jest zmiana charakteru tworzenia i zarządzania wiedzą: powstają globalne sieci i okręgi wiedzy. Zmienia się także charakter innowacji i znaczenie różnych „rodzajów” wiedzy — skoro wyrównuje się dostęp do informacji i wiedzy podstawowej (inżynierskiej i syntetycznej) znaczenia w wyścigu rozwojowym nabiera wiedza symboliczna — czyli umiejętność nadawania wartości kolejnym odkryciom naukowym (pomysły na zastosowanie istniejących technologii, materiałów itp.). Konsekwencją rosnących zasobów wiedzy i informacji są przeciwstawne, choć współzależne procesy — z jednej strony coraz głębsza specjalizacja, z drugiej zaś interdyscyplinarność i uniwersalność. Konieczność specjalizacji wynika z szybko rosnącego zasobu wiedzy (nikt nie jest w stanie objąć całości wiedzy w danej dziedzinie). Z kolei interdyscyplinarność i uniwersalność konieczna jest do międzybranżowej, międzykulturowej i międzyśrodowiskowej współpracy — aby te rosnące zasoby wiedzy móc

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

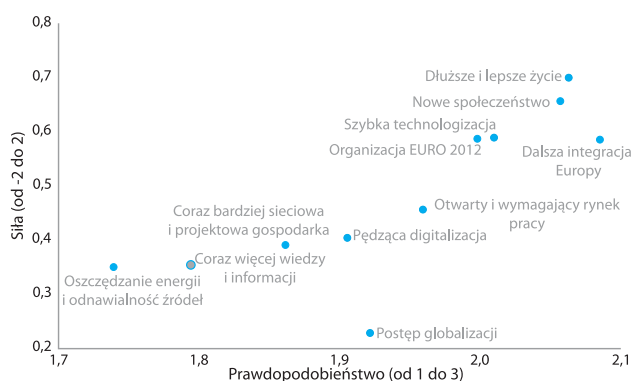

wykorzystywać. Coraz bardziej dynamiczny przyrost informacji i wiedzy stwarza nie tylko oczywistą konieczność permanentnego uczenia ale także oduczania starych nawyków, co często okazuje się trudniejsze.

5.1.2 Znaczenie trendu

Według ankietowanych pomorskich firm, w odniesieniu do pozostałych dziesięciu trendów i zjawisk dynamiczny wzrost generowanych i przetwarzanych informacji będzie miał, w perspektywie do 2020 r. względnie mały wpływ na pomorskie przedsiębiorstwa.

Ryc. 1 Coraz więcej informacji i wiedzy

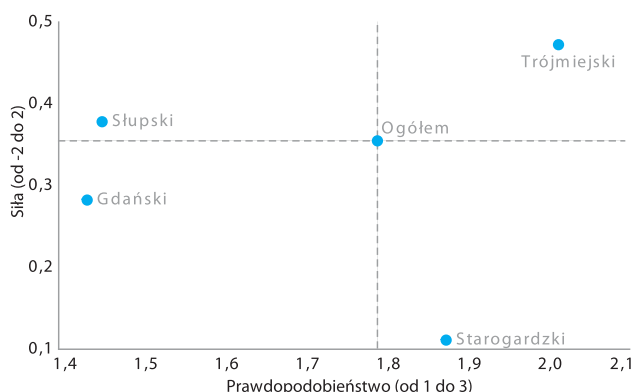
Źródło: Opracowanie IBnGR

Prawdopodobieństwo, że opisywane procesy dotkną ich funkcjonowania oceniane jest jako niższe niż w przypadku większości innych trendów. Oceniając kierunek i siłę oddziaływania opisywanych procesów, mimo przewagi optymistów, stosunkowo dużo przedsiębiorstw wskazało na możliwe wystąpienie negatywnego wpływu.

5.1.3 Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania

Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania analizowanego trendu byłoby względnie małe. Średni wpływ na przedsiębiorstwa może być wyższy w Trójmieście. Przedsiębiorcy z tego obszaru, częściej niż pozostali spodziewają się, że dynamiczny wzrost generowanych i przetwarzanych informacji będzie miał wpływ na funkcjonowanie ich firm i że wpływ ten będzie znaczny i pozytywny. Przedsiębiorcy z podregionu starogardzkiego podobnie oceniają prawdopodobieństwo oddziaływania omawianego trendu. Z uwagi na wybitnie dużą częstotliwość odpowiedzi neutralnych i w związku z tym mniejszą przewagę odpowiedzi przewidujących pozytywne jego oddziaływanie nad odpowiedziami wskazującymi na negatywne implikacje, trend miałby charakter neutralny dla ogółu przedsiębiorstw z tego podregionu.

Ryc. 2 Coraz więcej informacji i wiedzy — podregiony

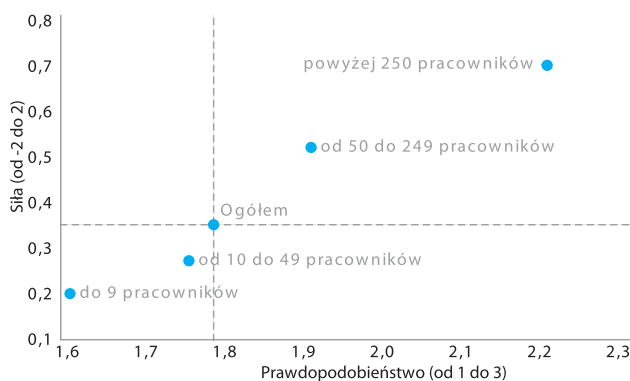

Źródło: Opracowanie IBnGR.

5.1.4 Wielkościowe zróżnicowanie oddziaływania

Oceny dotyczące znaczenia dynamicznego wzrostu generowanych i przetwarzanych informacji dla firm są silnie zróżnicowane w zależności od ich wielkości. Im przedsiębiorstwa większe tym wystąpienie oddziaływania omawianego trendu szacują jako bardziej prawdopodobne a kierunek i siłę jego wpływu jako bardziej pozytywne.

Ryc. 3 Coraz więcej informacji i wiedzy — firmy

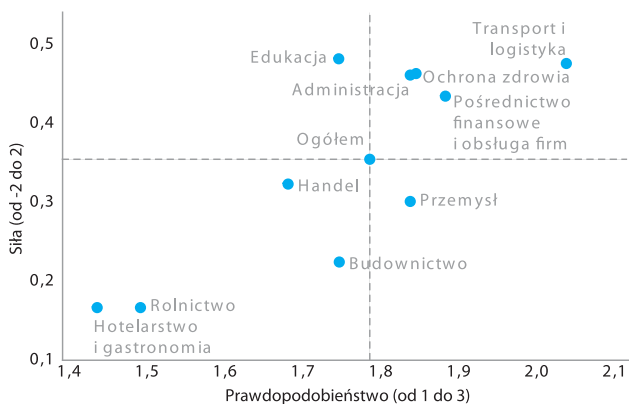

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.1.5 Sektorowe zróżnicowanie oddziaływania

Z uwagi na wybitnie horyzontalny charakter omawianego trendu sektorowe zróżnicowanie jego wpływu jest niższe niż w przypadku oddziaływania innych trendów. Mimo tego zdecydowanie ponadprzeciętny jego wpływ i ponadprzeciętne prawdopodobieństwo jego wystąpienia deklarowały przedsiębiorstwa z branż: transport i logistyka, ochrona zdrowia, edukacja, pośrednictwo finansowe i obsługa firm oraz administracja. Wpływ poniżej przeciętnej wyrażały przede wszystkim hotelarstwo i gastronomia oraz rolnictwo.

Ryc. 4 Coraz więcej informacji i wiedzy — branże

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.1.6 Syntetyczna charakterystyka wpływu

Znaczenie dynamicznego wzrostu generowanych i przetwarzanych zasobów informacji jest postrzegane jako proces, którego prawdopodobieństwo wpływu na funkcjonowanie badanych firm jest mniejsze niż w przypadku innych trendów. Może to wynikać z faktu, iż respondenci nie zawsze mają świadomość, co kryje się pod hasłem: coraz więcej wiedzy i informacji. W sytuacji ogromnego obecnie zalewu różnych treści i powszechnego dostępu do informacji trudno tak naprawdę wydzielić, jak ogromny wpływ ten trend już wywarł na działalność przedsiębiorstw. Jest on tak powszechny, że przedsiębiorstwom trudno jego wpływ oszacować. Świadczy o tym fakt, iż kierunek jego wpływu określany jest jako dodatni, chociaż siła wpływu jest względnie mała. Wyniki te są niepokojące, ponieważ pokazują, że pomorskie firmy nie dostrzegają szans i wyzwań związanych z tym zjawiskiem, co może świadczyć o słabym przygotowaniu do zmiany modelu konkurencyjności na globalnych rynkach: z kosztowego na innowacyjny i wiedzochłonny.

Badanie potwierdza tezę, że firmy ulokowane w metropolii oraz firmy duże w największym stopniu dostrzegają znaczenie wiedzy i informacji. Branżowa struktura odpowiedzi wskazuje na dość tradycyjne pojmowanie istoty omawianego trendu. Szczególnie wyraźny wpływ dostrzegają przedstawiciele tzw. usług wyższego rzędu, których istota polega właśnie na przetwarzaniu informacji. Pokazuje to, że kwestia wzrostu znaczenia omawianego trendu postrzegana jest raczej w kategoriach wiedzy naukowej i technologicznej niż symbolicznej, która może być generowana i skutecznie wykorzystywana także w branżach nie związanych bezpośrednio z tworzeniem wiedzy i przetwarzaniem informacji. Wysoki odsetek ocen neutralnych bez wątpienia wskazuje na zbyt małą świadomość natury omawianego trendu.

5.2 Coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka

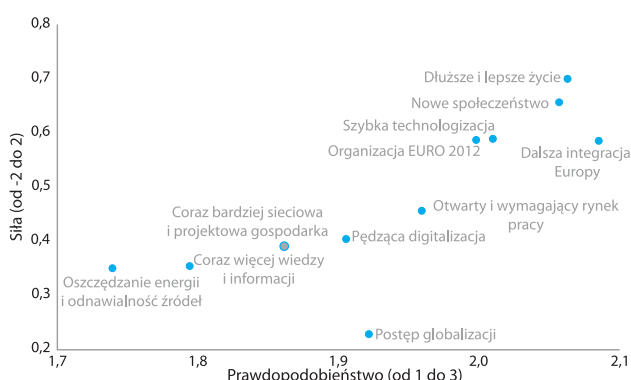
5.2.1 Syntetyczna charakterystyka trendu

Coraz bardziej sieciowy i projektowy charakter gospodarki jest kolejnym trendem istotnym dla kształtowania struktury gospodarki i rynku pracy województwa pomorskiego. Elastyczna, projektowa i sieciowa współpraca (dla określonego celu) między wyspecjalizowanymi firmami a także między biznesem a nauką staje się najbardziej efektywnym modelem funkcjonowania. Wymusza ona zmianę modelu organizacji pracy — rośnie rola świadomego, elastycznego, odpowiedzialnego pracownika. Jednocześnie pracodawca przestaje być zarządcą i kontrolerem, a zaczyna być partnerem w projekcie. Rosnąca sieciowość i projektowość rozmywa granicę między sektorami i branżami. Dobrym przykładem tego zjawiska jest serwicyzacja przemysłu i rolnictwa. Rośnie „wieloaspektowość” produktów i usług, a to wymaga współpracy specjalistów wielu dziedzin — do procesu produkcji trzeba włączać np. socjologów, kulturoznawców, grafików, lekarzy itd.

5.2.2 Znaczenie trendu

Na tle pozostałych dziesięciu trendów coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka, zdaniem respondentów, wywrze prawdopodobnie stosunkowo niewielki wpływ na pomorskie przedsiębiorstwa (jego średni wpływ oceniany jest poniżej średniej z wpływów wszystkich trendów). Spośród dwóch najistotniejszych zjawisk wyznaczających ten trend upowszechnienie się projektowego modelu organizacji pracy wywrze na przedsiębiorstwa, w ich opinii, większe znaczenie niż rosnąca rola powiązań sieciowych w gospodarce.

Ryc. 5 Coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka

Źródło: Opracowanie IBnGR

Prawdopodobieństwo, że opisywane procesy dotkną funkcjonowania badanych przedsiębiorstw oceniane zostało jako niewiele niższe niż w przypadku większości innych trendów.

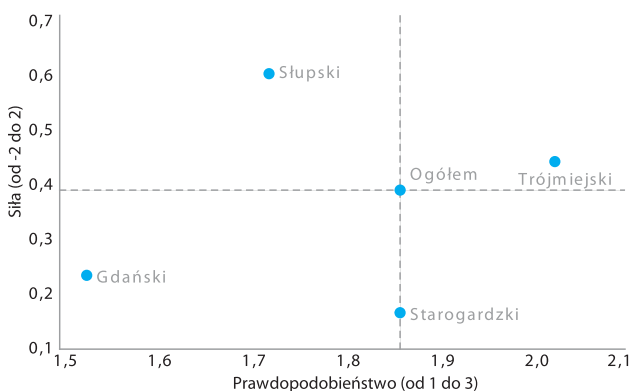
Oceniając kierunek i siłę oddziaływania opisywanych procesów, mimo przewagi wskazań pozytywnych, stosunkowo dużo przedsiębiorstw wskazało na ewentualne wystąpienie negatywnego wpływu, dlatego siłę oddziaływania trendu oceniono poniżej przeciętnej.

5.2.3 Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania

Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania analizowanego trendu będą, według opinii przedsiębiorstw, względnie małe. Średni wpływ na przedsiębiorstwa może być wyższy w podregionie słupskim i w Trójmieście. Przedsiębiorcy z tego obszaru, częściej niż pozostali spodziewają się, że coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka będzie miała wpływ na funkcjonowanie ich firm i że wpływ ten będzie dodatni i istotny. Najbardziej optymistyczne zdania w tym względzie padały z ust słupskich przedsiębiorców, co może świadczyć o ich stosunkowo lepszym przygotowaniu. Trójmiejskich przedsiębiorców cechowało większe przekonanie o prawdopodobieństwie oddziaływania trendu — ci, z kolei, mogą lepiej przewidywać. Podregion gdański cechowało najniższe prawdopodobieństwo, z kolei reprezentanci podregionu starogardzkiego wyrażali najczęściej opinii o neutralności wpływu trendu.

Skumulowana wartość pokazuje, że wpływ coraz bardziej sieciowej i projektowej gospodarki w najwyższym stopniu dostrzegają (są najbardziej świadomi wpływu — jego kierunku i siły oddziaływania) przedsiębiorcy podregionu słupskiego oraz trójmiejskiego. Tu dostrzega się coraz większą konieczność podejmowania koalicji biznesowych, łączenia w klastry i inne konfiguracje, co sprzyja innowacyjności i jak najlepszemu dostosowaniu do konkretnych, indywidualnych potrzeb odbiorców.

Ryc. 6 Coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka — podregiony

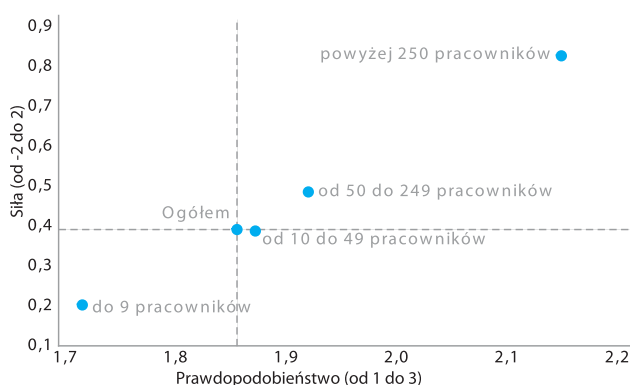

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.2.4 Wielkościowe zróżnicowanie oddziaływania

Oceny dotyczące znaczenia coraz bardziej sieciowej i projektowej gospodarki są stosunkowo silnie zróżnicowane w zależności od wielkości badanej firmy.

Ryc. 7 Coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka — firmy

Źródło: Opracowanie IBnGR

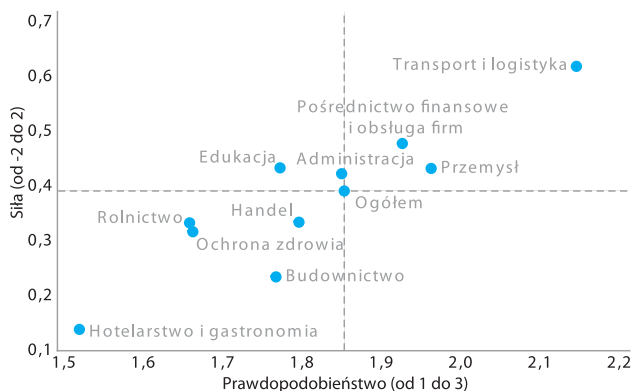
Najbardziej neutralnie wpływ trendu oceniają przedsiębiorstwa najmniejsze, liczące do 9 pracowników, natomiast najbardziej prawdopodobnie i najbardziej pozytywnie wpływ trendu oceniają przedsiębiorstwa największe, liczące powyżej 250 pracowników. Im mniejsza firma tym wpływ projektowego modelu organizacji pracy ma większe znaczenie niż wpływ sieciowości. Im większa firma tym znaczenie obu zjawisk staje się jednakowo istotne.

5.2.5 Sektorowe zróżnicowanie oddziaływania

Sektorowe zróżnicowanie wpływu trendu zostało ocenione przez respondentów jako zbliżone do oddziaływania innych trendów. Mimo tego zdecydowanie ponadprzeciętny jego wpływ i ponadprzeciętne prawdopodobieństwo jego wystąpienia deklarowali przedstawiciele transportu i logistyki. To rozumiało. Już dziś cały łańcuch dostaw i łańcuch odbiorców układa się w globalną sieć powiązań, która w przyszłości będzie się zagęszczać. Ponadprzeciętnie prawdopodobieństwo wystąpienia i pozytywne oddziaływanie sieciowego i projektowego charakteru pracy oceniono również w pośrednictwie finansowym i obsłudze firm, a także w edukacji, administracji i przemyśle.

Najbardziej neutralnie oddziaływanie wpływu trendu ocenili hotelarze i przedstawiciele branży gastronomicznej oraz rolnicy.

Ryc. 8 Coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka — branże

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.2.6 Syntetyczna charakterystyka wpływu

Znaczenie coraz bardziej sieciowej i projektowej gospodarki jest postrzegane jako proces, który wywrze wpływ, jednak będzie on mniejszy na tle innych trendów. Ponadprzeciętną istotność trendu zauważają firmy słupskie i trójmiejskie. Wagę jego znaczenia dostrzegają przede wszystkim przedsiębiorstwa największe. Sieciowość i projektowość będzie mieć istotne znaczenie zarówno w usługach jak i w przemyśle. Upowszechnienie się projektowego modelu organizacji pracy oraz rosnąca rola powiązań sieciowych będą, zdaniem respondentów, szczególnie istotne dla branży transportowej, logistycznej, usług finansowych i obsługi firm oraz edukacji, administracji i ochrony zdrowia. Taki jest też zamysł przyszłej edukacji, aby, szczególnie edukacja wyższa, zawodowa, funkcjonowała przy większym zaangażowaniu partnerów biznesu, aby następował stały przepływ kadry między nauką i biznesem, co wzbogaci zarówno jednych, jak i drugich.

5.3 Dalsza integracja Europy

5.3.1 Syntetyczna charakterystyka trendu

Wyraźny trend, jaki rysuje się przed Polską i województwem pomorskim w najbliższych latach to dalsza integracja Europy. Do najważniejszych kwestii w tym zakresie zaliczyć należy: wprowadzenie euro, pełniejsze otwarcie rynku pracy (głównie niemieckiego) oraz dalszy napływ i wydatkowanie funduszy strukturalnych. Najbardziej wymiernym efektem postępujących procesów integracyjnych jest możliwość wykorzystania funduszy strukturalnych.

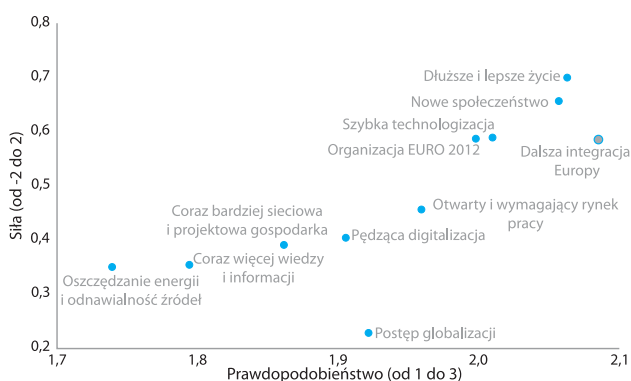
5.3.2 Znaczenie trendu

Dalsza integracja Europy będzie mieć, na tle pozostałych dziesięciu trendów zdecydowanie istotny wpływ na pomorskie przedsiębiorstwa. Prawdopodobieństwo wywarcia wpływu przez zjawisko integracji na pomorskie firmy przedsiębiorcy ocenili najwyżej z wszystkich analizowanych zjawisk, zaś siłę i kierunek oddziaływania uznano za jedno z wyższych.

W opinii przedsiębiorców największe znaczenie będzie mieć napływ funduszy strukturalnych. To zjawisko na tle wszystkich analizowanych zjawisk i trendów wywrze, zdaniem respondentów, w ogóle największy pozytywny wpływ. Drugim zjawiskiem ramach tego trendu, pod względem istotności, będzie dalsza integracja rynków pracy w UE, w tym otwarcie niemieckiego i austriackiego rynku pracy.

Wśród najważniejszych zjawisk mających wpływ na pomorskie firmy w ramach integracji ze strukturami unijnymi przyjęcie przez Polskę euro w najbliższej perspektywie okazało się najmniej istotne. Kierunek i siła oddziaływania zostały ocenione jako bardziej neutralne, natomiast na tle 3 omawianych w tej grupie zjawisk prawdopodobieństwo, że wprowadzenie euro wywrze wpływ na firmy jest największe.

Ryc. 9 Dalsza integracja Europy

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.3.3 Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania

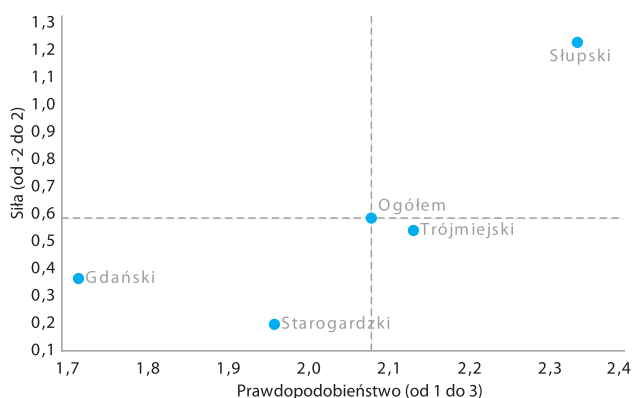
Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania procesów integracyjnych na pomorskie firmy okazały się być prawie największe. Największe rozpiętości dotyczą podregionu słupskiego. Przedstawiciele tego obszaru cechuje największy optymizm i wydają się być najbardziej świadomi i przygotowani na zmiany, jakie przyniesie dalsza integracja. Dotyczy to szczególnie napływu funduszy strukturalnych. Wynika to z faktu, iż środki finansowe na realizację projektów w ramach funduszy unijnych

planowane są z wyprzedzeniem i przedsiębiorcy mogą mieć pewność, że w najbliższych latach będą realizować kontrakty finansowane z tych środków.

Stosunkowo duże prawdopodobieństwo wpływu trendu dostrzegają przedsiębiorcy trójmiejscy. Wydaje się jednak, że nastąpiło pewne nasycenie środkami unijnymi w centrum województwa, stąd przekonanie o pozytywnym wpływie i dużej sile oddziaływania jest już nieco niższe. Zastanawia fakt, iż reprezentanci podregionu gdańskiego dostrzegają niskie prawdopodobieństwo wpływu oraz niską siłę oddziaływania. Reprezentanci podregionu starogardzkiego wyrażają z kolei większe prawdopodobieństwo wpływu niż przedstawiciele podregionu gdańskiego ale ten wpływ, według nich będzie bardzo mały.

Skumulowany wynik wpływu pokazuje, że przedsiębiorcy podregionu starogardzkiego najczęściej uznają trend za neutralny. W świetle istotności trendu na tle pozostałych wszystkich zjawisk można powiedzieć, że respondenci z tego obszaru nie są do końca świadomi korzyści wynikających z integracji, szczególnie z napływu funduszy.

Ryc. 10 Dalsza integracja Europy — podregiony

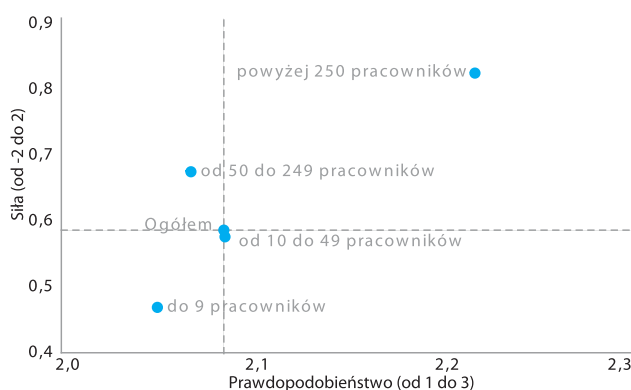

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.3.4 Wielkościowe zróżnicowanie oddziaływania

Oceny dotyczące znaczenia dalszej integracji Europy nie są silnie zróżnicowane w zależności od wielkości badanej firmy. Mimo tego dla przedsiębiorstw największych średni wpływ omawianego trendu wydaje się być najbardziej istotnym.

Ryc. 11 Dalsza integracja Europy — firmy

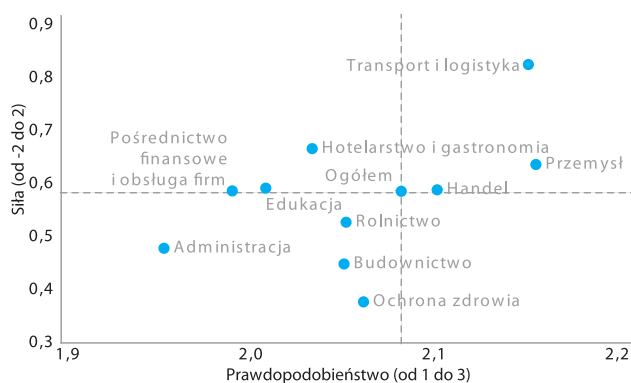

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.3.5 Sektorowe zróżnicowanie oddziaływania

Zróżnicowanie wpływu dalszej integracji Europy na branże w Pomorskiem jest istotne. Największe prawdopodobieństwo wpływu i najbardziej pozytywną siłę dostrzegają przedstawiciele transportu i logistyki (poprawa — lub oczekiwanie na poprawę — infrastruktury transportowej jest najbardziej uświadomionym i „namacalnym” efektem integracji Polski z UE).

Ryc. 12 Dalsza integracja Europy — branże

Źródło: Opracowanie IBnGR

Mniejszą siłę, ale równie duże prawdopodobieństwo wpływu odnotowują przedstawiciele przemysłu.

Stosunkowo duże prawdopodobieństwo wyrażają handlowcy. Najbardziej pozytywny kierunek zmian, obok przedstawicieli transportu i logistyki, deklaruje branża hotelarsko-gastronomiczna. Najmniejszą siłę oddziaływania trendu dostrzegają przedstawiciele ochrony zdrowia.

Najwyższy, zatem, oczekiwany wpływ na tle wszystkich branż dostrzegają branże: transport i logistyka, przemysł, hotelarstwo i gastronomia, handel, edukacja oraz pośrednictwo finansowe i obsługa firm.

5.3.6 Syntetyczna charakterystyka wpływu

Dalsza integracja Europy jest postrzegana przez przedsiębiorców jako jeden z ważniejszych trendów, który będzie mieć wpływ na ich funkcjonowanie. Przede wszystkim dostrzegają oni potencjalnie pozytywny wpływ dalszego napływu funduszy strukturalnych. W dalszej kolejności istotne będzie dla nich otwarcie niemieckiego i austriackiego rynku pracy. Przyjęcie euro jest postrzegane, w świetle kryzysu ogólnoswiatowego, jako prawdopodobne, jednak nie w najbliższej perspektywie.

5.4 Dłuższe i lepsze życie

5.4.1 Syntetyczna charakterystyka trendu

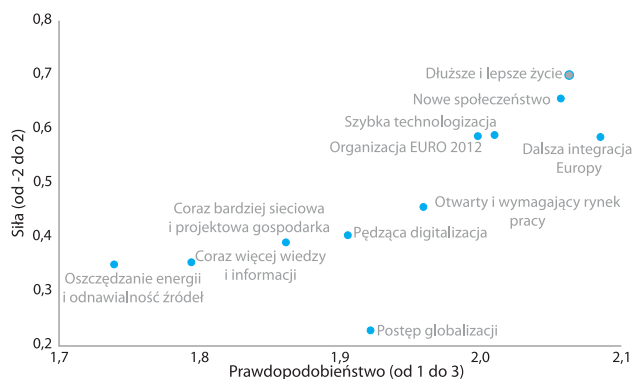
Wydłużanie się życia oraz polepszenie jego jakości stanowi trend, szczególnie widoczny w krajach, które przeszły transformację ustrojową. Odczuwalny jest on w Polsce, w tym w województwie pomorskim. Coraz dłuższe życie to przede wszystkim efekt coraz zdrowszego trybu życia, który stał się modny i stwarza popyt (obecnie i w przyszłości) na usługi pozwalające aktywnie spędzać czas wolny (sport, rekreacja, bioregeneracja, wellness & spa) oraz na „zdrowe” produkty (głównie żywność). Wraz z rosnącą długością życia zwiększać będzie się także popyt na usługi medyczne i okołomedyczne. Przy niekorzystnych zmianach demograficznych i w efekcie rosnących napięć w funkcjonowaniu systemu zabezpieczeń społecznych i służby zdrowia, coraz powszechniejsza będzie komercjalizacja usług medycznych. Wybitnie horyzontalny charakter będzie miał natomiast rozwój „srebrnej” gospodarki. Coraz większa liczba produktów i usług, skierowana do tej pory głównie do ludzi młodych i w średnim wieku, będzie profilowana pod kątem specyficznych potrzeb osób starszych.

5.4.2 Znaczenie trendu

Dłuższe i lepsze życie w opinii pomorskich przedsiębiorców będzie mieć bardzo istotny wpływ na ich funkcjonowanie — na tle pozostałych trendów dłuższe i lepsze życie plasuje się jako trend najważniejszy (kierunek oddziaływania będzie najbardziej dodatni zaś prawdopodobieństwo wpływu na firmy jednym z najwyższych). Trend ten będą determinowały dwa kluczowe zjawiska: wzrost długości życia i aktywności zawodowej oraz rosnące znaczenie osób starszych w kształtowaniu popytu konsumpcyjnego. Według badanych oczekiwane

oddziaływanie obu zjawisk będzie podobne, zarówno pod względem prawdopodobieństwa wpływu na firmy jak i kierunku oraz nasilenia.

Ryc. 13 Dłuższe i lepsze życie

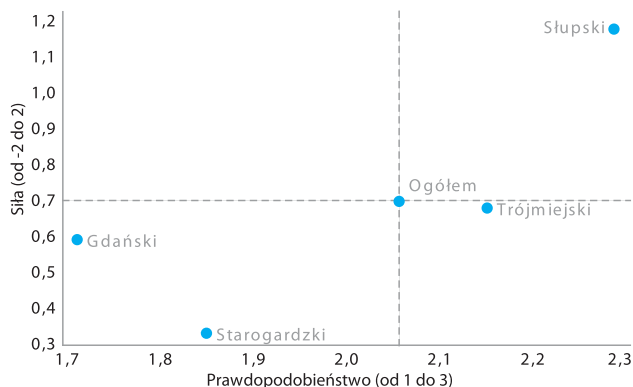
Źródło: Opracowanie IBnGR

5.4.3 Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania

Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania analizowanego trendu będą bardzo istotne. Wynika to z różnego przygotowania podregionów do realizacji wyzwań srebrnej gospodarki. Najbardziej świadomi stojących przed nimi wyzwań wydają się być przedsiębiorcy z podregionu słupskiego. Jako obszar borykający się z poważnymi problemami strukturalnymi najbardziej dostrzegają trend związany z rosnącym znaczeniem osób starszych w gospodarce regionu i podregionu. Według prognoz demograficznych ludności w tym podregionie będzie ubywać, stąd świadomość konieczności sprostania temu wyzwaniu.

Najlepsza sytuacja demograficzna będzie występować w podregionie gdańskim, stąd najmniejsze prawdopodobieństwo wpływu. Oczekiwany średni wpływ będzie największy w podregionie słupskim, zaś najbardziej neutralny w podregionie starogardzkim.

Ryc. 14 Dłuższe i lepsze życie — podregiony

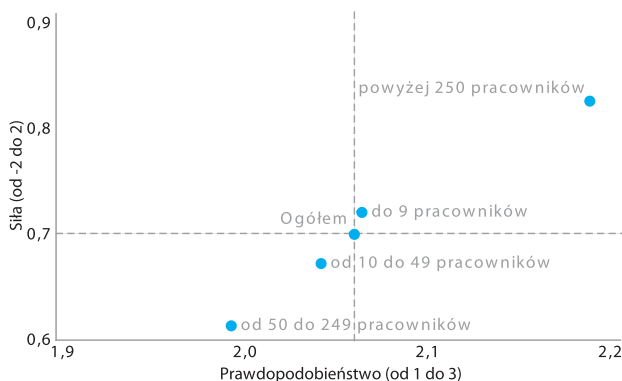

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.4.4 Wielkościowe zróżnicowanie oddziaływania

Zróżnicowanie oczekiwanego średniego wpływu omawianego trendu na firmy w zależności od ich wielkości nie będzie istotne.

Ryc. 15 Dłuższe i lepsze życie — firmy

Źródło: Opracowanie IBnGR

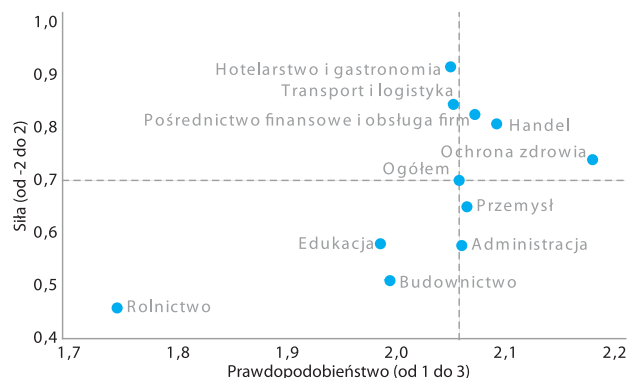
Mimo tego większe różnice w tej kategorii dotyczą wpływu wzrostu długości życia i aktywności zawodowej niż wpływu rosnącego znaczenia osób starszych na kształtowanie popytu konsumpcyjnego.

5.4.5 Sektorowe zróżnicowanie oddziaływania

Zróżnicowanie sektorowe jest, na tle pozostałych trendów, istotne. Ponadprzeciętne prawdopodobieństwo wpływu na daną branżę oraz ponadprzeciętną siłę i kierunek oddziaływania dostrzegli przedstawiciele: hotelarstwa i gastronomii, transportu i logistyki, pośrednictwa finansowego i obsługi firm, handlu oraz ochrony zdrowia. W tym ostatnim przypadku wyrażano największe prawdopodobieństwo wpływu na branżę, co jest naturalne w związku z rozwojem medycyny, wzrostem komercyjnych usług medycznych oraz koniecznością przebudowy systemu emerytalnego.

Najmniejszą siłę i najmniejsze prawdopodobieństwo wpływu na branżę dostrzegli rolnicy. Wydaje się jednak, że rolnictwo może bardzo dużo zyskać na rozwoju rynku zdrowych produktów oraz rozwoju specyficznych produktów skierowanych do osób starszych.

Ryc. 16 Dłuższe i lepsze życie — branże

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.4.6 Syntetyczna charakterystyka wpływu

Zdaniem przedsiębiorców trend dłuższego i lepszego życia będzie trendem oddziałującym w sposób najbardziej istotny na pomorską gospodarkę. Co ważne, ten wpływ będzie zróżnicowany przestrzennie, co jest związane z rozwojem demograficznym oraz z problemami strukturalnymi, z którymi borykają się podregiony pozostające w odległości od metropolii trójmiejskiej i trójmiejskiego rynku pracy. Wydaje się, że reprezentanci obszarów, które dotknie odpływ młodych ludzi w przyszłości, już dziś dostrzegają wagę wyzwań, z którymi trzeba będzie się zmierzyć. Chodzi przede wszystkim o konieczność pozostania aktywnym zawodowo dłużej oraz o wyzwania związane ze wzrostem populacji osób starszych w regionie. Te trendy spowodują konieczność reorganizacji pracy w kierunku rozwiązań uwzględniających zarządzanie wiekiem tak, aby ułatwić starszym osobom dalszą aktywność zawodową. Ponadto wywołają konieczność przebudowy systemu emerytalnego. Obszary tradycyjnie rolnicze mogą zyskać na rozwoju branż związanych ze sportem i rekreacją.

5.5 Nowe społeczeństwo

5.5.1 Syntetyczna charakterystyka trendu

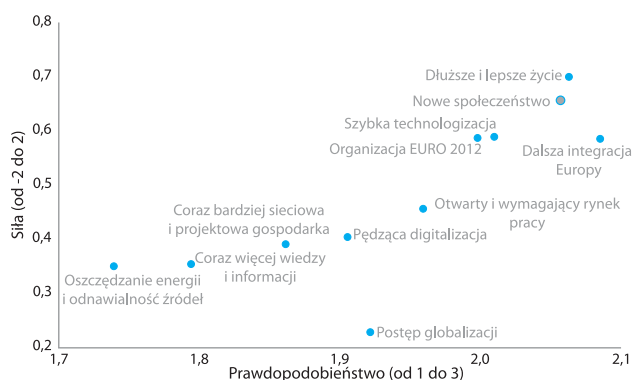
Struktura gospodarki oraz rynku pracy poddana będzie oddziaływaniu procesów oznaczających rozwój nowego społeczeństwa. Dominujące znaczenie w tym zakresie ma wzrost świadomości obywatelskiej, konsumenckiej oraz społecznej a także dalszy rozwój klasy średniej. Pierwszy z wymienionych procesów oznacza większą partycypację obywateli w sprawowaniu władzy oraz zaangażowanie na rzecz lokalnego środowiska (np. dzięki

technologiom informatycznym). Drugi oznacza rosnącą rolę świadomego konsumenta, który jest zaangażowany, poszukujący i wybierający — poświęca jednak danemu produktowi coraz krótsze chwile uwagi. Dzięki rozwojowi technologii informacyjnych coraz częściej wchodzi w partnerskie i bezpośrednie relacje z wytwórcami dóbr i usług stając się prosumentem. Rozwój klasy średniej (jako konsekwencja rozwoju gospodarczego) zmienia strukturę popytu (i oczekiwań), zachowania konsumencie i postawy obywatelskie, stopień samoświadomości i modele życia (np. spędzania wolnego czasu).

5.5.2 Znaczenie trendu

Rozwój nowego społeczeństwa jest trendem ocenianym z jednym z największych prawdopodobieństw wpływu i jedną z największych sił oddziaływania na pomorskich przedsiębiorców, wiąże się, bowiem bezpośrednio ze wzrostem popytu wewnętrznego, zatem bezpośrednim zyskiem dla lokalnych firm. Potwierdza to stwierdzenie, że na badane firmy istotny wpływ wywrze rozwój klasy średniej. Nieco mniejsze znaczenie może mieć rosnące zaangażowanie konsumentów w tworzenie produktów.

Ryc. 17 Nowe społeczeństwo

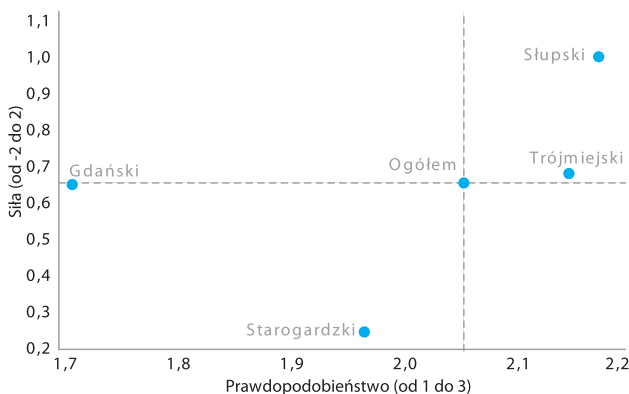

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.5.3 Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania

Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania analizowanego trendu jest stosunkowo duże.

Ryc. 18 Nowe społeczeństwo — podregiony

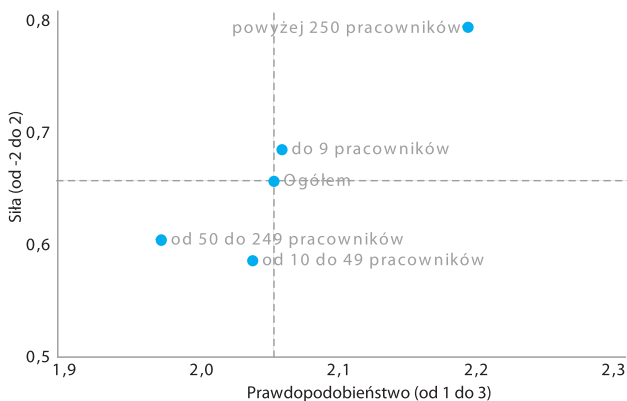
Źródło: Opracowanie IBnGR

O ile przedsiębiorcy z podregionu słupskiego dostrzegają większe prawdopodobieństwo wpływu omawianego trendu oraz dużą siłę i pozytywny kierunek wpływu, o tyle firmy z podregionu starogardzkiego są świadome, jednak widzą mniejsze korzyści. Przedsiębiorcy z podregionu trójmiejskiego są bardziej sceptyczni, co do pozytywnych efektów oddziaływania trendu, jednak dostrzegają jego wagę. Natomiast przedstawiciele podregionu gdańskiego najniżej ocenili prawdopodobieństwo wpływu tego trendu na funkcjonowanie ich firm.

5.5.4 Wielkościowe zróżnicowanie oddziaływania

Oceny badanych przedsiębiorstw dotyczące znaczenia nowego społeczeństwa nie są silnie zróżnicowane w zależności od ich wielkości. Najbardziej świadome wydają się być firmy największe. Pozostałe firmy wyrażają opinie zbliżone. Stosunkowo wysoki oczekiwany wpływ trendu dostrzegają firmy najmniejsze. Możliwe, że szanse rozwoju upatrują we wzroście popytu konsumpcyjnego klasy średniej.

Ryc. 19 Nowe społeczeństwo — firmy

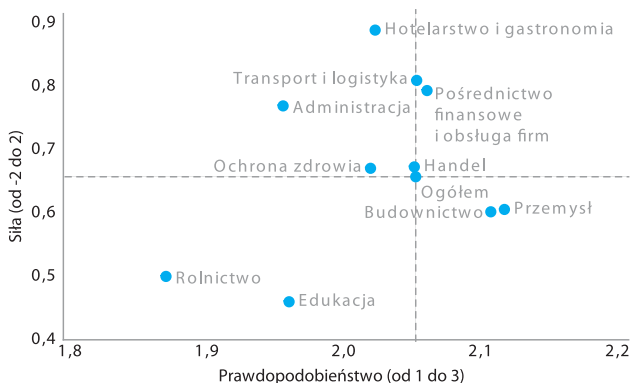
Źródło: Opracowanie IBnGR

5.5.5 Sektorowe różnicowanie oddziaływania

Zróżnicowanie branżowe wpływu trendu wydaje się być istotne, szczególnie odnośnie wpływu klasy średniej. Największe pozytywne oddziaływanie tego trendu dostrzegają przedstawiciele hotelarstwa i gastronomii — to właśnie turystyka, szczególnie usługi wyższego rzędu powiązane z rekreacją, sportem, promocją zdrowia i zdrowego trybu życia — będą leżały w kręgu zainteresowań klasy średniej. Podobnie wysoki pozytywny wpływ dostrzegają przedstawiciele transportu i logistyki oraz pośrednictwa finansowego i obsługi firm. Wzrost zamożności klasy średniej wpłynie istotnie na wzrost popytu na usługi finansowe i usługi transportowe. Stosunkowo duże prawdopodobieństwo wpływu trendu dostrzegają przedstawiciele przemysłu i budownictwa. Wzrost klasy średniej stanie się motorem dla rozwoju kluczowych branż przemysłu regionalnego oraz wpłynie na wzrost popytu w branży budowlanej (szczególnie na rynku mieszkaniowym).

Najmniejszy dodatni wpływ odnotowano w rolnictwie oraz w edukacji. Wydaje się jednak, że nie zauważa się wzrostu popytu na komercyjne usługi edukacyjne.

Ryc. 20 Nowe społeczeństwo — branże

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.5.6 Syntetyczna charakterystyka wpływu

Znaczenie nowego społeczeństwa jest postrzegane jako istotne, przede wszystkim biorąc pod uwagę wzrost zamożności klasy średniej. Będzie to mieć decydujący wpływ na wzrost popytu we wszystkich kluczowych branżach regionu, tak w przemyśle jak i usługach. Szczególnie wpłynie na rozwój specjalistycznych usług zdrowotno-turystycznych, konsumpcję towarów wyższego rzędu. Może pośrednio wpłynąć na wzrost produkcji i wzrost obrotów handlowych towarów ekskluzywnych np. w branży sportowej (jachty, deski surfingowe, łódki,

turystycznej (wzrost konkurencji w branży turystycznej, naturalna eliminacja oferty niskiej jakości — pensjonaty, biura podróży, lokale gastronomiczne).

5.6 EURO 2012

5.6.1 Syntetyczna charakterystyka trendu

Zjawiskiem krótkotrwałym ale o potencjalnie istotnym oddziaływaniu na strukturę gospodarki i rynku pracy jest organizacja EURO 2012. Pomijając inwestycję w stadion, w kategoriach popytowych korzyści nie będą istotne (większość inwestycji infrastrukturalnych i tak byłaby realizowana). Liczą się natomiast korzyści wizerunkowe dla Gdańska i Pomorza. Mogą one przełożyć się na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej. Organizacja tak dużej imprezy sprzyja także poprawie jakości kapitału ludzkiego i społecznego (w tym zdolności do efektywnej współpracy), którego deficyt w Polsce jest szczególnie wysoki.

5.6.2 Znaczenie trendu

Na tle pozostałych dziesięciu trendów organizacja mistrzostw świata w piłce nożnej EURO 2012 jawi się jako trend istotny, wysoce prawdopodobny i mający stosunkowo duży pozytywny wpływ.

Ryc. 21 Euro 2012

Źródło: Opracowanie IBnGR

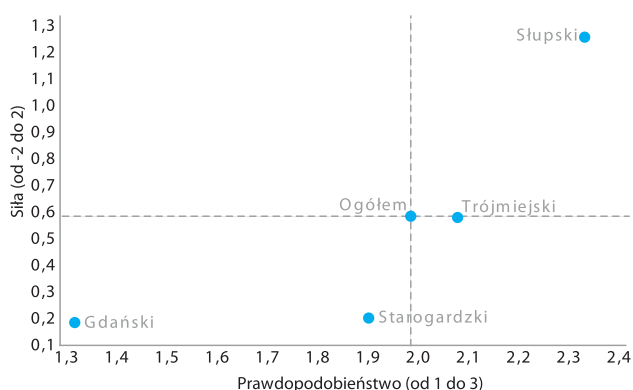
5.6.3 Terytorialne różnicowanie oddziaływania

Terytorialne różnicowania oddziaływania analizowanego trendu będą, według opinii przedsiębiorstw, najwyższe spośród zróżnicowań oddziaływania wszystkich trendów. Najbardziej prawdopodobnie i najbardziej pozytywnie trend oceniają przedsiębiorcy podregionu słupskiego. Wydaje się, że świadomość korzyści związanych ze wzmocnionymi inwestycjami, wzmocnionym popytem na towary i usługi konsumpcyjne oraz świadomość

możliwości promowania wizerunku lokalnego wydaje się wśród przedsiębiorców tego podregionu najwyższa. Podregion trójmiejski cechują niższe wskaźniki. Najmniej przygotowani na wydarzenia piłkarskie, według opinii przedsiębiorców, wydaje się być podregion gdański. Przedstawiciele podregionu starogardzkiego wykazują się wyższą świadomością, ale równie niskim przygotowaniem.

Oczekiwany wpływ dostrzegają najbardziej przedsiębiorcy podregionu słupskiego.

Ryc. 22 Euro 2012 — podregiony

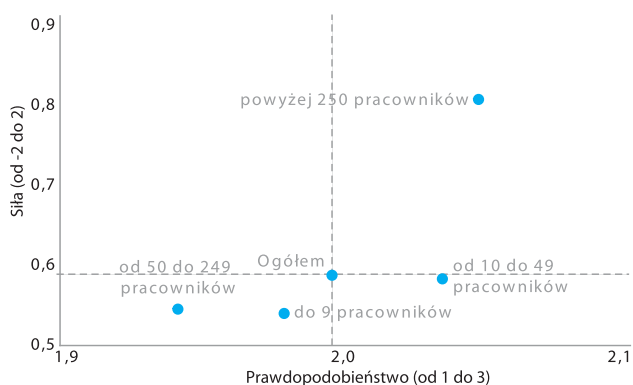

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.6.4 Wielkościowe zróżnicowanie oddziaływania

Oceny dotyczące wpływu organizacji EURO 2012 na przedsiębiorstwa są mało zróżnicowane w zależności od ich wielkości. Największe prawdopodobieństwo i najbardziej pozytywny wpływ dostrzegają firmy największe. Może to wynikać z faktu, iż wiele dużych firm to spółki z udziałem kapitału zagranicznego, zatem większa jest tam świadomość korzyści wynikających z imprez mających wpływ na umiędzynarodowienie regionu.

Ryc. 23 Euro 2012 — firmy

Źródło: Opracowanie IBnGR

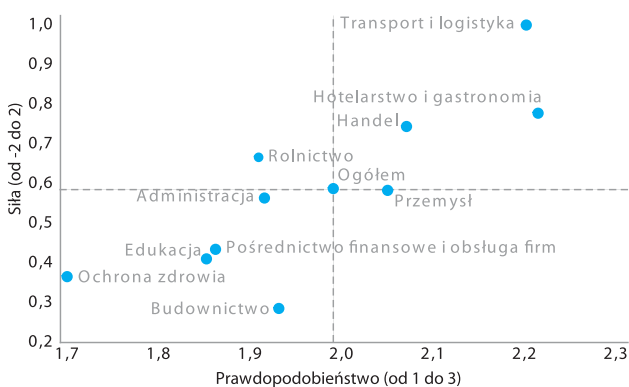
5.6.5 Sektorowe zróżnicowanie oddziaływania

Sektorowe zróżnicowanie wpływu trendu okazało się być najwyższym wśród zróżnicowań wpływu wszystkich trendów. Wydaje się jednak, że trend będzie miał wpływ na wszystkie branże.

Najbardziej prawdopodobny i najbardziej pozytywny wpływ dostrzegają przedstawiciele transportu i logistyki. Podobne prawdopodobieństwo wpływu odnotowują przedstawiciele branży hotelarsko-gastronomicznej. Obie branże bardzo dużo zyskają w czasie rozgrywek piłkarskich w Gdańsku.

Ponadprzeciętne prawdopodobieństwo oraz ponadprzeciętnie pozytywny wpływ trendu dostrzegają przedstawiciele handlu. Dla nich przyjazd tysięcy kibiców zarówno z innych regionów Polski jak i zagranicy będzie okazją do dynamicznego rozwoju. Ponadprzeciętne prawdopodobieństwo wpływu dostrzegają również przedstawiciele przemysłu — niewątpliwie produkcja sprzętu transportowego, branży konstrukcji stalowych, produkcja odzieży, branża spożywcza, branża wydawnicza, branża jubilerska, branża meblowa. Ponadprzeciętnie pozytywny wpływ na branżę widzą przedstawiciele rolnictwa. Faktycznie popyt na produkty rolnicze będzie mocno wzmożony, na czym zyskać mogą produkty regionalne (klastery spożywcze). Swoją szansę na „wypłynięcie na szerokie międzynarodowe wody” powinny wykorzystać pomorskie klastry — imprezy sportowe są okazją do promocji regionu wielotorowo. Kluczem jest wcześniej opracowana, spójna strategia promocji angażująca jak najwięcej podmiotów różnych dziedzin. Tu partnerstwo, sieciowy charakter powiązań oraz multidyscyplinarność będą walorami niezbędnymi w walce o konsumenta globalnego.

Ryc. 24 Euro 2012 — branże

Źródło: Opracowanie IBnGR

Edukacja i ochrona zdrowia oraz budownictwo to branże dostrzegające najmniejszy wpływ. Wydaje się, że w przypadku tej ostatniej wynika to z faktu wcześniejszego wykorzystania korzyści z imprezy w postaci ogromnych projektów infrastrukturalnych związanych z budową obiektów sportowych, budową hoteli, modernizacją dróg itd. Z kolei edukacja może wykorzystać imprezę do promowania usług edukacyjnych w regionie, jak również przygotowywania już teraz kadry do obsługi imprez okołosportowych i sportowych.

5.6.6 Syntetyczna charakterystyka wpływu

Organizacja mistrzostw Europy w piłce nożnej w 2012 r. będzie mieć, według pomorskich przedsiębiorstw, duże znaczenie. Zgodnie z wynikami badania wpływ będzie istotny dla wszystkich podregionów oraz wszystkich branż. W rzeczywistości długotrwałe znaczenie Euro 2012 będzie znacznie mniejsze wobec innych trendów. Oceny respondentów mogą świadczyć o sporym deficycie myślenia strategicznego i bazowaniu na pobieżnych ocenach opartych na przekazie medialnym. O ile Euro 2012 jest wydarzeniem szeroko omawianym a przygotowania do niego stanowią element regionalnej rywalizacji, o tyle znaczenie pozostałych trendów (w długim okresie znacznie ważniejszych) do tej pory nie przedostało się do świadomości przeciętnego przedsiębiorcy.

5.7 Oszczędzanie energii

5.7.1 Syntetyczna charakterystyka trendu

Poważnym wyzwaniem o charakterze globalnym, którego skutki odczuwalne będą także na Pomorzu, jest pogłębiający się deficyt obecnie wykorzystywanych zasobów energetycznych. Skutkiem tego zjawiska jest poszukiwanie alternatywnych źródeł energii i konieczność jej oszczędzania, wynajdywanie i doskonalenie nowych technologii, wzrost świadomości ekologicznej oraz działania regulacyjne np. w postaci pakietu klimatycznego.

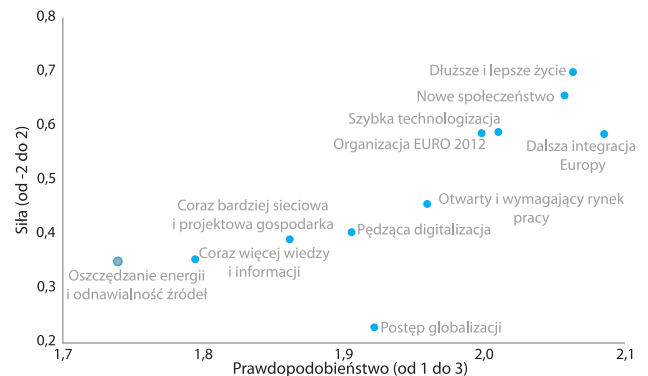
5.7.2 Znaczenie trendu

Na tle pozostałych trendów oszczędzanie energii i odnawialność jej źródeł nie będzie mieć istotnego znaczenia na badane przedsiębiorstwa. O ile prawdopodobieństwo wpływu jest dostrzegane, o tyle jego pozytywny wpływ już mniej.

Respondenci wskazywali, że największe znaczenie wywrze upowszechnienie się nawyku oszczędzania energii. W porównaniu z rosnącym znaczeniem alternatywnych

źródeł energii oraz redukcją emisji gazów cieplarnianych do atmosfery jest to faktycznie najłatwiejsze wyzwanie.

Ryc. 25 Oszczędzanie energii

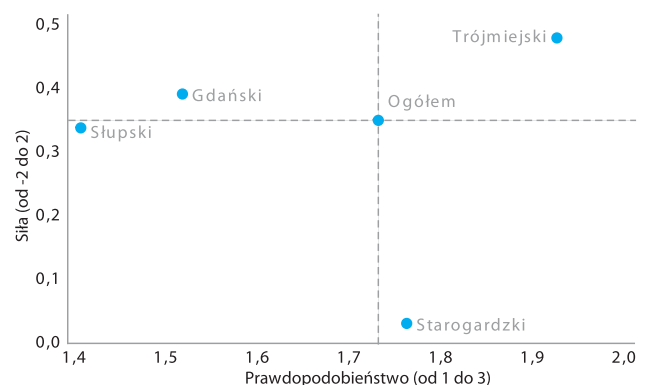
Źródło: Opracowanie IBnGR

5.7.3 Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania

Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania analizowanego trendu będą, według opinii przedsiębiorstw, stosunkowo nieduże. O ile siła oddziaływania będzie duża w podregionie trójmiejskim, gdańskim i słupskim, o tyle mała w podregionie starogardzkim.

Najwyższy średni wpływ dotyczyć będzie podregionu trójmiejskiego.

Ryc. 26 Oszczędzanie energii — podregiony

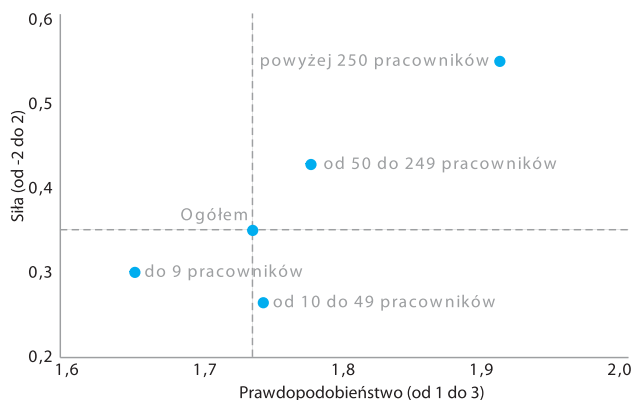
Źródło: Opracowanie IBnGR

5.7.4 Wielkościowe zróżnicowanie oddziaływania

Zróżnicowanie wpływu w zależności od wielkości firmy będzie, zdaniem przedsiębiorców, niewielkie, największe jednak w firmach największych. Duże firmy mają większy potencjał dla wdrażania rozwiązań energooszczędnych oraz w większym stopniu zależą od kosztów

i jakości energii (pewność dostaw energii o określonych parametrach, koszty transportu itd.).

Ryc. 27 Oszczędzanie energii — firmy

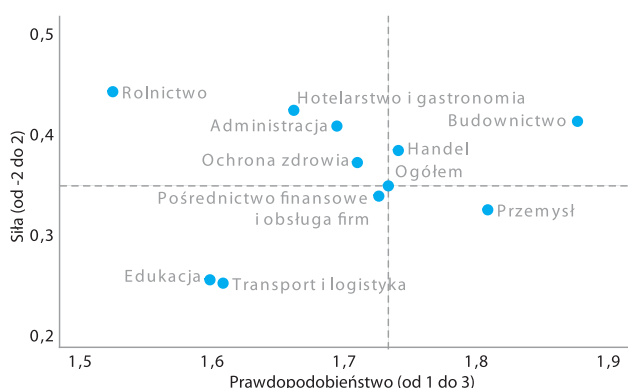
Źródło: Opracowanie IBnGR

5.7.5 Sektorowe zróżnicowanie oddziaływania

Sektorowe zróżnicowanie wpływu trendu jest również niewielkie. Wynika to z faktu, że energooszczędność będzie koniecznością każdego gospodarstwa domowego, każdej firmy.

Branże, na które trend wpłynie w sposób szczególny to budownictwo oraz przemysł. Stosowanie metod i rozwiązań oraz materiałów energooszczędnych w planowaniu, konstrukcji, budowie i wykańczaniu budynków i budowli oraz w pierwszym rzędzie w branżach pochłaniających ogromne zasoby energii stanie się koniecznością.

Ryc. 28 Oszczędzanie energii — branże

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.7.6 Syntetyczna charakterystyka wpływu

Oszczędzanie energii i odnawialność jej źródeł wydaje się być dla przedsiębiorców trendem o niskim znaczeniu. Dostrzegają oni konieczność upowszechnienia

nawyku oszczędzania energii, jednak nie do końca wyobrażają sobie konkretne rozwiązania odnośnie rosnącego znaczenia odnawialnych źródeł energii czy redukcji emisji gazów cieplarnianych do atmosfery, stąd trudno im ocenić ich pozytywny czy negatywny wpływ oraz jego siłę.

Niewątpliwie najbardziej przygotowanymi w tej dziedzinie branżami są budownictwo i przemysł.

5.8 Otwarty i wymagający rynek pracy

5.8.1 Syntetyczna charakterystyka trendu

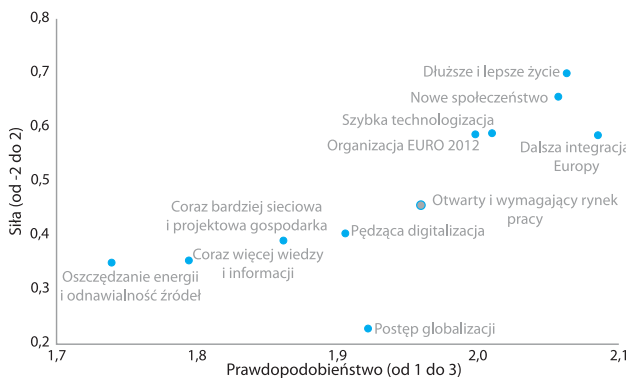
Z punktu widzenia rynku pracy bardzo duże znaczenie ma trend polegający na jego rosnącej otwartości i coraz większych wymaganiach, jakie stawia uczestnikom. Oznakami tych zmian są: rosnąca mobilność (zarówno zawodowa jak i przestrzenna), wchodzenie na rynek pracy tzw. pokolenia Y (nieznającego świata bez Internetu, telefonów komórkowych, komunikatorów, e-maili wraz ze wszystkimi — pozytywnymi i negatywnymi — konsekwencjami tego faktu), coraz powszechniejsza konieczność współpracy przedstawicieli różnych pokoleń i różnych kultur w ramach jednej organizacji, rosnące znaczenie kompetencji i konieczność ich stałego uaktualniania oraz coraz większe znaczenie kobiet na rynku pracy. W związku z tymi wyzwaniami nasilać się będzie walka o talenty, a zmniejszać się będzie przywiązanie do tradycyjnych, formalnych i mało elastycznych form zatrudnienia.

5.8.2 Znaczenie trendu

Otwarty i wymagający rynek pracy to trend postrzegany jako stosunkowo ważny, przy czym dla ankietowanych przedsiębiorstw prawdopodobieństwo wpływu będzie istotne. Nieco trudniej badanym dostrzec pozytywne strony tego procesu.

Wśród cech opisujących to zjawisko rosnąca otwartość i elastyczność rynku pracy jest dla przedsiębiorców bardziej prawdopodobna, bardziej klarowna niż problem rosnących interakcji między osobami młodymi i starszymi i związanej z tym konieczności zastosowania rozwiązań zarządzania wiekiem.

Ryc. 29 Otwarty i wymagający rynek pracy

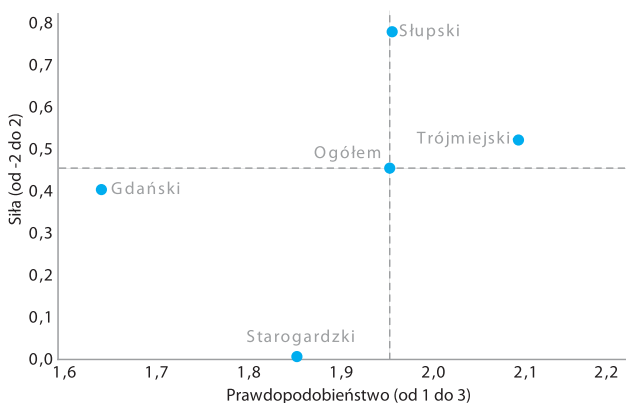

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.8.3 Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania

Terytorialne zróżnicowania oddziaływania analizowanego trendu będą, według opinii przedsiębiorstw, stosunkowo duże. Wynika to z terytorialnych zróżnicowań lokalnych rynków pracy, które cechują się wysoką niehomogenicznością — zasobów i potencjału, zdolności reagowania na zmiany popytu i podaży, skłonności do migracji itd.

Ryc. 30 Otwarty i wymagający rynek pracy — podregiony

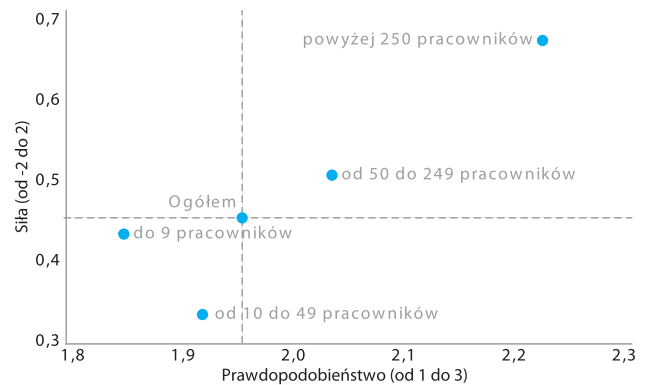
Źródło: Opracowanie IBnGR

Najbardziej wpływ trendu odczuwają, zdaniem ankietowanych, przedsiębiorstwa podregionu słupskiego i trójmiejskiego, a dalej — gdańskiego. Podregion starogardzki odbiega istotnie od pozostałych — przedsiębiorcy uznają wpływ trendu za neutralny (w relacji do pozostałych grup respondentów nie dostrzegają efektów pozytywnych). Może to wynikać z obaw przed dalszym odpływem wykwalifikowanych pracowników i ludzi młodych do bardziej atrakcyjnego rynku pracy (metropolia trójmiejska), także jako efekt rosnącej dostępności transportowej tego obszaru (A1).

5.8.4 Wielkościowe zróżnicowanie oddziaływania

Zróżnicowanie wielkościowe jest przeciętne. Trend wywrze największy wpływ na firmy największe. W małych istotnego znaczenia nabierze zarządzanie wiekiem, zaś w dużych ważniejsza będzie walka o talenty. Wyniki można również odczytywać w ten sposób, że firmy małe (10–49 pracowników) najbardziej obawiają się efektów badanego trendu. O ile największe firmy już obecnie borykają się z wyzwaniami definiującymi omawiany trend i dzięki temu są stosunkowo najlepiej do nich przygotowane, a z kolei firmy najmniejsze (do 9 pracowników) to w większości przedsiębiorstwa rodzinne (inny model relacji pracownik–pracodawca), o tyle firmom zatrudniającym od 10 do 49 pracowników będzie najtrudniej sprostać tym zmianom.

Ryc. 31 Otwarty i wymagający rynek pracy — firmy

Źródło: Opracowanie IBnGR

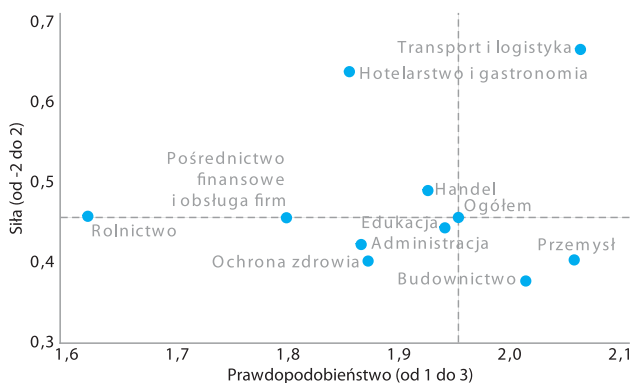
5.8.5 Sektorowe zróżnicowanie oddziaływania

Sektorowe zróżnicowanie wpływu trendu jest nieco większe niż zróżnicowanie wielkościowe. Wysokie prawdopodobieństwo wpływu wraz z wysokim pozytywnym wpływem dostrzegli przedstawiciele transportu i logistyki oraz hotelarstwa i gastronomii. Przedstawiciele przemysłu są również świadomi wpływu trendu jednak dużo mniej optymistycznie patrzą na kierunek jego oddziaływania. Podobna sytuacja dotyczy budownictwa. Firmy stają niejako na rozdrożu — z jednej strony możliwość dobierania kompetencji i kwalifikacji a z drugiej — bardzo dynamiczna rotacja pracowników, projektowy charakter działania i zawiązywanie koalicji międzybranżowych. Stąd trudno wyobrazić sobie konsekwencje. Niewątpliwie wzrośnie efektywność, ale spadnie lojalność wobec firmy, przez co trudno będzie wypracowywać kapitał zespołowy, kapitał doświadczenia.

Dla administracji, edukacji, działalności usługowej komunalnej oraz organizacji i zespołów eksterytorialnych

czyli przede wszystkim dla sfery budżetowej ważniejsze stanie się zarządzanie wiekiem niż rosnąca otwartość i elastyczność rynku pracy. Wynika to jeszcze z tradycyjnego spojrzenia na te rodzaje działalności. Kontraktowość, zadaniowość, które zwiększą efektywność wymienionych działalności sprawiają, że świadomość znaczenia zmian będzie musiała wzrosnąć.

Ryc. 32 Otwarty i wymagający rynek pracy — branże

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.8.6 Syntetyczna charakterystyka wpływu

Coraz bardziej otwarty i wymagający rynek pracy wywrze istotny wpływ na wszystkie przedsiębiorstwa. Otwartość wpłynie na upodmiotowienie kompetencji, zmieni się organizacja i charakter pracy. Znaczenia nabierze poszukiwanie konkretnych kompetencji, a nie pracowników. Jak to zmieni przyszły rynek pracy? Firmy-projekty będą walczyć o talenty, wzrośnie udział kobiet na rynku pracy i to kobiety będą coraz częściej piastować stanowiska kierownicze. Zwiększy się znaczenie kapitału relacyjnego. Analiza wyników badania pomorskich przedsiębiorstw wskazuje jednak, że powyższe zjawiska w dużej mierze nie docierają do świadomości respondentów, co może wskazywać na dominację scenariusza dostosowawczego do nadchodzących zmian (a nie wyprzedzającego). Trudno w takiej sytuacji będzie uzyskać efekt innowacji, rentę pierwszeństwa z lepszego od konkurentów przygotowania się do tych zmian.

5.9 Postęp globalizacji

5.9.1 Syntetyczna charakterystyka trendu

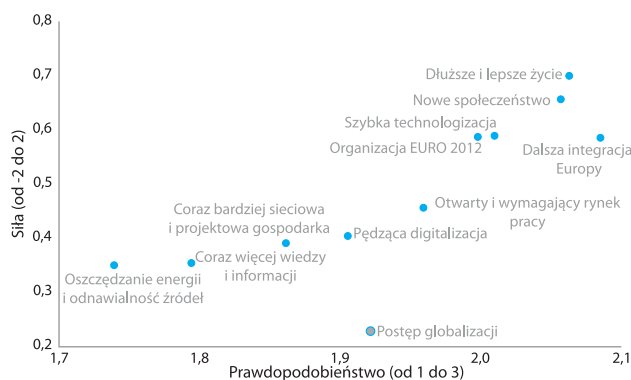
Postępująca globalizacja jest trendem, który pośrednio wywierać będzie istotny wpływ na pomorską gospodarkę. Niewątpliwie dalej będzie rosło znaczenie

międzynarodowych korporacji oraz międzynarodowej wymiany gospodarczej i migracji, co sprzyjać będzie zarówno multikulturowości jak i homogenizacji kulturowej. Omawiane procesy będą najprawdopodobniej poddane silniejszej regulacji. Poważnym wyzwaniem dla gospodarki Pomorza (jak i dla innych regionów krajów rozwiniętych) będzie dalszy wzrost znaczenia dużych krajów takich jak Brazylia, Chiny czy Indie. Postępująca globalizacja niesie ze sobą także problemy w postaci globalnych zagrożeń (pandemie, terroryzm, konflikty polityczne, kryzysy ekologiczne i klęski naturalne — w skutek wzrostu znaczenia globalnych powiązań nawet lokalne zdarzenia mogą mieć teraz globalne znaczenie) oraz dalszego wzrostu zróżnicowań dochodowych.

5.9.2 Znaczenie trendu

W ocenie pomorskich przedsiębiorców postęp globalizacji wywrze najmniej pozytywny wpływ na ich funkcjonowanie. O ile dostrzegają oni prawdopodobny wpływ trendu, o tyle kierunku oddziaływania uznają za najmniej pozytywny. Zdaniem ankietowanych największy średni wpływ wywrze umiędzynarodowienie życia społeczno-gospodarczego. Dopiero później przedsiębiorcy plasują wpływ rozwarstwienia dochodów ludności. Na końcu (najmniej pozytywnie) oceniają wpływ wzrostu znaczenia nowych rynków (Brazylia, Chiny i Indie).

Ryc. 33 Postęp globalizacji

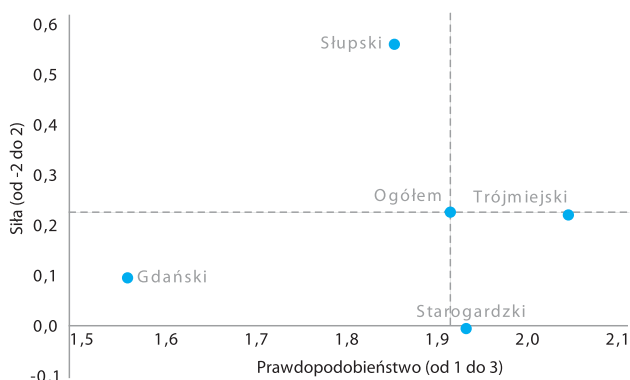

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.9.3 Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania

Terytorialne zróżnicowania oddziaływania analizowanego trendu będą, według opinii przedsiębiorstw, względnie małe. Tylko przedsiębiorcy z podregionu słupskiego dostrzegają zdecydowanie większy pozytywny wpływ.

Ryc. 34 Postęp globalizacji — podregiony

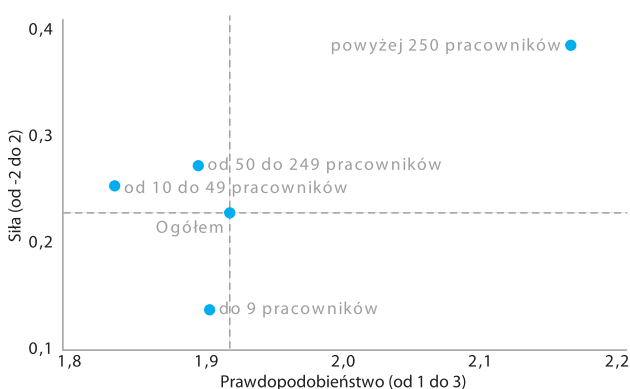
Źródło: Opracowanie IBnGR

Warto odnotować, że przedsiębiorcy z podregionu starogardzkiego w rozwarstwieniu dochodów ludności oraz we wzroście znaczenia nowych rynków dostrzegają zagrożenia, które zdecydowały o tym, że wyrazili oni noty negatywne.

5.9.4 Wielkościowe zróżnicowanie oddziaływania

Wpływ postępu globalizacji nie będzie, zdaniem ankietowanych, różnicował firm pod względem wielkości. Mimo tego największe prawdopodobieństwo i największy pozytywny wpływ odnotowują firmy największe. Dla nich największe znaczenie będzie miało umiędzynarodowienie życia społeczno-gospodarczego a następnie rosnące rozwarstwienie dochodów ludności. Warto odnotować, że dla firm małych tylko umiędzynarodowienie życia społeczno-gospodarczego będzie mieć znaczenie.

Ryc. 35 Postęp globalizacji — firmy

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.9.5 Sektorowe zróżnicowanie oddziaływania

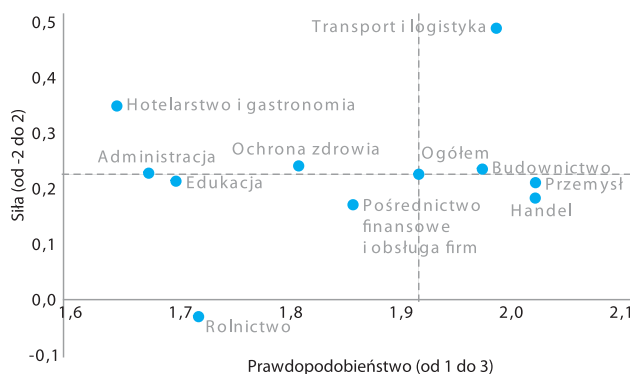
Sektorowe zróżnicowanie wpływu trendu zostało ocenione przez respondentów jako przeciętne. Reprezentanci transportu i logistyki wydają się być najbardziej świadomi i przygotowani na wyzwania związane z globalizacją. Za najważniejsze wyzwanie, o największym wpływie uznają umiędzynaradawianie życia społeczno-gospodarczego — coraz większe znaczenie transnarodowych korporacji transportowych. Podniesie to jakość i dostępność usług i może, w perspektywie sprawić, że dostępność transportowa regionu ulegnie istotnej poprawie.

Stosunkowo wysokie prawdopodobieństwo wpływu odnotowują reprezentanci przemysłu, handlu i budownictwa. Dla przemysłu, handlu i budownictwa najważniejsze będzie rosnące rozwarstwienie dochodów ludności.

Za transportem największy pozytywny wpływ trendu dostrzegają przedstawiciele gastronomii i hotelarstwa. Trend wiąże się ze wzrostem wymiany gospodarczej, migracji. Możliwe, że region pomorski stanie się regionem przyciągającym większą liczbę turystów zagranicznych.

Rolnictwo to sekcja, która w postępującej globalizacji upatruje negatywnych skutków. Dotyczyć to będzie w szczególności wzrostu znaczenia nowych rynków oraz wzrostu rozwarstwienia dochodów ludności. Import tanich produktów spożywczych traktowane jest jako zagrożenie.

Ryc. 36 Postęp globalizacji — branże

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.9.6 Syntetyczna charakterystyka wpływu

Postęp globalizacji to trend, zdaniem ankietowanych, prawdopodobny, jednak trudny do oceny, wartościowania. Niewątpliwie największe pozytywne znaczenie będzie mieć umiędzynaradawianie życia

społeczno-gospodarczego. Przedsiębiorcy obawiają się negatywnych skutków związanych z rozwarstwieniem dochodów ludności oraz ze wzrostem znaczenia nowych rynków, szczególnie w kontekście przyszłości lokalnego rolnictwa.

5.10 Szybka technologizacja

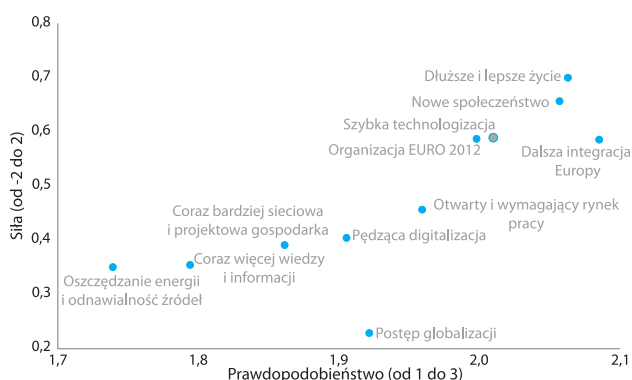
5.10.1 Syntetyczna charakterystyka trendu

Rozwój bio-, nano- i neurotechnologii, technologizacja życia z jednej strony i wykluczenie technologiczne z drugiej oraz kreatywna destrukcja i realokacja, z uwagi na słabo rozpoznane potencjalne efekty wprowadzają dużo niepewności, co do możliwego kierunku wpływu na strukturę gospodarki i rynku pracy. Omawiany trend może doprowadzić do zaniku pewnych branż i zawodów oraz przesuwania zasobów do innych, nowych dziedzin.

5.10.2 Znaczenie trendu

Na tle pozostałych trendów szybka technologizacja, zdaniem ankietowanych, będzie mieć stosunkowo istotne znaczenie. Przedsiębiorcy mają świadomość prawdopodobieństwa wpływu na ich działalność, jak również tego, że wpływ będzie pozytywny. Istotny będzie coraz szybszy postęp technologiczny, jak i rosnące znaczenie technologii w życiu codziennym.

Ryc. 37 Szybka technologizacja

Źródło: Opracowanie IBnGR

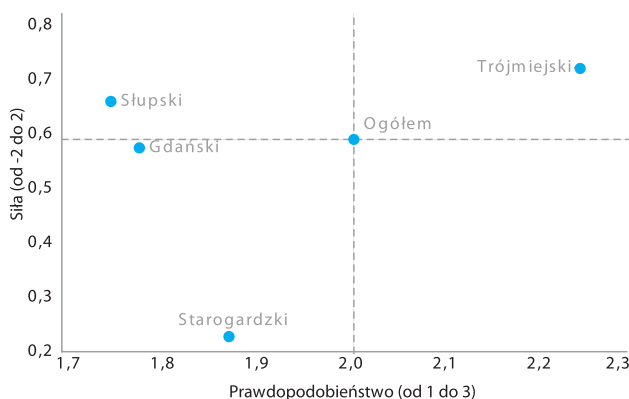
5.10.3 Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania

Zróżnicowanie terytorialne oddziaływania trendu będzie, zdaniem respondentów, istotne. Największe prawdopodobieństwo wpływu dostrzegają przedsiębiorcy trójmiejscy. Oni też przewidują najbardziej pozytywny wpływ trendu.

Pozytywny wpływ, choć zdecydowanie mniejsze prawdopodobieństwo wyrażają przedsiębiorcy podregionu słupskiego i gdańskiego.

Oczekiwany najmniej pozytywny wpływ dostrzegają przedsiębiorcy podregionu starogardzkiego.

Ryc. 38 Szybka technologizacja — podregiony

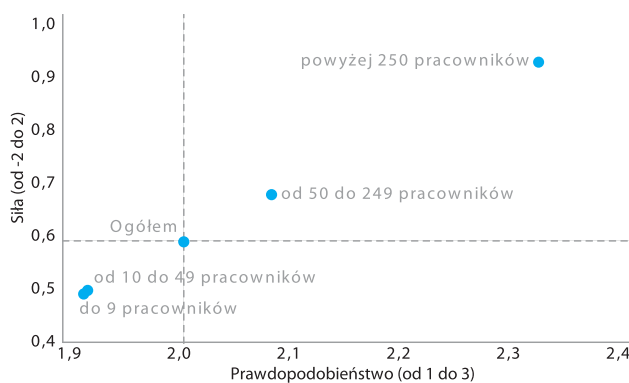

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.10.4 Wielkościowe zróżnicowanie oddziaływania

Wielkościowe zróżnicowanie oddziaływania wpływu jest jednym z największych wśród wszystkich trendów. Największy wpływ dostrzegają firmy największe. Na tle wszystkich trendów to właśnie szybka technologizacja wywrze na największych firmach największy efekt.

Ryc. 39 Szybka technologizacja — firmy

Źródło: Opracowanie IBnGR

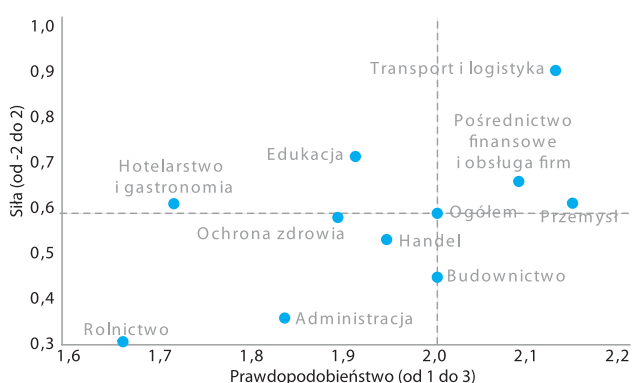
Szczególnie dotyczy to bio- nano- i neurotechnologii — dziedzin rozwijających się w szybkim tempie. Tylko największe firmy dysponują potencjałem, który umożliwi im albo szybką adaptację najwyższych technologii albo też włączenie się w proces ich tworzenia. Mowa o potencjale ludzkim, finansowym i organizacyjnym, a także o zdolnościach do budowania sieci i koalicji współpracy.

Spowoduje to pogłębienie luki technologicznej pomiędzy najmniejszymi a największymi firmami. W skrajnych przypadkach może dojść do wykluczenia technologicznego najmniejszych przedsiębiorstw.

5.10.5 Sektorowe zróżnicowanie oddziaływania

Sektorowe zróżnicowanie oddziaływania będą, zdaniem ankietowanych, jednymi z największych. Wynika to z faktu, iż nie wszystkie branże w równym stopniu są poddane postępowi technologicznemu. Najsilniej, zdaniem ankietowanych trend wpłynie na transport i logistykę. Przedstawiciele tej branży dostrzegają największe prawdopodobieństwo wpływu oraz najsilniejszy pozytywny wpływ. Równie wysokie prawdopodobieństwo wpływu, ale o mniejszej pozytywnej sile dostrzegają przedstawiciele pośrednictwa finansowego i obsługi firm oraz przemysłu. Te działalności: transportowa, finansowa oraz produkcyjna to obszary, gdzie nowe technologie wdrażane są bardzo szybko.

Ryc. 40 Szybka technologizacja — branże

Źródło: Opracowanie IBnGR

Stosunkowo istotne prawdopodobieństwo wpływu dotyczyć będzie, zdaniem ankietowanych, również budownictwa, edukacji oraz ochrony zdrowia. W tym ostatnim przypadku szczególnie silnie trend wpłynie na diagnostykę i leczenie chorób dotychczas nieuleczalnych. Wpłynie to w istotny sposób na profilaktykę zdrowotną i jakość oraz długość życia.

Najmniejsze prawdopodobieństwo wpływu i najsłabsze oddziaływanie dostrzegają przedstawiciele rolnictwa oraz administracji.

5.10.6 Syntetyczna charakterystyka wpływu

Zdaniem ankietowanych, szybka technologizacja wpłynie istotnie na pomorskie przedsiębiorstwa. Decydujący będzie coraz szybszy postęp technologiczny, prowadzący wręcz do zmian organizacyjnych, ale i wymusi

zmiany mentalne. Z badań wynika, że małe firmy nie są przygotowane do przełomu technologicznego, co może skutkować wykluczeniem technologicznym. Technologie wprawdzie są tylko narzędziem, jednak wysokie zaawansowanie jednych dziedzin przy zacofaniu innych może skutkować jeszcze głębszymi dysproporcjami w rozwoju lokalnym. Efekty oddziaływania tego trendu będą wybitnie punktowe (wyspowe), co wynika z samej natury tych zjawisk, ale w przypadku województwa pomorskiego pogłębione będzie strukturą gospodarczą i społeczną regionu (duże zróżnicowania rynku pracy, edukacji i oświaty, gospodarki, innowacyjności).

Zestawienie ocen tego trendu z ocenami trendu dotyczącego wiedzy i informacji potwierdza tezę, iż pomorscy przedsiębiorcy bardziej zauważają zachodzące zmiany przez pryzmat tradycyjnych form (nowe technologie, maszyny i urządzenia) niż przez bardziej dla nich abstrakcyjne zmiany w modelu czy procesach zarządzania wiedzą, informacją, innowacjami. Efektem takiego stanu rzeczy może być dominacja scenariusza naśladowania a nie tworzenia szeroko rozumianych innowacji.

5.11 Pędząca digitalizacja

5.11.1 Syntetyczna charakterystyka trendu

Kolejnym ważnym trendem jest digitalizacja. Jest ona możliwa dzięki powszechnej obecności komputerów w coraz większej liczbie dziedzin życia społeczno-gospodarczego. W związku z tym kompetencje komputerowe przestają mieć charakter specjalistyczny nabierając uniwersalnego znaczenia. Wszechobecność komputerów jest bodźcem dla integracji systemów, rozwoju e-działalności (e-branże i e-zawody). Towarzyszy jej zmiana postaw społecznych. Potrzeba bycia on-line oraz rosnąca interaktywność stwarzają nowe uwarunkowania funkcjonowania gospodarki i rynku pracy. Pędząca digitalizacja niesie jednak za sobą także niebezpieczeństwa w postaci e-wykluczenia czy cyber-przestępczości. Rozwój sztucznej inteligencji także zmienia strukturę popytu na umiejętności i kompetencje. Niektóre stają się zbędne a role innych rosną.

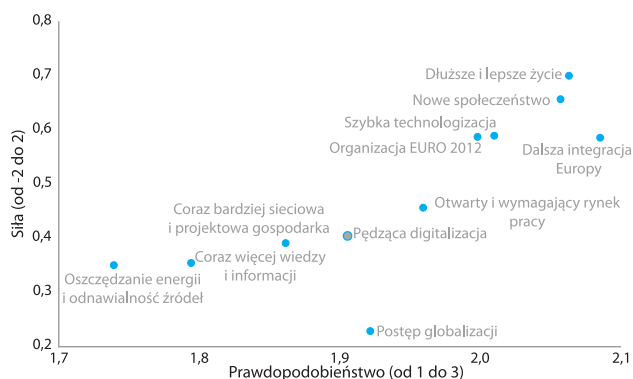
5.11.2 Znaczenie trendu

Pędząca digitalizacja, zdaniem ankietowanych przedsiębiorców, będzie mieć stosunkowo mało istotny wpływ na ich funkcjonowanie w przyszłości.

Jakkolwiek przedsiębiorcy dostrzegają prawdopodobny wpływ, to jego siła i kierunek oddziaływania są bliższe neutralności. Wynika to z faktu, iż już dziś technologie cyfrowe odgrywają istotne znaczenie

w życiu społeczno-gospodarczym, zatem prawdopodobnie przedsiębiorcom trudno wyobrazić sobie istotny przełom w tej dziedzinie.

Ryc. 41 Pędząca digitalizacja

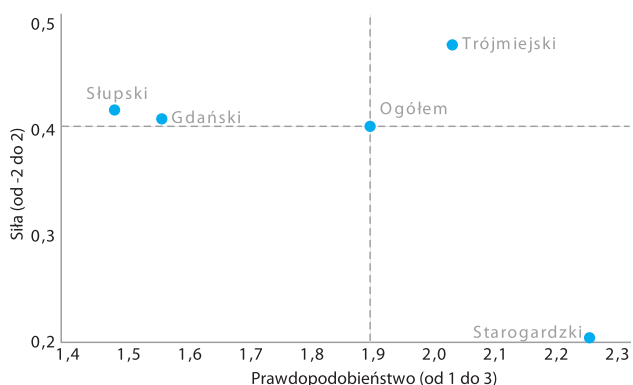

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.11.3 Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania

Terytorialne zróżnicowanie oddziaływania trendu jest najniższe wśród wszystkich analizowanych trendów. Średni wpływ oceniono najwyższe w podregionie trójmiejskim. Tu dostęp do technologii cyfrowych jest stosunkowo najlepszy. Jedynie przedstawiciele podregionu starogardzkiego, dostrzegając relatywnie wysokie prawdopodobieństwo wpływu trendu, nie odnajdują pozytywów — postrzegają bardziej neutralne oddziaływanie. Może to wynikać z faktu, iż dla firm technologie cyfrowe są już raczej znane i rozpoznane. Mimo tego, że stosunkowo rozpoznane, technologie cyfrowe nadal jednak nie są powszechne — hasło „zawsze on-line” nie jest domeną wszystkich środowisk, stąd możemy mieć do czynienia z e-wykluczeniem, szczególnie na obszarach wiejskich oraz wśród biedniejszych reprezentantów społeczności pomorskiej.

Ryc. 42 Pędząca digitalizacja — podregiony

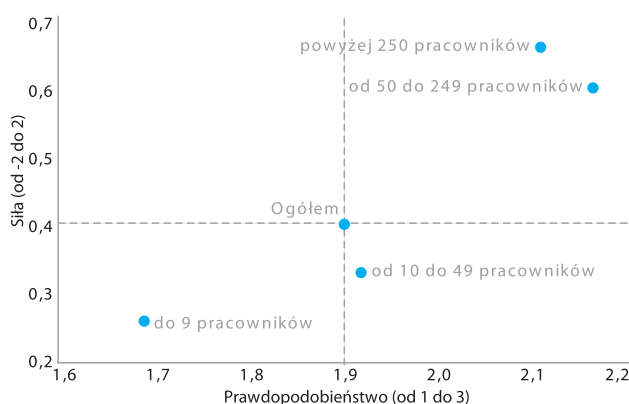

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.11.4 Wielkościowe zróżnicowanie oddziaływania

Wielkościowe zróżnicowanie oddziaływania będzie, zdaniem ankietowanych, stosunkowo istotne. Dotyczy to w szczególności luki cyfrowej pomiędzy przedsiębiorstwami największymi i średnimi a najmniejszymi. Wdrażanie w korporacjach zintegrowanych systemów pozwoli na wzrost efektywności wielu działów w firmach — ułatwi komunikację, usprawni procesy produkcyjne i procesy magazynowania. Również małe firmy będą z takich zintegrowanych systemów mogły korzystać, łączyć się w sieci branżowe i łańcuchy (platformy) międzybranżowe.

Ryc. 43 Pędząca digitalizacja — firmy

Źródło: Opracowanie IBnGR

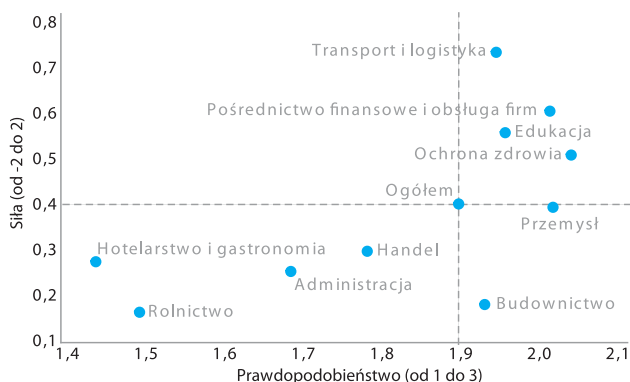
5.11.5 Sektorowe zróżnicowanie oddziaływania

Sektorowe zróżnicowanie oddziaływania trendu będą stosunkowo istotne w opinii przedstawicieli firm. Największe prawdopodobieństwo wpływu i największą pozytywną siłę oddziaływania deklarują przedstawiciele transportu i logistyki, pośrednictwa finansowego i obsługi firm, edukacji i ochrony zdrowia. Transport i logistyka oraz pośrednictwo finansowe to branże, dla których zintegrowane systemy będą miały istotne znaczenie. W przyszłości może się okazać, że cały transport publiczny będzie zdalnie sterowany. Odnosnie edukacji wzrośnie znaczenie pozaformalnych źródeł dostarczania wiedzy; w przyszłości edukacja może zmierzać do dominacji e-edukacji. Digitalizacja w ochronie zdrowia może doprowadzić do poprawy jakości publicznej służby zdrowia albo jej marginalizacji na rzecz wysoce profesjonalnych i nowoczesnych usług prywatnych.

Duże prawdopodobieństwo ale relatywnie niższy pozytywny wpływ dostrzegają przedstawiciele przemysłu i budownictwa.

Oczekiwany najniższy wpływ przewidują przedstawiciele rolnictwa.

Ryc. 44 Pędząca digitalizacja — branże

Źródło: Opracowanie IBnGR

5.11.6 Syntetyczna charakterystyka wpływu

Wpływ pędzącej digitalizacji na pomorskie firmy, w opinii ich samych, będzie stosunkowo mało istotny. Odegra on istotne znaczenie w niektórych branżach, jednak silne zróżnicowanie w dostępie do rozwiązań cyfrowych może prowadzić do e-wykluczenia. Niezwykle ważne jest to w przypadku rejonów obarczonych strukturalnym zacofaniem. Może to w konsekwencji prowadzić do rozwoju „digital islands” i obszarów wykluczenia.

6. Prognozy makroekonomiczne dla województwa pomorskiego na lata 2010–2020

6.1 Wprowadzenie

Prognoza rozwoju gospodarczego województwa w latach 2010–2020 została opisana przy pomocy najważniejszych wskaźników makroekonomicznych, takich jak wzrost produktu krajowego brutto oraz wartość produktu krajowego brutto w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Prognozowane wielkości zostały odniesione do prognoz ogólnopolskich oraz europejskich, co ma na celu zobrazowanie rozwoju województwa pomorskiego także na tle rozwoju kraju i Unii Europejskiej.

Istotnymi częściami raportu są: moduł sektorowy, służący opisaniu oczekiwanych zmian o charakterze strukturalnym oraz analiza dotycząca rynku pracy. Prognozy rynku pracy zostały opracowane w dwóch ujęciach. Po pierwsze, są to prognozy podstawowych statystyk rynku pracy, takich jak liczba pracujących czy stopa rejestrowanego bezrobocia, a po drugie są to prognozy wskaźników wg BAEL (Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności). Podejście takie umożliwia szersze spojrzenie na perspektywy rozwoju rynku pracy w województwie pomorskim.

6.2 Metodologia

Prognozy makroekonomiczne opracowywane przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową powstają na podstawie własnych modeli ekonometrycznych. W Instytucie opracowany zostały m.in. model długookresowego rozwoju gospodarczego Polski (do roku 2030), który wykorzystano między innymi do opracowania prognoz

makroekonomicznych na potrzeby polityki energetycznej państwa. Obliczenia modelowe wspierane są zawsze wiedzą ekspercką, a ostateczna prognoza jest bilansowana przy wykorzystaniu systemu rachunkowości narodowej (układ kont), co zapewnia jej wewnętrzną spójność.

Prognozy wskaźników dla województwa pomorskiego są pochodną prognoz ogólnopolskich, ponieważ rozwój gospodarczy województwa był, jest i będzie ściśle powiązany z koniunkturą ogólnopolską. Niemniej jednak, w celu sporządzenia prognozy dla województwa opracowany został odrębny model ekonometryczny. Model bazuje na danych rocznych obejmujących okres od 1995 roku. Wykorzystane zostały również oficjalne prognozy demograficzne GUS. Ponadto wykorzystane zostały dane miesięczne i kwartalne, które posłużyły do przeprowadzania szacunków niektórych zmiennych (np. dane dotyczące produkcji sprzedanej przemysłu wykorzystane zostały do oszacowania wartości dodanej brutto w przemyśle w latach 2008–2009).

Z powodu ograniczonego zakresu i niedoskonałości dostępnej bazy danych, w badaniu wykorzystano szereg różnorodnych metod statystycznych i ekonometrycznych, które służą do pokonywania tego typu trudności. Wyboru konkretnych procedur dokonano biorąc pod uwagę zarówno względy metodologiczne, jak i techniczne (tj. jakość dostępnej bazy danych). Dla części zasadniczych mechanizmów gospodarczych nie można, na podstawie danych dla województwa, zidentyfikować akceptowalnych wartości parametrów. W takich przypadkach stosowano dwa rozwiązania:

1. korzystano z dotychczasowych badań dotyczących modelowania makroekonomicznego dla regionów UE, adaptując otrzymane estymatory (oszacowania parametrów) odnoszące się do konkretnych relacji;
2. dokonywano kalibracji (dostosowania) parametrów równań na podstawie wiedzy ekspertów IBnGR.

Ze względu na wspomniane wyżej ograniczenia związane ze względnie małą liczbą obserwacji w stosunku do liczby szacowanych parametrów, w analizach wojewódzkich niemożliwe jest łączne modelowanie wszystkich zmiennych makroekonomicznych w ramach jednego modelu. Oszacowano, zatem kilka mniejszych modeli prognostycznych dla grup silnie wzajemnie powiązanych zmiennych. Model składa się z dwóch modułów (moduł gospodarki realnej i moduł rynku pracy), w ramach których estymuje się szereg równań odzwierciedlających podstawowe mechanizmy funkcjonowania podstawowych procesów gospodarczych. Model jest zintegrowany na poziomie obu modułów, tzn. uwzględnia dodatkowe zależności między nimi. Otrzymuje się w ten sposób spójny obraz całej gospodarki.

Model bazuje na dwóch zasadniczych założeniach:

1. Gospodarka rozwija się w sposób cykliczny, a średnia długość cyklu koniunkturalnego wynosi 9 lat.
2. Występuje opóźnienie reakcji rynku pracy w stosunku do rynku realnego oraz wpływ szoków z poprzednich okresów na stopę bezrobocia. Po wystąpieniu zaburzenia tendencji (kryzysu) stopa początkowo wzrasta, co związane jest ze sztywnością płac realnych, w dłuższym horyzoncie wraca jednak do równowagi długookresowej przy zmienionym poziomie produkcji.

W opisie struktury modelu ujęto najważniejsze równania, wchodzące w skład jego modułów. W szczególności opisano przykłady równań tworzących modele cząstkowe. Przy budowie modelu prognostycznego założono, że podstawowe zależności makroekonomiczne w regionie kształtują się w sposób analogiczny do zależności obserwowanych w kraju.

6.2.1 Moduł gospodarki realnej

W strukturze modelu ujęto mechanizmy, opisujące powiązania województwa z gospodarką krajową oraz gospodarką unijną. Poniżej przedstawiono przykład równania, w którym występują wspomniane powiązania.

Krótkookresowa dynamika produktu krajowego brutto opisana jest prostym modelem dynamicznym, w którym przyrost PKB w województwie w bieżącym okresie ($\Delta pkb_{woj,t}$) wyjaśniany jest przez przyrost PKB w kraju

w bieżącym okresie (Δpkb_t):

$$\Delta pkb_{woj,t} = \alpha + \beta_1 \Delta pkb_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Skorygowane $R^2 = 0,96$

Autokorelacja składnika losowego, statystyka Durбина-Watsona $DW = 2,34$

Próba: 1995–2007

W przypadku relacji długookresowych, zrezygnowano z ich estymacji z powodu zbyt małej liczby obserwacji. W zamian stosowano zależności teoretyczne bazujące zarówno na ekonomii klasycznej, jak i elementach keynesowskich. Poniżej opisano przykład wykorzystywanej relacji długookresowej.

Moduł funkcji produkcji jest odzwierciedleniem neoklasycznego założenia o tym, iż w długim okresie wielkość produktu determinowana jest czynnikami podażowymi, czyli wielkością nakładów czynników produkcji oraz wzrostem produktywności nie wynikającym ze wzrostu nakładów. W modelu przyjęta została dwuczynnikowa funkcja produkcji Cobba-Douglasa postaci:

$$PKB_{woj,t} = AL_t^\alpha K_t^\beta \xi_t \quad (2)$$

gdzie L oznacza zasób siły roboczej w województwie, K — zasób kapitału, zaś A , czyli wskaźnik postępu technologicznego, aproksymowano na podstawie łącznej produktywności czynników produkcji (ang. *Total Factor Productivity*). Zasób kapitału oszacowany został na podstawie wiedzy eksperckiej oraz w oparciu o równania definicyjne.

6.2.2 Moduł rynku pracy

Moduł rynku pracy składa się zarówno z równań stochastycznych, jak i z tożsamości. Przykładem zmiennej prognozowanej na podstawie tożsamości jest stopa bezrobocia, która w danym okresie jest wielkością wynikową otrzymywaną na podstawie prognozy liczby pracujących i bezrobotnych. Podobnie wskaźnik zatrudnienia wynika z prognozy liczby pracujących i prognoz demograficznych GUS. Poniżej opisano przykład równania wchodzącego w skład tego modułu.

Liczba pracujących ($prac$) w długim okresie wyjaśniana jest wielkością produkcji w województwie. W krótkim okresie natomiast decyzje o zatrudnieniu, w szczególności przedsiębiorstw, uzależnione są od przewidywań dotyczących rozwoju gospodarczego (dlatego w modelu wykorzystano oczekiwane zmiany dynamiki PKB, zarówno w kraju jak i w województwie).

$$\Delta prac_{woj,t} = \beta_0 + \beta_1 (prac_{woj} - \alpha_0 - \alpha_1 pkb_{woj})_{t-1} + \beta_2 \Delta pkb_{woj,t+1} + \beta_3 \Delta pkb_{t+1} + \varepsilon_t \quad (3)$$

Skorygowane $R^2 = 0,79$

Autokorelacja składnika losowego, statystyka Durбина-Watsona $DW = 2,22$

Próba: 1995–2009

6.3 Prognozy makroekonomiczne

Prognozowanie gospodarcze w każdych warunkach obarczone jest ryzykiem, związanym z możliwością wystąpienia w okresie objętym prognozą szeregu nie dających się przewidzieć zdarzeń losowych. Zdarzenia te, zarówno o charakterze egzo- jak i endogenicznym w istotny sposób wpływać mogą na kształtowanie się prognozowanych zmiennych. Ryzyko odchylenia prognozowanych wartości od poziomu ich faktycznej realizacji jest z reguły tym wyższe, im dłuższy jest horyzont czasowy objęty prognozą. W szczególności, zatem w przypadku prognoz średnio- i długookresowych pamiętać trzeba, że w ich interpretacji skupiać się należy przede wszystkim na kierunkach obserwowanych trendów, a w mniejszym stopniu na dokładnych prognozowanych wartościach, które traktować należy jako najlepsze możliwe w danym momencie przybliżenia.

Tempo rozwoju gospodarczego województwa pomorskiego, podobnie jak wszystkich innych województw, w ścisły sposób związane jest ze stanem ogólnopolskiej koniunktury gospodarczej. Z punktu widzenia określenia perspektyw rozwojowych województwa pomorskiego do 2020 roku kluczowe znaczenie ma, zatem makroekonomiczna prognoza rozwoju całej polskiej gospodarki.

6.3.1 Tempo wzrostu PKB

Według wstępnych szacunków GUS, wzrost produktu krajowego brutto w 2009 roku w Polsce wyniósł 1,7 procenta. Oznacza to, że polska gospodarka jako jedyna w Unii Europejskiej nie odnotowała realnego spadku PKB. Według prognozy IBnGR, w 2010 roku tempo wzrostu PKB wyniesie w Polsce 2,2 procenta. Według prognozy Komisji Europejskiej, Polska utrzyma pozycję lidera wzrostu w Unii Europejskiej — rozwijać się będzie najszybciej spośród dużych krajów członkowskich, a nieznacznie wyższe tempo wzrostu odnotowane

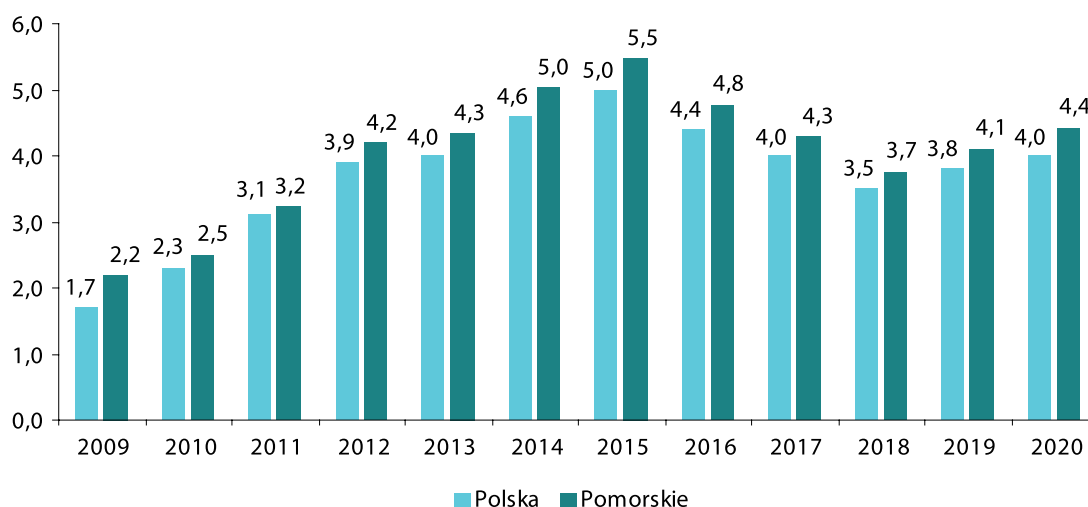
zostanie jedynie na Słowacji. W 2010 roku zwiększą się tempa wzrostu większości podstawowych agregatów makroekonomicznych w porównaniu z rokiem 2009. Instytut prognozuje, że popyt krajowy wzrośnie o 1 procent, spożycie indywidualne (konsumpcja) zwiększy się o 2,9 procenta, a inwestycje o 2,5 procenta. Pozytywnie na tempo wzrostu gospodarczego wpływać będzie popyt zagraniczny — w opinii IBnGR, w ujęciu rachunków narodowych eksport zwiększy się o ponad 5 procent, a import o niecałe 2 procent.

Według prezentowanej prognozy, wychodzenie Polski z fazy spowolnienia gospodarczego przebiegać będzie powoli, a powrót do 5-procentowego wzrostu nastąpi dopiero około 2014–2015 roku. Zdecydują o tym obiektywne względy zarówno o charakterze endogenicznym, jak i egzogenicznym. Wśród ograniczeń tych wymienić należy między innymi słabą koniunkturę gospodarczą w Europie, przejściowe wyhamowanie procesów inwestycyjnych w kraju oraz pogorszenie, w porównaniu z okresem najszybszego rozwoju, nastrojów wśród konsumentów i przedsiębiorców. Gorsze nastroje oddziałują z kolei na wolniejszy wzrost konsumpcji i inwestycji. W latach 2016–2020 tempo wzrostu PKB w Polsce oscylować będzie w granicach 3,5–4,4 procenta, przy czym najniższe prognozowane tempo wzrostu odnotowane zostanie w 2018 roku.

Tempo wzrostu PKB w Polsce będzie najważniejszym determinantem rozwoju gospodarczego w województwie pomorskim. Spodziewać się należy, że kierunki zmian dynamiki wzrostu gospodarczego będą w województwie tożsame z analogicznymi kierunkami w skali ogólnopolskiej. Województwo pomorskie w całym objętym prognozą okresie odznaczać się będzie wyższym tempem wzrostu produktu krajowego brutto niż cała Polska. Różnice tempa wzrostu między regionem a resztą kraju wahać się będą w granicach od 0,1 do 0,5 punktu procentowego na korzyść województwa. Według prezentowanej prognozy, średnie tempo wzrostu PKB w latach 2010–2020 wyniesie 3,8 procenta w Polsce oraz 4,1 procenta w województwie pomorskim. Średnia różnica tempa wzrostu na korzyść województwa pomorskiego wynosi, zatem w prognozowanym okresie 0,3 punktu procentowego.

Ryc. 45 Prognoza tempa wzrostu PKB w Polsce i w województwie pomorskim w latach 2009–2020 (w proc.)

Źródło: Opracowanie IBnGR

6.3.2 PKB w ujęciu nominalnym

Według szacunków IBnGR, produkt krajowy brutto w województwie pomorskim wyniósł w 2009 roku 77 miliardów złotych. W 2020 roku, a więc w końcowym roku objętym prognozą, nominalna wartość PKB w województwie wy-

nie w cenach bieżących 189,2 miliarda złotych. W okresie objętym prognozą stopniowo wzrastać będzie udział województwa pomorskiego w tworzeniu krajowego PKB. Według szacunków IBnGR, w 2009 roku udział ten wyniósł 5,84 procenta, a w 2020 roku przekroczy poziom 6 procent.

Tabela 1 Prognoza nominalnej wartości PKB dla Polski i województwa pomorskiego (w mld PLN, ceny bieżące)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Polska	1318,8	1379,5	1467,7	1585,2	1719,9	1885,0	2077,3	2262,2	2447,6	2628,8	2847,0	3145,9
Pomorskie	77,0	80,5	85,7	92,9	101,1	111,2	123,1	134,5	145,9	157,1	170,6	189,2
Udział pomorskiego w tworzeniu krajowego PKB (w %)	5,84	5,83	5,84	5,86	5,88	5,90	5,92	5,94	5,96	5,98	5,99	6,01

Źródło: IBnGR

6.3.3 PKB per capita

Zmiana nominalnej wartości PKB jest wskaźnikiem mało mówiącym o tempie rozwoju województwa, ponieważ nie uwzględnia jego potencjału wytwórczego, a więc przede wszystkim liczby mieszkańców, w dużej mierze decydującej o dostępnych zasobach pracy. Dlatego w analizach regionalnych najczęściej wykorzystuje się

lepszy miernik, jakim jest wartość PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca (*per capita*). PKB na mieszkańca daje też lepszy pogląd na relatywny rozwój regionu, a więc na rozwój w odniesieniu do innych regionów czy do całego kraju. Porównania samych wartości nominalnych PKB pomiędzy regionami, ze względu na ich różną wielkość, niosą ze sobą niewiele informacji.

Tabela 2 Prognoza wartości PKB per capita dla Polski i województwa pomorskiego (ceny bieżące)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Polska (tys. PLN)	34,8	36,2	38,5	41,6	45,2	49,6	54,6	59,5	64,5	69,3	75,2	83,2
Pomorskie (tys. PLN)	34,8	36,1	38,3	41,3	44,9	49,3	54,3	59,3	64,2	69,0	74,8	82,9
Pomorskie (Polska=100)	99,9	99,6	99,4	99,3	99,3	99,4	99,5	99,6	99,5	99,5	99,5	99,6

Źródło: IBnGR

Według wstępnych szacunków, wartość PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniosła w Polsce w 2009 roku ponad 34,8 tysiąca złotych. IBnGR szacuje, że w tym samym czasie PKB *per capita* w województwie pomorskim wyniósł niemal tyle samo, czyli w przybliżeniu odpowiadał średniej krajowej. Według prognozy IBnGR, w latach 2010–2020 relacja wojewódzkiego do krajowego PKB *per capita* pozostanie względnie stabilna (wahania w granicach 99,3–99,6 procenta). Warto zauważyć, że szybszemu wzrostowi PKB w województwie niż w całym kraju oraz wynikającemu z tego faktu wzrostowi udziału województwa pomorskiego w tworzeniu krajowego PKB, nie będzie towarzyszył wzrost relacji PKB *per capita* wojewódzkiego do krajowego. Co więcej, możliwe są niewielkie spadki w skali dziesiątych części punktu procentowego w porównaniu z 2009 rokiem. Wynika to z tendencji ludnościowych. Według prognozy demograficznej GUS wykorzystanej w opracowaniu prezentowanego raportu, w całym kraju liczba ludności w okresie objętym prognozą będzie się zmniejszać (z 38,10 miliona w 2009 roku do 37,83 miliona w 2020 roku), podczas gdy w województwie pomorskim liczba ludności będzie wzrastać (z 2,22 miliona w 2009 roku do 2,28 miliona w 2020 roku). Zwiększy się tym samym udział ludności województwa pomorskiego w całkowitej liczbie ludności krajowej (z 5,8 procenta w 2009 roku do 6,0 procenta w 2020 roku). Można, zatem skonstatować, że wyższa dynamika wzrostu PKB w województwie pomorskim niż w całym kraju w pewnej mierze stanowi wynik korzystnych tendencji demograficznych.

Jednym z ważniejszych elementów polityki gospodarczej Unii Europejskiej jest polityka regionalna. Głównym jej celem jest przede wszystkim wyrównywanie różnic rozwojowych pomiędzy poszczególnymi regionami zjednoczonej Europy. Istnieje jednak szereg wątpliwości, co do skuteczności tej polityki. Często pojawia się pogląd,

że regiony bogatsze lepiej radzą sobie z wykorzystaniem narzędzi polityki rozwojowej i nawet, jeśli mają mniejsze wsparcie niż regiony biedne, to i tak końcowa korzyść z tego wsparcia jest większa właśnie w lepiej rozwiniętych regionach Unii Europejskiej. Oznacza to, że dysproporcje rozwojowe pomiędzy regionami Unii nie tylko nie muszą się zmniejszać, ale mogą się nawet powiększać. Jednak w opinii IBnGR różnica pomiędzy poziomem rozwoju polskich województw a poziomem rozwoju najbogatszych (a nawet przeciętnych) regionów Unii Europejskiej jest na tyle duża, że nawet niedoskonałe narzędzia polityki regionalnej będą w najbliższych latach przynosiły polskim województwom określone pozytywne skutki.

Rok 2020 będzie szesnastym pełnym rokiem członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Można już, zatem będzie mówić o wystarczającym horyzoncie czasowym do oceny długookresowych efektów akcesji, które to efekty powinny już przybrać wymierną postać. Dobrym miernikiem, który obrazuje korzyści regionu z członkostwa w Unii Europejskiej, a także pozwala ocenić tempo wzrostu gospodarczego w regionie w porównaniu z tempem wzrostu gospodarki unijnej jest odniesienie wartości PKB na jednego mieszkańca w regionie do średniego poziomu PKB na mieszkańca w Unii Europejskiej. „Gonienie” średniej unijnej przez najbiedniejsze regiony (a więc w zasadzie wszystkie polskie województwa) jest miernikiem wykorzystywania przez te regiony szans rozwojowych, jakie daje członkostwo w Unii Europejskiej. Z formalnego punktu widzenia relacja PKB *per capita* w regionie do średniej unijnej jest też kryterium udzielania regionowi niektórych form pomocy finansowej.

Według wstępnych danych Eurostat, w 2009 roku produkt krajowy brutto Unii Europejskiej zmniejszył się o 4,1 procenta. Według prognozy Komisji Europejskiej, przewidywane tempa wzrostu w 2010 i 2011 roku

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

wyniosą odpowiednio 0,7 oraz 1,6 procenta. Wychodzenie Unii Europejskiej z recesji odbywać się będzie, zatem stosunkowo wolno. W kolejnych latach do 2020 roku Komisja Europejska rozważa zaistnienie trzech alternatywnych scenariuszy rozwojowych:

1. Scenariusz „zdecydowanej odbudowy” — oznaczający pełen powrót do wcześniejszej dynamiki wzrostu sprzed wybuchu kryzysu z możliwościami dalszego rozwoju w umiarkowanym tempie;
2. Scenariusz „nieznacznego ożywienia” — oznaczający stały spadek dobrobytu w porównaniu z sytuacją sprzed wybuchu kryzysu i stagnację niższej dynamiki wzrostu;
3. Scenariusz „straconej dekady” — oznaczający stały spadek dobrobytu w porównaniu z sytuacją sprzed wybuchu kryzysu i osłabioną możliwość przyszłego wzrostu³.

W tworzeniu projekcji kształtowania się poziomu produktu krajowego brutto *per capita* w Unii Europejskiej założono, że gospodarka Unii Europejskiej stopniowo powróci do przeciętnej dynamiki wzrostowej sprzed okresu recesji. Przewidywane wartości PKB *per capita* przeliczono z euro na polskie złote, wykorzystując w tym celu projekcję kursu walutowego opracowaną w IBnGR. Ponieważ przewidywania odnośnie kursu walutowego w długim okresie obarczone są wysokim stopniem niepewności, założono względnie stabilny kurs wymiany, zawierający się w latach 2010–2020 w przedziale 3,5–4,5 PLN/EUR. Pominęto również kwestię wejścia Polski do strefy euro, ponieważ brak jest wciąż pewności odnośnie daty tego wydarzenia. Na tej podstawie

³ J. M. Barroso: Europa 2020, prezentacja Przewodniczącego Komisji Europejskiej na posiedzeniu Rady Europejskiej, 11 lutego 2010 r.

wyznaczona została relacja PKB *per capita* w województwie pomorskim do przeciętnego PKB *per capita* w Unii Europejskiej.

W celu wyeliminowania wpływu kursu walutowego na porównania wartości PKB *per capita* między województwem pomorskim i Unią Europejską zastosowano również alternatywne rozwiązanie, oparte na koncepcji parytetu siły nabywczej (*purchasing-power standard* — PPS). Koncepcja ta bazuje na przeliczeniu kursów walutowych według siły nabywczej walut. W takim ujęciu relacja PKB *per capita* w województwie pomorskim prezentuje się korzystniej na tle Unii Europejskiej niż w ujęciu kursowym.

Ze względu na fakt, że Polska w latach 2010–2020 rozwijać się będzie wyraźnie szybciej niż średnio Unia Europejska, a województwo pomorskie będzie notowało wyższe niż krajowe tempo wzrostu PKB, relacja PKB *per capita* w Pomorskiem do średniej unijnej będzie się systematycznie poprawiać. W roku 2009, według szacunków IBnGR, stosunek PKB *per capita* w województwie do PKB *per capita* w Unii wynosił niemal 32 procent, natomiast w roku 2020 będzie to prawie 53 procent. Oznacza to, że województwo zbliży się pod tym względem do średniej unijnej o ponad 20 punktów procentowych w ciągu jedenastu lat.

W ujęciu parytetu siły nabywczej, w roku 2006 (ostatnie dane Eurostat) relacja pomorskiego PKB *per capita* do średniej unijnej wynosiła 51,5 procenta. Według szacunków IBnGR, w roku 2009 wskaźnik ten zwiększył się do 54,8 procent, a w 2020 roku osiągnie poziom 62,1 procenta. W tym przypadku nadrobiony przez województwo pomorskie w ciągu jedenastu lat dystans do średniej unijnej wynosi ponad 7 punktów procentowych.

Tabela 3 Prognoza wartości PKB *per capita* dla Unii Europejskiej i województwa pomorskiego (ceny bieżące) oraz relacja tych wielkości w ujęciu tradycyjnym oraz parytetu siły nabywczej

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Unia Europejska (tys. PLN)	108,5	102,7	106,9	109,4	116,3	112,9	103,9	117,0	128,0	143,3	153,5	157,2
Pomorskie (tys. PLN)	34,6	36,1	38,3	41,4	44,9	49,3	54,4	59,3	64,2	69,0	74,8	82,8
Pomorskie (UE=100 wg kursów)	31,9	35,1	35,8	37,8	38,6	43,6	52,3	50,7	50,2	48,1	48,7	52,7
Pomorskie (UE=100 wg PPS)	54,8	55,2	55,6	56,0	56,5	57,5	58,6	59,7	60,1	60,6	61,6	62,1

Źródło: IBnGR

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

6.3.4 Przemiany strukturalne

Istotnym aspektem rozwoju gospodarczego krajów i regionów są przemiany strukturalne, które zazwyczaj towarzyszą rozwojowi. Przemiany strukturalne są widoczne w dłuższych okresach czasu, gdyż mają powolny i stopniowy charakter. W Polsce jednak są one nieco szybsze niż w gospodarkach wysokorozwiniętych, gdyż Polska nadal jest na etapie nadrobiania zaległości rozwojowych narosłych przed rokiem 1989.

Województwo pomorskie nie odbiega w sposób istotny od całej Polski pod względem struktury gospodarki. W roku 2009 największy udział w tworzeniu wartości dodanej w województwie miały usługi — 66,0 procenta (średnio w Polsce 65,1), następnie przemysł — 23,9 procenta (w Polsce 22,7) oraz budownictwo — 7,2 procenta (w Polsce 7,9). Drobne różnice polegają, więc jedynie na nieco większym udziale usług oraz większym udziale przemysłu i mniejszym udziale budownictwa w województwie pomorskim niż średnio w gospodarce. Najmniejszy udział w tworzeniu wartości dodanej miało rolnictwo, w przypadku którego można mówić o widocznej różnicy między regionem, a przeciętną krajową. W województwie pomorskim udział rolnictwa był znacznie niższy w całym kraju (2,9 procenta w województwie pomorskim wobec 4,3 procenta w całej w Polsce).

Według prognozy IBnGR, do 2020 roku część przemian strukturalnych w województwie pomorskim przebiegać będzie podobnie jak w całej gospodarce polskiej. Najważniejszymi tendencjami, zarówno w skali regionu, jak

i całego kraju, będą stopniowy wzrost udziału usług w wytwarzaniu wartości dodanej oraz spadek znaczenia przemysłu. Wzrost udziału usług w wytwarzaniu wartości dodanej oraz spadek udziału przemysłu w latach 2009–2020 będą nieco wyraźniejsze w województwie pomorskim niż w pozostałej części kraju.

Udział budownictwa w tworzeniu ogólnopolskiej wartości dodanej będzie w latach 2009–2020 się zmniejszał. Inna tendencja obserwowana będzie w województwie pomorskim. Do roku 2012 udział budownictwa w wytwarzaniu wartości dodanej w regionie będzie wzrastał. Związane to będzie między innymi z przygotowaniami do przeprowadzenia w 2012 roku w Gdańsku meczów Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej. Realizacja części spośród przeprowadzanych inwestycji infrastrukturalnych, szczególnie komunikacyjnych, prawdopodobnie opóźni się, z czego wynika utrzymanie się wysokiego udziału budownictwa w wartości dodanej również w 2013 roku. Od roku 2014 znaczenie budownictwa zacznie obniżać się, naśladując tym samym tendencję ogólnopolską.

W województwie pomorskim nieco wolniej niż w skali całego kraju zmniejszać się będzie udział rolnictwa w wytwarzaniu wartości dodanej. Wynika to jednak z istniejącej już obecnie znacznej różnicy udziałów rolnictwa w gospodarce. Pomimo wolniejszego spadku udziału w latach 2009–2020, udział rolnictwa w tworzeniu wartości dodanej pozostanie w województwie pomorskim na poziomie wyraźnie niższym niż w całej Polsce.

Tabela 4 Prognoza wartości PKB per capita dla Unii Europejskiej i województwa pomorskiego (ceny bieżące) oraz relacja tych wielkości w ujęciu tradycyjnym oraz parytetu siły nabywczej

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Unia Europejska (tys. PLN)	108,5	102,7	106,9	109,4	116,3	112,9	103,9	117,0	128,0	143,3	153,5	157,2
Pomorskie (tys. PLN)	34,6	36,1	38,3	41,4	44,9	49,3	54,4	59,3	64,2	69,0	74,8	82,8
Pomorskie (UE=100 wg kursów)	31,9	35,1	35,8	37,8	38,6	43,6	52,3	50,7	50,2	48,1	48,7	52,7
Pomorskie (UE=100 wg PPS)	54,8	55,2	55,6	56,0	56,5	57,5	58,6	59,7	60,1	60,6	61,6	62,1

Źródło: IBnGR

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Tabela 5 Prognoza udziałów sektorów w wartości dodanej w Polsce (w proc.)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Usługi	65,1	65,4	65,8	66,0	66,4	66,9	67,1	67,4	67,8	68,4	68,6	69,1
Przemysł	22,7	22,6	22,2	22,4	22,5	22,7	22,8	22,7	22,5	22,3	22,1	22,1
Budownictwo	7,9	7,8	7,8	7,8	7,7	7,6	7,6	7,4	7,3	7,0	7,0	6,9
Rolnictwo	4,3	4,2	4,2	3,9	3,5	2,7	2,5	2,5	2,4	2,3	2,3	2,1

Źródło: IBnGR

Tabela 6 Prognoza udziałów sektorów w wartości dodanej w województwie pomorskim (w proc.)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Usługi	66,0	66,7	66,8	66,9	67,0	67,3	69,0	69,6	69,9	69,8	70,4	71,0
Przemysł	23,9	22,8	22,5	21,8	21,9	21,9	21,3	21,7	21,6	21,1	20,7	20,2
Budownictwo	7,2	7,9	8,4	9,2	9,2	8,7	7,4	7,0	6,9	7,2	7,4	7,5
Rolnictwo	2,9	2,6	2,3	2,2	1,9	2,1	2,4	1,8	1,6	1,9	1,6	1,3

Źródło: IBnGR

6.4 Rynek pracy

Integralną częścią prognozy rozwoju gospodarczego województwa pomorskiego jest scenariusz rozwoju sytuacji na rynku pracy. Rynek pracy jest jednym z tych elementów gospodarki, który łączy sektor przedsiębiorstw z sektorem gospodarstw domowych. Sytuacja na rynku pracy jest z jednej strony pochodną tego, co dzieje się w sektorze przedsiębiorstw, a z drugiej wpływa na koniunkturę w przedsiębiorstwach (np. wzrost bezrobocia jest wynikiem decyzji przedsiębiorców, a jednocześnie, poprzez wpływ na dochody ludności negatywnie oddziałuje na popyt na produkty i usługi dostarczane przez tych samych przedsiębiorców).

Sytuacja na rynku pracy jest zawsze pochodną sytuacji w realnej sferze gospodarki. Analizy bazujące na

empirycznej ocenie danych wskazują, że rynek pracy z opóźnieniem reaguje na to, co dzieje się w gospodarce. Opóźnienie to wynosi z reguły kilka kwartałów.

W przypadku prognoz średniookresowych, których horyzont sięga kilku lat, zjawisko to nie ma jednak większego znaczenia.

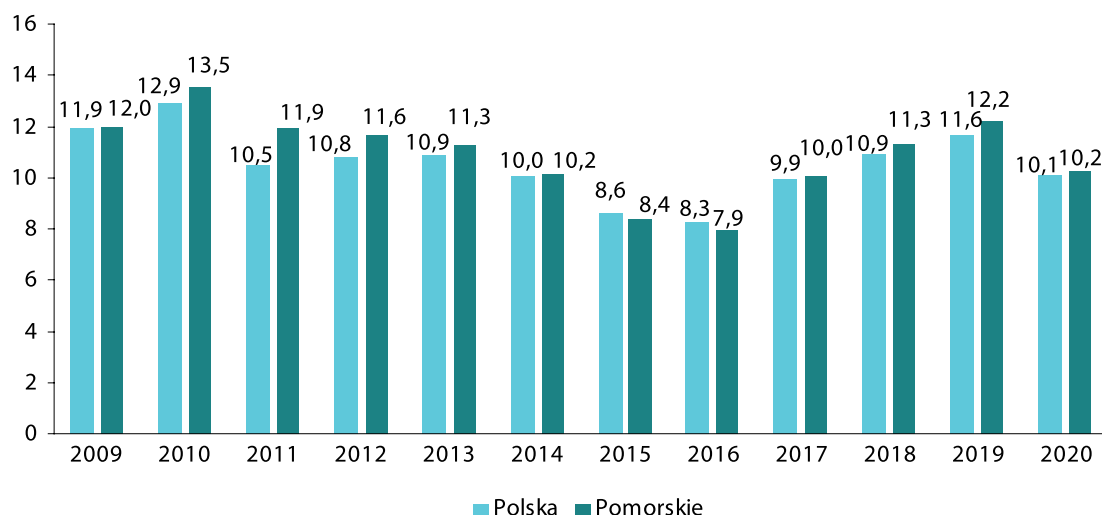
6.4.1 Stopa bezrobocia

Najszerzej stosowanym miernikiem sytuacji na rynku pracy jest stopa bezrobocia rejestrowanego. Wskaźnik ten można odnosić zarówno do krajowego rynku pracy, jak i do mniejszych rynków regionalnych, w tym wojewódzkich. Stopa bezrobocia jest relacją liczby osób bezrobotnych (zarejestrowanych) do liczby osób aktywnych zawodowo.

W opinii IBnGR, do 2014 roku stopa bezrobocia na lokalnym rynku pracy będzie wyższa niż przeciętnie w kraju. Najmniej korzystny dla pomorskiego rynku pracy będzie 2010 rok, kiedy to na koniec grudnia stopa bezrobocia wzrośnie do 13,5 procent. Z kolei w całej Polsce wartość tego wskaźnika będzie niższa niż w regionie i wyniesie 12,9 procent. Znacznie korzystniejszy dla rynku pracy będzie 2011 rok, w którym stopa bezrobocia w Pomorskiem spadnie do poziomu 11,9 procent. W kolejnych latach również bezrobocie w regionie będzie odznaczało się tendencja spadkową. W 2014 roku stopy bezrobocia w województwie pomorskim i w kraju powinny być do siebie zbliżone, a w latach 2015–2016 bezrobocie w regionie powinno być nawet niższe niż średnio w Polsce. Tendencja ta będzie odzwierciedleniem istniejących zależności między krajowym a regionalnym

rynkiem pracy. W okresach, kiedy krajowa stopa bezrobocia znajduje się na dwucyfrowym poziomie, stopa bezrobocia w województwie pomorskim jest zazwyczaj wyższa niż ogólnopolska. Z kolei dla relatywnie niskich poziomów bezrobocia w kraju (poniżej 10 procent), bezrobocie w regionie jest z reguły niższe niż w całej Polsce. W 2015 roku nastąpi, więc „przebiecie” regionalnej stopy bezrobocia poniżej stopy dla całego kraju. W roku 2017 stopa bezrobocia w województwie pomorskim ponownie zbliży się do wartości ogólnokrajowej — będzie to około 10 procent. W kolejnych latach bezrobocie w regionie ponownie będzie utrzymywać się na poziomie wyższym niż przeciętnie w Polsce. Na koniec 2020 roku stopa bezrobocia w Pomorskiem wyniesie 10,2 procent i będzie mniej więcej taka sama jak w całej Polsce.

Ryc. 46 Prognoza stopy bezrobocia w Polsce i województwie pomorskim (w proc.) na lata 2010–2020

Źródło: Opracowanie IBnGR

6.4.2 Liczba pracujących i bezrobotnych

Według prognozy IBnGR, na koniec 2010 roku w województwie pomorskim liczba pracujących wyniesie 708 tysięcy. W końcu 2009 roku liczba pracujących w regionie była o około 19 tysięcy wyższa. Zmiana ta będzie wynikała z ogólnego pogorszenia sytuacji na rynku pracy w Polsce, będącego efektem spowolnienia gospodarczego.

Począwszy od 2011 roku liczba pracujących w Pomorskiem będzie się zwiększała. Wzrostowa tendencja osiągnie swój szczyt na koniec 2016 roku — liczba pracujących w regionie wyniesie wtedy 754 tysiące osób.

W kolejnych latach nastąpi pogorszenie sytuacji na pomorskim rynku pracy — na przestrzeni lat 2016–2019 liczba pracujących zmniejszy się o 35 tysięcy. W 2020 roku sytuacja powinna się nieco poprawić — zatrudnienie w regionie zwiększy się do 735 tysięcy osób.

Warto podkreślić, że zmiany w liczbie pracujących w województwie będą głównie pochodną zmian sytuacji gospodarczej. Wpływ zmian demograficznych będzie raczej ograniczony, mimo prognozowanej malejącej liczby osób w wieku produkcyjnym. Wynikać to będzie głównie z faktu, że wzrastać będzie także ogólna aktywność zawodowa osób w wieku produkcyjnym.

Tabela 7 Szacunek (2009 r.) i prognozy (2010–2020) liczby pracujących w gospodarce narodowej oraz liczby bezrobotnych w województwie pomorskim (w tys.)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Pracujący	727	708	721	724	727	736	750	754	737	726	719	735
Bezrobotni	100	111	98	95	92	83	69	65	82	93	100	84

Źródło: IBnGR, GUS

W grudniu 2010 roku liczba bezrobotnych w województwie pomorskim będzie około 11 tysięcy wyższa niż w końcu 2009 roku. Wzrost liczby osób pozostających bez pracy będzie konsekwencją ogólnokrajowego spowolnienia gospodarczego. W kolejnych latach sytuacja na regionalnym rynku pracy będzie się pod tym względem poprawiać — liczba osób bezrobotnych będzie systematycznie maleć aż do 2016 roku. Na koniec tego roku liczba osób pozostających bez pracy wyniesie około 65 tysięcy. Istotne znaczenie dla tej tendencji w tym okresie będzie miało coraz wyższe tempo wzrostu gospodarczego w Polsce i w regionie. W latach 2017–2019 liczba osób bezrobotnych w Pomorskiem znowu wzrośnie, co będzie głównie wynikać z pogorszenia koniunktury gospodarczej w całym kraju. W 2020 roku ponownie nastąpi ożywienie na lokalnym rynku pracy — liczba osób niepracujących wyniesie 84 tysięcy wobec 100 tysięcy rok wcześniej.

6.4.3 Sektorowa struktura pracujących

W latach 2009–2020 należy się spodziewać zmian sektorowych w strukturze pracujących w województwie pomorskim. Będą one przede wszystkim pochodną zmian sektorowej wartości dodanej — wzrost znaczenia sektorów usługowych i relatywnie słabsze znaczenie przemysłu.

W okresie objętym prognozą należy oczekiwać wzrostu liczby pracujących we wszystkich analizowanych

sektorach. Zatrudnienie będzie jednak najszybciej rosnąć w sektorze obsługi nieruchomości (średnio 2,2 procent rocznie) i w sektorze turystycznym (średnio 1,9 procent rocznie). Z kolei w sektorze przemysłowym średnioroczny wzrost wyniesie około 0,5 procent, czyli najmniej w porównaniu z innymi analizowanymi sektorami.

Wzrost zatrudnienia w analizowanym okresie będzie także wynikać z różnych faz cyklu koniunkturalnego, w jakich znajdują się oba krańcowe lata prognozy. Rok 2009 był, bowiem okresem niekorzystnym dla pomorskiego rynku pracy — zatrudnienie w tym roku zmalało w porównaniu z 2008 rokiem. Z kolei 2020 rok będzie okresem ożywienia gospodarczego i poprawy sytuacji na rynku pracy. Stąd też zmiany w liczbie pracujących między tymi latami będą także po części odzwierciedlać zmiany koniunktury.

W okresie objętym prognozą najbardziej niekorzystny dla pomorskiego rynku pracy będzie rok 2010. Większość analizowanych sektorów osiągnie w tym roku swoje minimum pod względem liczby pracujących. Z kolei najbardziej korzystny dla województwa będzie rok 2016, w którym liczby pracujących w wyszczególnionych sektorach osiągną najwyższe wartości w analizowanym okresie. Wyjątek będzie stanowić sekcja Hotele i restauracje, w której najwyższy poziom zatrudnienia zostanie odnotowany w 2020 roku.

Tabela 8 Szacunki (2009 r.) i prognozy (2010–2020) liczby pracujących w gospodarce narodowej wg sekcji PKD w województwie pomorskim (w tys.)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ogółem	726,5	708,5	720,7	723,8	726,8	735,8	750,4	754,0	736,7	726,3	719,0	735,2
Przemysł	217,0	213,0	218,1	220,5	222,8	223,7	229,6	229,6	225,8	224,0	223,1	228,9
Budownictwo	48,2	48,8	51,4	52,8	54,8	56,7	58,4	59,9	59,0	58,6	58,5	58,9
Handel i naprawy	119,1	116,5	121,2	124,5	127,9	131,1	136,8	139,1	139,0	137,3	136,1	138,3
Hotele i restauracje	18,7	18,5	19,4	19,9	20,6	20,9	21,9	22,4	22,2	22,0	21,9	22,9
Transport	46,7	45,9	47,1	47,7	48,2	48,7	50,0	50,1	49,3	48,9	48,7	49,9
Obsługa nieruchomości	61,5	62,3	65,8	68,5	71,4	74,1	78,4	80,8	79,3	78,5	78,1	78,4

Źródło: IBnGR

6.4.4 Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności

Zaprezentowane wcześniej dane liczbowe odnoszą się do oficjalnych kategorii danych statystycznych z Głównego Urzędu Statystycznego, dotyczących rynku pracy i pochodzących z Urzędów Pracy. GUS prowadzi jednak jeszcze inne badanie rynku pracy, tzw. Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), zgodne ze standardem Międzynarodowej Organizacji Pracy. Jest to badanie mające na celu uzyskanie informacji o wielkości i strukturze zasobów siły roboczej. Badania te prowadzone są przez GUS od 1992 roku w cyklu kwartalnym metodą obserwacji ciągłej tj. aktywność ekonomiczną bada się w każdym tygodniu w ciągu całego kwartału. Badania te prowadzone są metodą reprezentacyjną, tzn. losowego doboru gospodarstw domowych. Badanie obejmuje wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, będące członkami wylosowanych gospodarstw domowych. Z uwagi na inną metodologię dane z BAEL-u różnią się nieco od innych statystyk dotyczących rynku pracy.

Według szacunków IBnGR średnioroczna liczba pracujących w 2009 roku w województwie pomorskim, liczona zgodnie z metodologią BAEL, wyniosła 773 tysiące osób, w tym 431 tysięcy mężczyzn i 342 tysiące kobiet. Według prognozy IBnGR, w latach 2009–2011 liczba pracujących zmniejszy się do 743 tysięcy osób, w tym do 413 tysięcy mężczyzn i 330 tysięcy kobiet. Pod tym względem będzie to rok najbardziej niekorzystny dla pomorskiego rynku pracy. W kolejnych latach — do roku 2016 — liczba pracujących będzie nadal wzrastać, co będzie wiązało się przede wszystkim z poprawą koniunktury gospodarczej zarówno w kraju, jak i w regionie. W dalszym okresie (2017–2019) liczba pracujących w regionie pomorskim znowu będzie odznaczać się trendem spadkowym. Z kolei w ostatnim roku prognozy liczba pracujących ogółem w województwie wyniesie 764 tysiące, przy czym liczba pracujących mężczyzn wyniesie 420 tysięcy a pracujących kobiet 344 tysięcy.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Tabela 9 Szacunki (2009 r.) i prognozy (2010–2020) liczby pracujących ogółem, mężczyzn i kobiet w województwie pomorskim (w tys.) wg BAEL

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Pracujący ogółem	773	760	743	758	779	799	811	813	783	765	751	764
Kobiety	342	337	330	337	347	357	363	364	351	344	338	344
Mężczyźni	431	423	413	421	432	442	448	449	432	421	413	420

Źródło: IBnGR

Na podstawie danych z BAEL wyliczyć można tzw. wskaźnik zatrudnienia, który jest relacją liczby pracujących ogółem do liczby ludności powyżej 15-go roku życia. Wskaźnik zatrudnienia informuje, więc jaka część

osób, które skończyły 15 lat pracuje. W Polsce w porównaniu z krajami rozwiniętymi, wskaźnik ten pozostaje na niskim poziomie.

Tabela 10 Szacunki (2009 r.) i prognozy (2010–2020) wskaźnika zatrudnienia w Polsce i w województwie pomorskim (w proc.)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Polska	50,3	48,3	47,3	48,3	49,6	50,9	51,8	52,0	50,2	49,1	48,3	49,2
Pomorskie	48,3	47,0	45,8	46,7	47,8	48,9	49,5	49,6	47,7	46,6	45,7	46,4

Źródło: IBnGR

Według szacunków IBnGR, w 2009 roku wskaźnik zatrudnienia w województwie pomorskim wynosił 48,3 procent. Według prognozy IBnGR w 2010 roku wartość tego wskaźnika w regionie spadnie do poziomu 47 procent. W kolejnych latach wskaźnik zatrudnienia w Pomorskiem powinien systematycznie rosnąć, aż do roku 2016, w którym przyjmie największą wartość w okresie objętym prognozą — 49,6 procent. W kolejnych latach wskaźnik zatrudnienia będzie przyjmował nieco niższe wartości. W ostatnim roku prognozy, czyli w 2020 roku, wartość jego wyniesie 46,4 procent.

Wskaźnik zatrudnienia w Polsce w latach 2009–2020 także spadnie, jednak nieco wolniej niż w województwie pomorskim. Utrzyma się, więc nadal przewaga krajowych wartości wskaźnika nad regionalnymi. Należy też

podkreślić, że zwiększy się ona z 2 punktów procentowych w 2009 roku do 2,8 punktu w 2020 roku.

Główną przyczyną wzrostu różnicy będą tendencje demograficzne. W województwie pomorskim do 2020 roku prognozowany jest wzrost liczby ludności w wieku 15 lat i więcej, podczas gdy dla całej Polski przewidywany jest trend odwrotny. A zatem podstawy, do których będą odnoszone liczby pracujących w kraju i w regionie zmieniają się w przeciwnych kierunkach. Przy zachowanych w miarę stabilnych relacjach między krajowym a regionalnym rynkiem pracy, tendencja ta spowoduje wskazany wyżej wzrost różnicy między wartościami wskaźnika dla regionu i dla całego kraju.

7. Perspektywy najważniejszych branż

7.1 Rolnictwo

7.1.1 Perspektywy sektora

Perspektywy rozwoju rolnictwa zależą w dużej mierze od funkcji, jaką będzie ono pełniło w przyszłości. W odpowiedzi na zjawisko zwiększającego się deficytu zasobów energetycznych część działalności sektora rolnego może zostać przekierowana z zaspokajania potrzeb żywieniowych ludności na dostarczanie nośników energii. Najprawdopodobniej będzie to powodowało przeznaczanie coraz to większych obszarów rolnych pod uprawę chociażby roślin energetycznych. Zjawisko to może mieć duże znaczenie dla województwa pomorskiego, ze względu na szczególne predyspozycje do rozwoju energetyki odnawialnej. Region pomorski ma potencjalnie duże zasoby biomasy oraz dobre warunki do tworzenia logistyki związanej z wykorzystaniem roślin energetycznych. Można się spodziewać, iż w perspektywie dwudziestu lat wzrośnie zapotrzebowanie na kompetencje i kwalifikacje związane z wykorzystaniem zasobów rolnictwa dla potrzeb energetycznych.

Dla branży duże znaczenie będzie miało także zjawisko technologizacji, w tym w szczególności potencjalny rozwój biotechnologii, która w zdecydowany sposób może podnieść wydajność sektora. Największą barierą dla tego kierunku rozwoju może okazać się brak akceptacji pomorskiej społeczności. O ile same technologie i kompetencje potrzebne do ich obsługi będą w zasięgu sektora, o tyle wątpliwości, co do etycznych aspektów stosowania biotechnologii mogą skutecznie blokować zarówno rozwój rynków zbytu jak i samą możliwość produkcji.

W perspektywie dziesięciu lat pomorskie rolnictwo może w coraz większym stopniu podlegać konkurencji globalnej. W przeszłości lokalne rolnictwo było silnie powiązane z lokalnym przetwórstwem. Obecnie coraz częściej przedsiębiorstwa przetwórcze korzystają z zasobów rolnych wytwarzanych globalnie. Postęp globalizacji i dalsza integracja Europy będzie, więc powodować coraz większą konkurencję dla sektora rolnego, ale i tworzyć szanse na pozyskanie nowych rynków zbytu. Zatem z jednej strony pomorski sektor rolnictwa będzie musiał zwiększać wydajność by być atrakcyjnym dla dotychczasowych odbiorców. Z drugiej zaś otworzą się przed nim możliwości dostarczania swoich produktów na rynki globalne. W tym kontekście ogromną zaletą pomorskiej specyfiki wydaje się produkcja ekologiczna na rynki o dużej wrażliwości na ten aspekt, chociażby skandynawskie.

Istotnym zagadnieniem z punktu widzenia pomorskiego sektora rolnego wydaje się charakter jego działalności. Serwicyzacja rolnictwa powoduje konieczność współpracy specjalistów z różnych dziedzin — do procesu produkcji rolnej będzie trzeba włączyć np. socjologów i kulturoznawców by zrozumieć trendy żywieniowe poszczególnych grup społecznych. Ponadto specyfika pomorskiego sektora rolnego, który charakteryzuje się relatywnym rozdrobnieniem wpisuje się w sieciowy i projektowy charakter gospodarki przyszłości. W perspektywie dziesięciu lat istotna będzie współpraca na poszczególnych etapach łańcucha wartości by skutecznie konkurować na rynkach międzynarodowych.

Z regulacyjno-instytucjonalnego punktu widzenia dla pomorskiego sektora rolnego ogromne znaczenie będzie miała dalsza integracja Europy. W przypadku sektora

rolnictwa trend ten ma szczególny wymiar, gdyż duża część polityki rolnej prowadzona jest na poziomie Unii Europejskiej poprzez Wspólną Politykę Rolną, na którą składa się 44% budżetu UE⁴.

W praktyce oznacza to, iż między innymi mogą mieć miejsce zjawiska takie jak: zatrzymanie obrotu ziemią rolną w Pomorskiem ze względu na relatywnie wyższą stopę zwrotu z dotacji UE do hektara niż z samej produkcji rolnej. Może też nastąpić zjawisko zaburzenia konkurencyjności rolnictwa pomiędzy poszczególnymi krajami w przypadku przeniesienia kompetencji obecnej WPRR na państwa narodowe.

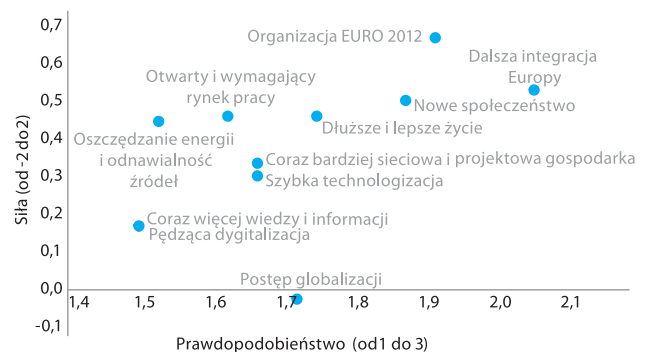
7.1.2 Ocena znaczenia trendów przez przedstawicieli sektora

Rolnictwo jest tą branżą, której przedstawiciele wskazywali, iż zarówno prawdopodobieństwo wpływu na ich przedsiębiorstwa jak i siła oddziaływania poszczególnych trendów będą relatywnie niewielkie (w porównaniu do pozostałych sektorów).

W przypadku prawdopodobieństwa, uśrednione wskazania mieściły się w przedziale od 1,50 do 2,06 (w skali od 1 do 3). Natomiast, jeżeli chodzi o siłę to oscyływały one między -0,03, a 0,67 (w skali od -2 do 2). Wyniki te mogą być efektem niskiej świadomości ankietowanych przedstawicieli branży zarówno, co do samej percepcji opisywanych zjawisk jak i możliwości wykorzystania ich zaistnienia dla rozwoju przedsiębiorstw. W tym kontekście warto zwrócić uwagę, iż ankietowani uznali, że spośród przedstawionych trendów największe znaczenie będą miały: dalsza integracja Europy oraz organizacja Euro 2012. Wydaje się, iż może być to

efektem relatywnie najlepszego rozumienia obu tych zjawisk powstałego w wyniku bezpośrednich doświadczeń ze Wspólnej Polityki Rolnej UE (w pierwszym przypadku) oraz szerokiej debaty medialnej (w obu tych przypadkach). Tymczasem jako najmniej istotne trendy respondenci wskazali: pędzącą digitalizację oraz coraz więcej wiedzy i informacji. Ocena tych zjawisk wydaje się mieć uzasadnienie w niemożności znalezienia przełożenia na branżę rolną. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż jedynie zjawisko postępującej globalizacji uzyskało negatywną notę w zakresie siły (kierunku) oddziaływania na przedsiębiorstwa, zostając jednocześnie uznane za relatywnie prawdopodobne. Wynik taki może wskazywać, iż trend ten jest dostrzegany przez przedstawicieli branży jako prawdopodobny, lecz nie ma zgody, co do tego czy przyniesie on im więcej korzyści (nowe rynki zbytu), czy też strat (większa konkurencja).

Ryc. 47 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora rolnictwa w województwie pomorskim.

Źródło: Opracowanie IBnGR

⁴ Dane za 2008 r.

Jacek Michałowski, rolnik z gminy Choczewo

Digitalizacja będzie odgrywała coraz większą rolę, ale obszary wiejskie mają ogromne problemy z dostępem do sieci. Telekomunikacja Polska ma tu pewne obowiązki, ale postępy są minimalne. Jest to ważne, aby na przykład umożliwić w ten sposób korzystanie z podpisu elektronicznego. Moje obawy budzi również tworzenie się nowego społeczeństwa. Na obszarach wiejskich, szczególnie tych po PGR może to być fikcją. Mamy tam tzw. biedę dziedziczną, czyli niechęć podejmowania jakichkolwiek działań z pokolenia na pokolenie. Jest postawa roszczeniowa, oczekiwanie na pomoc, na mieszkanie komunalne i pieniądze. Nowe społeczeństwo może być bardzo rozwarstwione, jeżeli rządy, samorządy regionalne i lokalne pozostawią ten problem, po prostu zamiotą pod dywan. Nowe wymagania, nowe trendy w gospodarce, także pośrednio w społeczeństwie, szybsze tempo rozwoju i zmian będą zwiększały liczbę ludzi, którzy nie będą mogli nadążyć za wyzwaniami.

Duże znaczenie dla pomorskiego, polskiego, czy wreszcie europejskiego rolnictwa będzie miała globalizacja. Import produktów żywnościowych z Ameryki Południowej lub z Azji odbywa się właściwie poza kontrolą. Problemem jest z jednej strony zła jakość — co jakiś czas docierają do nas informacje co do sposobów hodowli oraz upraw. Z drugiej strony importowane produkty i półprodukty są i będą tańsze. Dlatego niektóre rodzime kierunki produkcji rolnej znikną. Przestanie istnieć tym samym wiele małych i średnich gospodarstw rolnych. Ci ludzie będą musieli znaleźć sobie pracę poza rolnictwem. Niestety wywoła to napięcia na rynku pracy i duże problemy społeczne. Jaką szansą dla małych i średnich gospodarstw może być rozwój żywności ekologicznej. Bliskość Trójmiasta, potencjalnie dużego rynku dla tego rodzaju żywności, być może uratuje część gospodarstw. Musi jednak nastąpić szybszy niż do tej pory wzrost świadomości korzyści wynikających z odżywiania się takimi produktami i że lepiej kupować je u lokalnych producentów. Duże gospodarstwa będą miały szansę poza rynkiem żywnościowym. Deficyt energii i alternatywne jej źródła otwierają nowe możliwości przed takimi rolnikami. Projekty budowy dużych biogazowni w naszym regionie w najbliższych latach spowodują, że część gospodarstw przejdzie z produkcji zbożowo-buraczanej do energetycznej opartej głównie na kukurydzy. Na jeden megawat energii z biogazowni trzeba około tysiąca hektarów kukurydzy. Jeżeli zakłada się, że w każdej gminie powstanie biogazownia o mocy 2 MW, to dwa tysiące hektarów zostanie wyłączonych z produkcji żywnościowej i tym samym rozwiązany zostanie problem nadprodukcji w tym sektorze. To oczywiście jest związane z integracją europejską, gdyż już dziś coraz większa produkcja roślin o charakterze energetycznym trafia z naszego regionu do Niemiec. Z integracją związana jest też zapowiadana od dawna zmiana w zasadach dofinansowania produkcji rolnej w krajach Unii. Powinno to nastąpić w 2013, ale obawiam się, że wszystko zostanie po staremu, czyli inne zasady naliczania dopłat bezpośrednich w krajach starej UE, a inne dla państw przyłączonych po 2004 roku. Te procesy spowodują również silną regionalizację produkcji. Żuławy dalej będą produkowały głównie pszenicę, ale już tereny na zachód od Jeziora Żarnowieckiego przestawiają się na produkcję roślin energetycznych. Nie wiem, co się stanie z południową częścią województwa, jak sobie poradzą rolnicy powiatów człuchowskiego, czy chojnickiego.

Nie wierzę natomiast w większe znaczenie EURO 2012 dla pomorskiego rolnictwa. Oddziaływanie raptem kilkudniowe, większość przybyłych będzie się żywiła w hotelach, a do tego nie widać żeby ktokolwiek szukał sposobów szerszego wykorzystania tej imprezy dla rozwoju regionu. Może promocyjnie zyskamy, ale na tym się skończy.

7.2 Przemysł

7.2.1 Perspektywy sektora

Perspektywy rozwoju pomorskiego sektora przemysłu są w dużej mierze zależne od postępującej globalizacji i dalszej integracji Europy. Oba te trendy będą miały istotny wpływ zarówno na konkurencyjność branży jak i otwieranie się nowych rynków zbytu. Niemniej jednak zjawiska te będą w odmienny sposób i z różną in-

tensywnością oddziaływać na poszczególne gałęzie przemysłu. Konkurencyjność niektórych z nich jest, bowiem zależna nie tylko od kosztów pracy ale na przykład od dostępności surowca na danym obszarze. Ponadto liczą się zgromadzone dotychczas zdolności przetwórcze, dostęp do rynków zbytu czy masy krytyczne kompetencji (np. technologicznych czy handlowych). Ze względu na postępującą globalizację na największą konkurencję (rozumianą w dużej mierze przez pryzmat kosztów, ale i wydajności pracy) narażone są

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

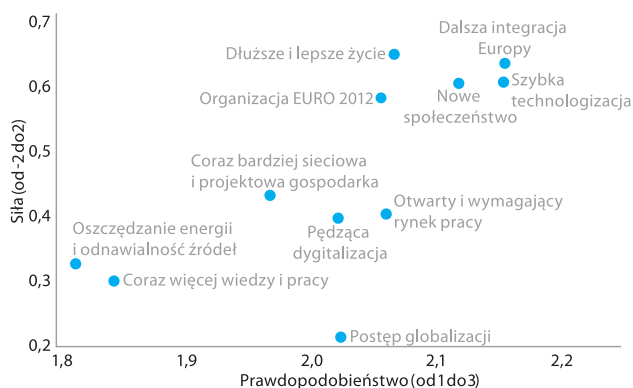

te sfery pomorskiego przemysłu, które korzystają z zasobów i wytwarzają produkty dające się transportować niewielkim kosztem (w stosunku do wartości produktu) na duże odległości. Dotyczy to głównie przemysłu stoczniowego (wartość produkcji stoczniowej liczonej na jednego zatrudnionego w Polsce to 45 tys. euro, przy 313 tys. w Republice Korei), ale też tekstylnego czy elektronicznego. Jednocześnie jednak gałęzie te mają potencjalnie największy dostęp do globalnych rynków zbytu. Analogicznie, globalizacja w mniejszym stopniu powinna dotknąć przemysłu drzewno-meblowego czy energetyczno-paliwowego. Tymczasem dalsza integracja Europy w postaci chociażby przyjęcia waluty euro powinna zdecydowanie obniżyć ryzyko, a tym samym koszty transakcyjne międzynarodowej wymiany handlowej pomorskich firm przemysłowych z przedsiębiorstwami ze wspólnego obszaru walutowego. Ponadto obecność w integrującej się coraz bardziej Europie powoduje wzrost atrakcyjności regionu pomorskiego jako lokalizacji zagranicznych inwestycji przemysłowych. Jest to efektem posiadania wciąż relatywnie konkurencyjnych kosztów pracy oraz bliskości największych rynków zbytu, a także braku barier regulacyjno-prawnych obrotu wewnątrz wspólnotowego. Dalsza integracja Europy uwiadamiająca się we wspólnych politykach w wielu obszarach (między innymi energetyki czy ekologii) może mieć również istotny wpływ na sytuację pomorskich przedsiębiorstw w przyszłości. Inicjatywy takie jak pakiet klimatyczny są w stanie przededefiniować konkurencyjność poszczególnych gałęzi regionalnego przemysłu wobec przedsiębiorstw zlokalizowanych poza UE, chociażby nakładając dodatkowe obciążenia finansowe na największych emitentów CO₂ (np. przemysł chemiczny). W perspektywie dziesięciu lat dla pomorskiego sektora przemysłowego ogromne znaczenie będzie miał globalny trend w zakresie serwicyzacji. Zjawisko to będzie polegało na rozszerzaniu działalności przemysłu o świadczenie związanych z nim usług (bądź przejmowanie przez podmioty usługowe niektórych działalności, stanowiących do tej pory integralną część przemysłu). Ponadto istotną rolę odgrywać będzie technologizacja i digitalizacja oraz wynikająca z tych trendów automatyzacja procesów wytwórczych. Sektor przemysłu będzie tworzył zapotrzebowanie na coraz więcej pracowników posiadających kompetencje technologiczne i kwalifikacje do obsługi komputerowo sterowanej produkcji i przetwórstwa. Do 2020 roku zmian można również spodziewać w zakresie charakteru popytu na produkty sektora przemysłu. Coraz częściej będą one musiały uwzględniać potrzeby starzejącego się społeczeństwa wynikające z dłuższego i lepszego życia (choćby odpowiednio duże wyświetlacze graficzne w produktach przemysłu elektronicznego).

7.2.2 Ocena znaczenia trendów przez przedstawicieli sektora

Według reprezentantów pomorskiego sektora przemysłu, wszystkie wymienione trendy z dość podobnym prawdopodobieństwem wpłyną na ich przedsiębiorstwa — średnia ocena prawdopodobieństwa oscylowała między 1,82, a 2,16 (w skali 1 do 3). Niewiele większy rozrzut odpowiedzi dotyczył siły ich oddziaływania i wynosił od 0,21 do 0,65 dla poszczególnych trendów (w skali od -2 do 2). Ogółem za najbardziej istotne zjawiska przedstawiciele sektora uznali: dalszą integrację Europy, szybką technologizację oraz nowe społeczeństwo. Wyniki te pokazują, iż respondenci wiążą swoją przyszłość z rynkami europejskimi, widzą potrzebę dalszej modernizacji i automatyzacji, a także dostrzegają znacznie potencjalnych zmian charakteru popytu w przyszłości. Za relatywnie najmniej istotne zjawiska przedstawiciele branży uznali: oszczędzanie energii i odnawialność źródeł oraz coraz więcej wiedzy i informacji. O ile drugi z tych trendów mógł wydawać się trudno przekładalny na obecną działalność sektora, o tyle relatywna ocena pierwszego z nich wydaje się być niezrozumiała. Co ciekawe postępująca globalizacja została uznana za dość prawdopodobną jednak jej kierunek i siła oddziaływana za neutralną. Trudno wytłumaczyć czemu przedstawiciele pomorskiego przemysłu nie określają jej jako ewidentnej szansy lub zagrożenia. Możliwe, że już obecnie w pełni działają globalnie, w logice tego zjawiska i nie wiedzą jak mogłaby ona jeszcze bardziej ulec pogłębieniu. Prawdopodobne jest też zgoła odwrotne podejście, „moja chata skraja” — czyli przeświadczenie, iż zjawisko globalnych realokacji czynników produkcji w przypadku korporacji międzynarodowych, nie będzie miało wpływu na ich przedsiębiorstwa.

Ryc. 48 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora przemysłu w województwie pomorskim.

Źródło: Opracowanie IBnGR

Andrzej Gołyga, Prezes Zarządu Jabil Circuit Polska

Globalizacja, nowe technologie i digitalizacja są w przemyśle produkującym sprzęt elektroniczny i urządzenia wytwarzające energię, a tym się zajmujemy, ściśle powiązane. Rynek urządzeń elektronicznych, a przecież przez długie lata w Kwidzynie produkowaliśmy telewizory, zmienił się w sposób rewolucyjny. Z wcześniejszych światowych liderów jedynie firma Sony nie straciła pozycji w czołówce. W tej chwili numerem jeden w Europie i na świecie jest Samsung, tuż za nią kolejna koreańska firma LG. Rosną w siłę chińskie koncerny produkujące telewizory. W Polsce mamy już dwie chińskie fabryki, na Słowacji kolejną. Jeszcze kilka lat temu wydawało się, że produkcja elektroniki konsumpcyjnej powszechnego użytku przeniesie się do Azji. Tymczasem rewolucja technologiczna spowodowała, że Chińczycy, Japończycy i Koreańczycy swoje fabryki budują w Europie. Decyduje o tym duży i bogaty rynek i właśnie nowe technologie. Dawniej telewizor stał w domu 10 lub nawet więcej lat. Dziś po roku od zakupu mamy już przestarzały sprzęt. Producenci muszą bardzo szybko reagować i wprowadzać zmiany. Nieustannie muszą się pojawiać nowe telewizory, telefony, sprzęt gospodarstwa domowego i co też ważne: na producentów nałożono obowiązek utylizacji sprzętu, który jest wycofywany z użycia. Dlatego korzystniejsza jest produkcja w Europie. Wytwarzanie takiego sprzętu jest bardzo zautomatyzowane i niskie koszty pracy w Azji nie mają tak dużego znaczenia jak w innych branżach. Dawniej przy linii produkcyjnej płyt głównych do telewizorów stało koło stu ludzi. Teraz jest ich kilkunastu i zajmują się raczej nadzorem, serwisem urządzeń obsługujących linie produkcyjne. Muszą być do tego lepiej wykwalifikowani niż dawniej. Zmiana, wprowadzanie nowości, większa elastyczność, to efekt globalizacji, technologizacji i digitalizacji. Można się tylko zastanawiać gdzie jest kres tak szybko następujących zmian.

Moja firma zajęła się też produkcją urządzeń wytwarzających energię z promieni słonecznych. W ubiegłym roku w Europie zainstalowano 2 gigawaty mocy pochodzącej z paneli fotowoltaicznych. To jest duża elektrownia atomowa! Tylko, że taką elektrownię buduje się kilkanaście lat. Połowa tej mocy przypada na Niemcy. Warto się zastanowić jak będzie wyglądał rynek fotowoltaiczny za 10 lat? Również w konsumpcji energii zachodzą niezwykle zmiany. Diody półprzewodnikowe zdominowały oświetlenie. Ich produkcja jest tania, są wytrzymałe, zużywają bardzo mało energii i co ważne, pochodzącej z napięcia stałego. Taką energię można przechowywać w bateriach i akumulatorach. Jeżeli dziś ten segment na świecie tak szybko rośnie, to jaka będzie jego przyszłość? W Polsce nie widać tak dużego zainteresowania. Rozmawiamy o elektrowniach atomowych, turbinach wiatrowych, gazowaniu węgla, a prawie zupełnie zapominamy o fotowoltanice. To jest najtańsza, najbezpieczniejsza energia. Jestem przekonany, że przyszłość należy właśnie do takich źródeł.

Wojciech Kuźmierzewicz członek zarządu Polpharma, były wiceminister zdrowia

Polska wchodząc do Unii Europejskiej musiała spełnić określone wymagania i dotyczyły one również przemysłu farmaceutycznego. Kraje tworzące Wspólnotę i przystępujące do niej przed nami nie były wcześniej zmuszane do przestrzegania tak surowych zasad. Dlatego integracja europejska ma i będzie miała bardzo duży wpływ na przemysł farmaceutyczny. Globalizacja jest naszym chlebem powszednim. Jesteśmy włączeni do światowego obrotu produktami. Wprowadzanie wspólnych standardów dopuszczających leki na rynek, a obowiązujących po obu stronach Oceanu Atlantyckiego postępuje. W Polpharmie gościmy inspektora z Kanady, który ocenia zgodność naszych procedur z kanadyjskimi. Również wzrost kosztów opieki medycznej ma charakter globalny, podobnie jak próby opanowania tego zjawiska. Nowe technologie, digitalizacja będą się rozwijały i decydowały o konkurencyjności w naszej branży. W Polpharmie uruchomiliśmy niedawno system zarządzania jakością produkcji. To informatyczne narzędzie nie pozwoli na wyprodukowanie czegoś z błędem. Sieciowa i projektowa gospodarka dla nas nie jest przyszłością, gdyż wprowadziliśmy w naszej firmie system projektowy 4 lata temu. To idzie niejako w poprzek istniejących struktur, ale najważniejszy jest produkt i temu podporządkowuje się prace różnych działów. Dzięki temu produkcja nowego leku generycznego została skrócona.

Grzegorz Landowski, redaktor naczelny miesięcznika Nasze Morze

Z wyjątkiem EURO 2012, każdy z omawianych trendów będzie miał wpływ na przemysł stoczniowy. W czołówce, czyli najsilniej oddziałujących, jest globalizacja. Dopiero od niedawna, od chwili upadku dużych, państwowych stoczn produkcyjnych możemy mówić o funkcjonowaniu rynku w całej branży. Wcześniej, tak długo jak była pomoc publiczna, duże stocznie były pod parasolem ochronnym. Dopiero teraz światowy rynek będzie decydował o losie poszczególnych zakładów. Najsilniej globalizacja będzie oddziaływać poprzez swobodny przepływ kapitału. Do tej pory decyzje polityczne często hamowały zmiany właścicieli. Ostatnią polityczną ingerencją była próba sprzedaży stoczni w Szczecinie oraz Gdyni katarskiemu inwestorowi. Arabski kapitał nie jest jednak mitem, o czym świadczy zakup w tym miesiącu przez koncern Abu-Dhabi ze Zjednoczonych Emiratów Arabskich dwóch niemieckich stoczn.

Dziś armator może zamówić jednostkę w każdej stoczni na świecie. Granice nie istnieją i dlatego innowacyjność będzie obok ceny bardzo ważnym czynnikiem, który zadecyduje o konkurencyjności naszych stoczn. Globalizacji zawdzięczamy też drastyczną zmianę charakteru europejskiego przemysłu stoczniowego. Moim zdaniem produkcja statków towarowych już na nasz kontynent nie wróci. Chiny, Indie oraz Brazylia będą miejscami budowy takich jednostek. Europejskie stocznie będą szukały nisz. Duży wpływ na losy tego przemysłu na Pomorzu będzie miała dalsza integracja Unii Europejskiej. Decydować o losach stoczni będą równe szanse, gdyż różne formy wsparcia udzielanego stoczniom niemieckim, czy holenderskim nie powinny występować.

Kolejnym czynnikiem w tym trendzie będzie przystąpienie do strefy euro. Wówczas kursy walutowe nie będą elementem przewagi konkurencyjnej z jednej strony i zagrożeniem z drugiej. Opcje w przemyśle stoczniowym były powszechnym narzędziem do zabezpieczenia się przed wahaniami kursowymi.

Skutki globalizacji oraz integracji europejskiej spowodują, że w najbliższych kilkunastu, a może nawet kilkudziesięciu latach szansą dla naszych stoczn będzie budowa jednostek obsługujących sektor naftowy i gazowy oraz elektrowni wiatrowych stawianych na morzu. Budowa samych turbin, masztów, fundamentów lub części również będzie znaczącą częścią produkcji naszych stoczn. Przewiduje się, że do 2020 roku na Morzu Bałtyckim powstanie około 7 tysięcy wież z turbinami. Największe zainteresowanie energetyką wiatrową jest w Niemczech, Danii oraz Szwecji. Polska nie jest i nie będzie w czołówce, ale mimo to jest szansa żeby nasze stocznie budowały jednostki do instalacji, później serwisowania takich turbin. Inne firmy mogą natomiast budować różne części elektrowni wiatrowych w charakterze podwykonawców. Rozbudowa farm wiatrowych na morzu będzie też olbrzymią szansą rozwoju dla naszych małych portów.

7.3 Budownictwo

7.3.1 Perspektywy sektora

Przyszłość pomorskiego sektora budownictwa zależy w dużej mierze od wielkości i struktury popytu. Kluczowe znaczenie ma tutaj rynek regionalny, gdyż obecnie to właśnie na nim pomorskie firmy budowlane realizują 2/3 swojej produkcji. Nie mniej jednak wysoka korelacja wskaźników dynamiki produkcji budowlanej dla województwa pomorskiego i dla całej Polski na przestrzeni ostatnich lat nakazuje patrzeć na oddziaływanie zjawisk zewnętrznych na tę branżę w regionie przez pryzmat ogólnokrajowy. W perspektywie roku 2020 można spodziewać się, iż dla rynku budowlanego bardzo istotne znaczenie będzie miała dalsza integracja Europy. Stabilizacja sytuacji makroekonomicznej kraju (w tym między

innymi przyjęcie waluty euro) stworzy przesłanki dla dostępu do tańszego finansowania i to zarówno dla firm budowlanych jak i ich klientów. Będzie to miało szczególne znaczenie dla rozwoju rynku kredytów mieszkaniowych. Możemy w tym zakresie spodziewać się zjawiska konwergencji z krajami starej UE. W Polsce relacja kredytów mieszkaniowych do PKB wynosi ok. 16 proc., podczas gdy w krajach wysoko rozwiniętych z reguły przekracza 50 proc. Konwergencja będzie miała również miejsce w zakresie liczby mieszkań. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców jest ich średnio w UE o 30% więcej niż naszym kraju. Ponadto szacuje się, iż tylko 1/3 Polaków żyje w warunkach spełniających współczesne standardy, a w Polsce brakuje około 1,5-2 mln mieszkań (dla Trójmiasta wartość ta wynosi 25-35 tys.). Wszystkie te czynniki powinny sprzyjać rozwojowi

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

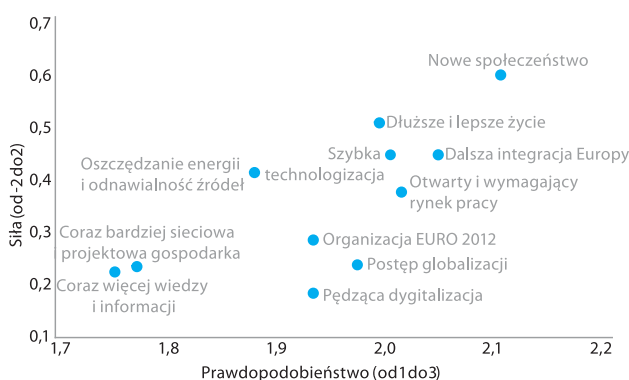
budownictwa mieszkaniowego w perspektywie dziesięciu lat. Niemniej jednak nałożą się na nie skutki ujemnego przyrostu naturalnego w Polsce, które będą dużo bardziej widoczne w 2020 roku niż obecnie. W tym samym czasie dalsza integracja Europy, ale też organizacja Euro 2012 w regionie będą tworzyły silny impuls popytowy dla budownictwa infrastrukturalnego. Wsparcie projektów inwestycyjnych realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego 2007–2013 wyniesie niemal 0,9 mld euro, a wartość inwestycji zaplanowanych w Programie Infrastruktura i Środowisko, które będą w całości lub częściowo realizowane na terenie województwa pomorskiego, przekroczy 4,2 mld euro. Ten ogromny zastrzyk finansowy będzie dla pomorskiego sektora budownictwa pełnił także funkcję łagodzenia skutków przejściowej dekonunktury wynikającej z cyklu koniunkturalnego. Jednocześnie w ciągu dziesięciu lat może ulec zmianie charakter popytu na budownictwo. Powstawanie nowego społeczeństwa ujawniającego się poprzez coraz bardziej świadomych i wymagających klientów oraz dłuższe i lepsze życie będą powodowały konieczność odpowiadania na coraz to bardziej zindywidualizowane potrzeby mieszkaniowe. Inne oczekiwania w tym zakresie będzie prezentowała chociażby aktywna zawodowo, stosunkowo młoda klasa metropolitalna, a inne osoby starsze, które opuściły już rynek pracy. Dla sektora budowlanego istotnym może okazać się rozumienie trendów w zakresie stylów życia, jakie będą występowały w społeczeństwie w przyszłości. Podobna sytuacja może mieć miejsce w budownictwie komercyjnym, jeżeli firmy (małe i średnie) zaczną rezygnować z budowania własnych siedzib i przenosić się masowo do wielko-powierzchniowych biurowców, wynajmując w nich jedynie część przestrzeni. Ponadto ogromne znaczenie dla sektora budowlanego będzie miał zwiększający się deficyt zasobów energetycznych, a tym samym konieczność oszczędzania energii. W perspektywie roku 2020 można spodziewać się poszukiwania coraz to bardziej energooszczędnych rozwiązań budowlanych i to zarówno, jeżeli chodzi o samą technologię konstrukcji budynków jak i wyższe parametry materiałów budowlanych. Niewykluczony jest również dynamiczny rozwój i rozpowszechnienie rozwiązań pozwalających produkować energię odnawialną w miejscu jej zużycia — czyli w lub przy obiekcie budowlanym. Dla pomorskich firm budowlanych tendencje te mogą okazać się sprzyjające

ze względu na relatywnie dobre uwarunkowania przyrodnicze dla rozwoju energetyki odnawialnej w regionie.

7.3.2 Ocena znaczenia trendów przez przedstawicieli sektora

Przedstawiciele pomorskiej branży budowlanej ocenili, iż wszystkie wymienione trendy z dużym prawdopodobieństwem będą wpływały na ich przedsiębiorstwa — uśrednione oceny dla poszczególnych zjawisk oscylowały między 1,78, a 2,11 (w skali od 1 do 3). Analogicznie, wyniki dla siły i kierunku oddziaływania były również pozytywne, charakteryzując się jednak nieco większym rozrzutem od 0,18 do 0,60 (w skali od –2 do 2). Za trend o najbardziej prawdopodobnym wpływie i jednocześnie o największej sile oddziaływania przedstawiciele sektora uznali nowe społeczeństwo. Zjawisko to będzie miało potencjalnie bardzo istotne znaczenie z perspektywy budownictwa mieszkaniowego. Odczytanie przyszłych oczekiwań w zakresie stylów życia, a co za tym idzie preferencji mieszkaniowych wydaje się istotnym elementem długofalowych strategii rozwoju firm budowlanych. W czołówce kluczowych z punktu widzenia branży trendów znalazły się również: dłuższe i lepsze życie, dalsza integracja Europy oraz szybka technologizacja. Za relatywnie najmniej istotne zjawiska przedstawiciele pomorskiej branży budowlanej uznali: coraz więcej wiedzy i informacji oraz coraz bardziej sieciową projektową gospodarkę.

Ryc. 49 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora budownictwa w województwie pomorskim.

Źródło: Opracowanie IBnGR

Sergiusz Śniadecki, prezes Allcon Investment

Każdy z trendów będzie miał duże znaczenie dla szeroko rozumianego budownictwa. Jednak największy wpływ wywrze postępująca globalizacja, sieciowa i projektowa gospodarka, deficyt energii i wynikająca z tego konieczność oszczędzania i poszukiwania nowych źródeł oraz EURO 2012. Ostatnie wydarzenie będzie miało wprawdzie wpływ krótkotrwały, ale zbiega się z problemami całej branży i nie możemy zapominać, że pod tym hasłem kryje się wiele inwestycji ważnych dla naszego regionu i ważnych dla wielu firm budowlanych. Globalizacja w wielu przypadkach, również dla mojej firmy oznacza nowe inwestycje. Takie projekty jak Łużycka Office Park nie powstają, żeby zaspokoić potrzeby lokalnej przedsiębiorczości. Nowe powierzchnie biurowe nie powstają na potrzeby przemysłu stoczniowego, czy spożywczego, ale zazwyczaj dla firm globalnych. Takim przykładem jest Intel działający w naszych budynkach przy lotnisku w Rębiechowie. Podobnie z Londynu do Gdyni przeniosła się firma Sony Pictures Entertainment prowadząca księgowość Sony na terenie całej Europy. Skutki takich przenosin są i będą widoczne również na rynku mieszkaniowym: ludzie zatrudnieni w takich firmach, często obcokrajowcy, kupują lub wynajmują mieszkania. Pośrednicy mieszkaniowi informują nas, że każda nowa globalna firma zatrudniająca po kilkaset osób wywiera duży wpływ na rynek. Także wtedy, kiedy opuszcza nasz region.

Z globalizacją ściśle powiązana jest sieciowa i projektowa gospodarka. W naszej branży widać postępującą specjalizację, powstały na przykład firmy specjalizujące się w budowie supermarketów z segmentu reprezentowanego przez „Biedronkę”. W najbliższych latach będzie coraz mniej przedsiębiorstw zajmujących się budownictwem kubaturowym, infrastrukturą i na przykład budową falochronów. Jednak wszystkie te firmy będą musiały uwzględniać konieczność oszczędzania i może nawet produkowania energii. To światowa tendencja, w której nie chodzi tylko o dobieranie energooszczędnych materiałów i technologii. W budownictwie, szczególnie mieszkaniowym i komercyjnym będzie to już podejście całościowe. W Stanach Zjednoczonych i Unii Europejskiej rozwija się cały system certyfikacji. Takie firmy jak Allcon już biorą to pod uwagę i w niedługiej przyszłości certyfikaty będą miały ogromne znaczenie w obrocie zarówno na rynku pierwotnym, jak i wtórnym. Oczywiście na kształt budownictwa w najbliższych latach będą wpływały pozostałe czynniki, jak choćby starzenie się społeczeństwa wynikające z dłuższego życia, na coraz wyższym poziomie. Ludzie w podeszłym wieku mają inne potrzeby; nie tylko będą budowane różne domy opieki z bogatym zapleczem medycznym, kulturalnym, terenami zielonymi. Rynek pracy wymagający coraz większej mobilności również będzie wpływał na budowanie mieszkań na wynajem. Podobnie jak postępująca integracja Europy będzie sprzyjała inwestowaniu w infrastrukturę, co oczywiście przełoży się na zatrudnianie wielu ludzi. To wszystko się zazębia.

7.4 Handel

7.4.1 Perspektywy sektora

Podobnie jak w przypadku wielu innych branż perspektywy rozwoju handlu detalicznego są silnie uwarunkowane perspektywami rozwoju całej gospodarki. Oczywiście handel jest branżą, która pozostanie pod silniejszym wpływem niektórych z wyselekcjonowanych trendów.

Coraz powszechniejszym, wynikającym z powszechnej digitalizacji jest popularyzacja handlu internetowego. Zdecydowana większość internautów dokonuje zakupów za pomocą Internetu⁵.

⁵ Wg szacunków A.C Nielsen jedynie 7 proc. Europejczyków korzystających z Internetu nigdy nie dokonało zakupów za jego pomocą.

Stał się on pełnoprawnym medium zwiększającym wygodę ich dokonywania. Coraz częściej przedmiotem handlu internetowego będą nie tylko artykuły specyficzne, trudno dostępne, lecz również dobra codziennego użytku, do czego przyczyni się chęć maksymalizacji wygody dokonywania zakupów. Za pośrednictwem Internetu kupujemy nie tylko książki, płyty czy też filmy. Coraz częściej przedmiotem handlu stają się ubrania czy też żywność np. zakupy delikatesowe. Internet staje się czymś więcej niż tylko sposobem informowania, czy też ogólnie mówiąc promowania produktów w przypadku coraz szerszej gamy towarów. Obecność w sieci stanie się warunkiem koniecznym prowadzenia działalności gospodarczej w branży handlowej. Z drugiej strony, dzięki Internetowi część producentów będzie sprzedawać swoje towary bez pośrednictwa tradycyjnych handlowców, co będzie przejawem serwicyzacji

przemysłu i w przyszłości może doprowadzić do spadku popytu na tradycyjne kwalifikacje handlowe.

Kolejnym, niezwykle istotnym z punktu widzenia przyszłości sektora jest cechująca powstanie nowego społeczeństwa rosnąca świadomość konsumenta. Z jednej strony decydujący o zakupie klient staje się partnerem we współtworzeniu produktów. Chce dopasowywać je do własnych potrzeb, co prowadzi do konieczności przebudowania łańcucha dostaw, w sposób umożliwiający ostateczną modyfikację produktu możliwe blisko odbiorcy finalnego (w przypadku produkcji masowej dóbr przemysłowych). Świadomość ta zakłada również możliwość monitorowania realizacji zamówienia. Rezultatem jest konieczność wdrożenia systemów informacyjnych umożliwiających skuteczne zarządzanie informacją. W przypadku żywności, jak również produktów codziennego użytku obserwuje się rosnące znaczenie produktów, których wytwarzanie nie szkodzi środowisku naturalnemu. Wraz z rozwojem klasy średniej wzrośnie zdecydowanie liczba konsumentów skłonnych płacić więcej, bądź też pogodzić się z mniejszą wygodą zakupu i użytkowania produktu przyjaznego naturze. Uwaga przywiązywana do kosztów środowiskowych związanych z wytwarzaniem i dystrybucją z pewnością przyczyni się do rewolucji w opakowaniach.

Kolejna kwestia wzrostu świadomości konsumenckiej wiąże się z coraz większym spodziewanym popytem na żywność ekologiczną. Krótsza przydatność do spożycia produktów nie zawierających konserwantów będzie dodatkowo komplikowała proces dystrybucji.

Odrębnym zagadnieniem, które z pewnością nabierze znaczenia w przyszłości są etyczne aspekty podejmowanych decyzji zakupowych, związane z budowaniem więzi między konsumentem, a dostawcą towarów z krajów rozwijających się.

Postęp globalizacji jest zjawiskiem o szerokim spektrum oddziaływania na perspektywy branży handlowej. Wzrastająca rola nowych rynków, takich jak Chiny czy Indie, jak również zmieniająca się np. za sprawą rosnącej liczebności klasy średniej struktura konsumpcji będzie czynnikiem mocno wpływającym na ceny produktów sprzedawanych również na rynku województwa pomorskiego.

Przejawem globalizacji będą również zmiany w strukturze kanałów dystrybucji handlu detalicznego. Należy się spodziewać dalszego wzrostu obrotów dużych sieci handlowych, w tym w szczególności sieci dyskontowych, kosztem sklepów najmniejszych. Jednocześnie wzrośnie liczba i znaczenie sklepów ekskluzywnych, butikowych.

Być może nie w perspektywie 10 letniej, lecz nieco dłuższej z punktu widzenia sektora handlu w województwie szczególnego znaczenia nabierze nowe i lepsze życie. Wzrost świadomości ekologicznej oraz związany z nim rozwój rynku produktów ekologicznych został już zasygnalizowany. W związku z coraz liczniejszą grupą starszych konsumentów należy się spodziewać rosnącego zainteresowania suplementami diety, czy też generalnie parafarmaceutykami. Starszy konsument będzie również wymagał specyficznego marketingu również w zakresie promocji, dystrybucji i ceny. Wystąpi zapewne konieczność formułowania uproszczonego (w reklamach telewizyjnych), czytelnego (duża czcionka) przekazu. Powielając wzorce z krajów wysokorozwiniętych, pojawiają się sklepy specjalnie przeznaczone dla osób starszych — z odpowiednią infrastrukturą, obsługą i specjalnymi towarami (np. w małych, lekkich opakowaniach).

Istotnym wydarzeniem w ramach dalszej integracji Europy będzie przyjęcie wspólnej waluty. Krok ten pozwoli na ograniczenie ryzyka kursowego, ponoszonego nie tyle przez detalistów, lecz hurtowników oraz dystrybutorów uczestniczących w wymianie międzynarodowej. Jeśli import/eksport towarów dotyczy strefy euro to ryzyko kursowe zostanie całkowicie wyeliminowane. W przypadku wymiany denominowanej w innej walucie (dolar, juan) można założyć zmniejszenie ryzyka, zakładając mniejszą w porównaniu do złotego podatność euro na wahania wywołane spekulacją. Wspólna waluta uporządkuje również rynek wynajmu powierzchni handlowych, gdzie euro jest już w chwili obecnej nieformalnie walutą rozliczeniową.

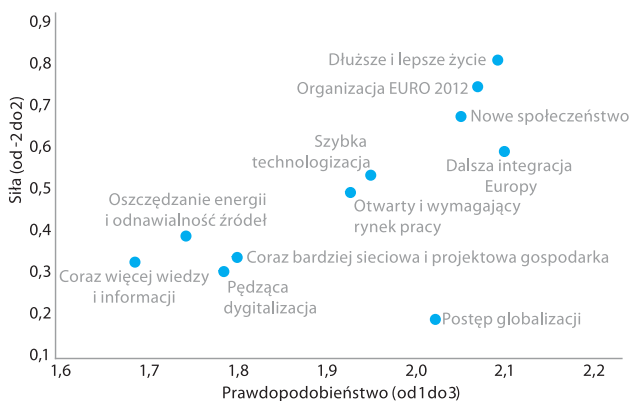
Organizacja Euro 2012 będzie miała wymierny, choć jedynie punktowy wpływ na zwiększenie obrotów handlowych w województwie pomorskim. Chwilowy wzrost zainteresowania regionem obserwowany wśród turystów będzie również obecny przez pewien czas po samej imprezie sportowej.

7.4.2 Ocena znaczenia trendów przez przedstawicieli sektora

Mając na uwadze prawdopodobieństwo oddziaływania na branżę, jak również kierunek i siłę wystąpienia trendu wyraźnie wyróżniają się trendy związane z dłuższym i lepszym życiem, organizacją Euro 2012, dalszą integracją Europy oraz powstawaniem nowego społeczeństwa. Zdaniem ankietowanych te właśnie zjawiska będą determinować przyszłość sektora handlu w perspektywie 10 lat.

Ryc. 50 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora handlu w województwie pomorskim.

Źródło: Opracowanie IBnGR

Nie dziwi również stosunkowo niska ocena siły postępującej globalizacji. Przez wielu respondentów zjawisko to jest postrzegane jako zagrożenie, cechujące się jednocześnie znacznym prawdopodobieństwem wpływu na branżę. Wydaje się, że ankietowani nie dostrzegają konsekwencji płynących z powszechnej digitalizacji. Z drugiej jednak strony odpowiedzi są dość sceptyczne, mając na uwadze siłę i kierunek wpływu. Najprawdopodobniej przedsiębiorcy z sektora handlu są świadomi niezbędnych dla utrzymania konkurencyjności wydatków inwestycyjnych, czy to związanych z aktywnym funkcjonowaniem w sieci, czy też związanych z koniecznością dokonywania innych inwestycji np. czynniki do realizowania płatności kartami zbliżeniowymi.

Sebastian Ptak, Blue Media⁶

Globalizacja jest najważniejszym trendem z naszego punktu widzenia. Jesteśmy wprawdzie firmą mieszczącą się w Sopocie, ale interesy prowadzimy na całym świecie. Kiedy zaczynaliśmy 10 lat temu wielu naszych partnerów osiadłych w Warszawie pytało, dlaczego się nie przenosimy do stolicy? Odpowiedź już wówczas była prosta: handel i usługi internetowe nie mają granic. Z każdym rokiem globalna sieć staje się coraz gęstsza. To jest duża szansa dla mniejszych miast, gdyż coraz więcej firm będzie się lokowało poza Warszawą. Wystarczy dobra infrastruktura i w naszej branży można prowadzić interes niemal z każdego miejsca na świecie. Globalizacja jest tak powszechna, że niemal każda firma w tej lub innej postaci jest nią naznaczona. To normalne, że kontakty z Chinami, Indiami, Stanami Zjednoczonymi, Brazylią odbywają się mailami, komunikatorami, telefonami, czasami faksami. Globalizacja przewartościowuje też wcześniejsze rozumienie innowacyjności. Dawniej musiał być ośrodek akademicki i tam powstawały nowe wynalazki. Dziś absolwenci uczelni wracają do swoich rodzinnych miejscowości i tam mogą prowadzić interesy z całym światem. Digitalizacja i globalizacja w jednym. W przypadku handlu i usług określenie „pędząca digitalizacja” ma głębokie uzasadnienie. Ostatnie 10 lat zachwycaliśmy się e-gospodarką, że to nowość i przyniesie tyle zmian. W bankach, z którymi współpracujemy powstawały specjalne działy oferujące przez Internet swoje usługi. Dziś taka forma świadczenia usług nabrała powszechnego charakteru. Internet, czy szerzej cyfryzacja jest po prostu kolejnym narzędziem. Coraz częściej przychodzimy do sklepu żeby coś obejrzeć, sprawdzić, a później wracamy do domu i kupujemy dane urządzenie przez Internet. Wydaje mi się, że coraz częściej tradycyjne sklepy będą miały charakter reklamowo-prezentacyjny. Tym bardziej, że zmiany technologiczne wiążą się lub może nawet przyczyniają się do powstawania nowego społeczeństwa. Starsze pokolenia przestały być nośnikiem wiedzy o świecie, w tym także technologiach. Teraz młodzi uczą swoich dziadków, czy nawet czasami rodziców jak obsługiwać komputer, pracować w Internecie, jak na przykład korzystać z bankowości elektronicznej. Internet jest rewolucyjną zmianą w społeczeństwie. Rodzi się natomiast pytanie, czy za jakiś czas dojdzie do kolejnej szokującej zmiany i na przykład moje pokolenie będzie uczyło się od swoich dzieci i wnuków. A może nastąpi pewna stabilizacja i nadal będzie tradycyjny międzypokoleniowy przepływ wiedzy i wartości. Globalna sieć ma jeszcze jeden wymiar. Skróceniu uległ dystans między ludźmi. Dawniej mawiano się, że do każdego człowieka na Ziemi jest pięć uścisków dłoni. Obecnie, w dobie facebooka, twitera wystarczą dwa kliknięcia. Jest jeszcze jedna rzecz, na którą chcę zwrócić uwagę. Rozwój gospodarki elektronicznej znacznie wydłuża aktywność zawodową. W wielu zawodach przechodzenie na emeryturę będzie wyglądało inaczej niż na przykład górników, hutników, czy stoczniciowców. Pracować będziemy tak długo jak starczy nam sił. Dłuższe i lepsze życie będzie związane z nowym społeczeństwem. Dziś gospodarka elektroniczna nie może przekroczyć pewnej bariery. Do 40 lub nawet 45 roku życia ma powszechny charakter. Powyżej tego wieku raczej występuje sporadycznie. Oczywiście każdego roku ten szklany sufit przesuwa się w górę i zwiększa się liczba osób swobodnie posługujących się możliwościami, jakie otwiera coraz powszechniejsza digitalizacja. Jednak bardziej wpływają na to kolejne roczniki wchodzące na rynek pracy, niż coraz powszechniejsze jej stosowanie przez pokolenie 50-, czy 60-latków.

⁶ Trzy razy z rzędu — w 2008, 2007 i 2006 roku 1 miejsce w Fast50 (najszybszy rozwój w Europie Środkowej) wg Deloitte. Computerworld TOP200-2009 — lider roku oraz największa firma informatyczna na Pomorzu. Gazele Biznesu 2007 — 1 miejsce w Pomorskiem i 3 w kraju.

7.5 Hotelarstwo, gastronomia (turystyka)

7.5.1 Perspektywy sektora

Długookresowe perspektywy hotelarstwa i gastronomii są silniej niż w przypadku innych sektorów powiązane z tempem rozwoju gospodarczego. Cechą charakterystyczną sektora jest, bowiem wysoka wrażliwość na zmiany stanu gospodarki. Dotyczy to w szczególności

okresów spowolnienia gospodarczego, które — co potwierdzają ostatnie doświadczenia, silnie przekłada się na kondycję hotelarstwa, gastronomii, czy turystyki.

W nadchodzących latach szczególnego rodzaju impulsem rozwojowym dla branży będzie współorganizacja przez Gdańsk Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012. Współfinansowane w ramach dalszej integracji

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Europy z funduszy strukturalnych inwestycje infrastrukturalne znacząco poprawią, postrzegana obecnie jako bariera w rozwoju branży, niską dostępność transportową województwa pomorskiego. Organizacja imprezy wymaga również znacznych inwestycji w poprawę infrastruktury turystycznej.

Poza wymiernymi, namacalnymi efektami związanymi z poprawą infrastruktury niezwykle istotne będą również korzyści marketingowe. Organizacja imprezy oznacza poprawę rozpoznawalności województwa pomorskiego (w tym przede wszystkim Gdańska i Trójmiasta) w skali światowej. Zakładając sukces organizacyjny imprezy należy się spodziewać wzrostu zainteresowania turystów również spoza Unii Europejskiej. Wzmoczone zainteresowanie regionem będzie jednak wygasać, choć możliwe jest również poprzez odpowiednie działania promocyjne spowolnienie tego procesu.

Inwestycje infrastrukturalne (zwłaszcza drogowe) poprawią pozycję konkurencyjną regionu. Zniknie bariera dostępność transportowej dla mieszkańców południa kraju, którzy biorąc jedynie pod uwagę czas podróży dokonywali wyboru między wybrzeżami Bałtyku i Adriatyku. Pewnego rodzaju impulsem stymulującym może okazać się przyjęcie wspólnej waluty.

Silne powiązanie perspektyw hotelarstwa i gastronomii z tempem rozwoju gospodarczego wynika nie tylko ze zmieniającej się zasobności portfeli turystów przybywających spoza granic województwa. Istotny, szczególnie w przypadku usług gastronomicznych jest poziom zasobności mieszkańców. Pomimo kryzysu przychody branży gastronomicznej rosną. To efekt rozwijającej się w ramach powstawania nowego społeczeństwa klasy średniej. Mieszkańcy województwa, tak jak i obywatele całego kraju stosunkowo rzadko stołują się poza domem. Od kilku lat obserwuje się wyraźną zmianę. Z roku na rok rośnie liczba osób spożywających posiłki w barach i restauracjach, stymulując rozwój branży gastronomicznej, w czym nie przeszkadza nawet kryzys. Trend ten będzie się nadal umacniał, czemu sprzyja zdecydowanie niższa niż na zachodzie Europy liczba placówek gastronomicznych przypadających na 10 tys. mieszkańców województwa.

W przypadku branży hotelarskiej, a właściwie całej branży turystycznej niezwykle istotny wydaje się wzrost świadomości konsumenckiej. To nie tylko jakość, zakres czy cena oferowanych usług będzie czynnikiem decydującym o pozyskaniu klienta. Coraz większe znaczenie będzie miało oferowanie możliwości zapewnienia

nowych przeżyć, wychodzące również w turystyce na przeciw oczekiwaniom związanym z „kolekcjonowaniem doświadczeń”. Świadomy konsument to również konsument ingerujący przy pomocy technologii informacyjnych w ostateczny kształt produktu turystycznego, nadający mu charakter produktu zindywidualizowanego. To dla pomorskich przedsiębiorców konieczność zapewnienia produktu, który dzięki budowie modułowej, będzie produktem zdywersyfikowanym.

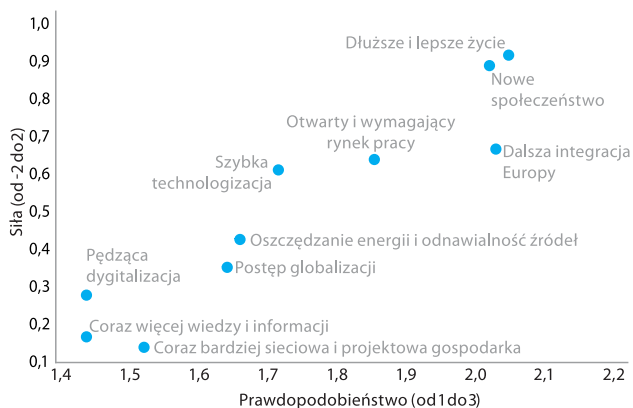
Kolejnym niesłuchanie istotnym czynnikiem determinującym przyszłość sektora jest dłuższe i lepsze życie. Coraz liczniejsza rzesza osób starszych zaliczających się do potencjalnych klientów będzie wymagać przeprofilowania oferty turystycznej w zakresie turystyki rekreacyjnej czy zdrowotnej. Co więcej, formy wypoczynku związane z rekreacją, zdrowiem czy kulturą będą zyskiwały na popularności również wśród osób młodych.

Analizując perspektywy branży hotelowo-restauracyjnej, czy szerzej turystycznej nie można zapomnieć o globalizacji. To między innymi pod jej wpływem pomorscy hotelarze będą musieli rywalizować o pozyskanie klientów nie tylko z krajami południa Europy, lecz również z możliwością spędzenia wypoczynku na innym kontynencie.

7.5.2 Ocena znaczenia trendów przez przedstawicieli sektora

Oceny prawdopodobieństwa wpływu na branżę hotelarstwo gastronomiczną zidentyfikowanych trendów są silnie zróżnicowane. Możliwe jest wyróżnienie dwóch grup ocen. W pierwszej grupie plasują się trendy, których prawdopodobieństwo wpływu na branżę jest zdaniem ankietowanych stosunkowo niskie i zostało ocenione między mało prawdopodobnym, a prawdopodobnym. W grupie tej znalazły się takie zjawiska i procesy jak coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka, pędząca digitalizacja, postęp globalizacji, oszczędzanie energii oraz szybka technologizacja oraz otwarty i wymagający rynek pracy. To również trendy o stosunkowo małej sile wpływu na branżę hotelarstwo-gastronomiczną.

Ryc. 51 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora turystyki w województwie pomorskim.

Źródło: Opracowanie IBnGR

Wątpliwości budzi jedynie stosunkowo niski potencjalny wpływ oszczędzania energii. Z jednej strony wzrost świadomości ekologicznej potencjalnych klientów z pewnością przyczyni się do wzrostu kosztów usług turystycznych, z drugiej zaś uzasadni, będący elementem o charakterze marketingowym, wzrost cen produktu.

Wyda się, że respondenci nie docenili również konsekwencji płynących z wprowadzenia ustaleń pakietu klimatycznego. Wzrost cen transportu, w tym przede wszystkim transportu lotniczego, będzie z pewnością ograniczał turystykę, zwłaszcza coraz popularniejszą obecnie turystykę weekendową. Zastanawia również stosunkowo niewielka siła oraz niskie prawdopodobieństwo wpływu na branżę trendu otwarty i wymagający rynek pracy. Pomorscy przedsiębiorcy nie przewidują, iż otwarcie niemieckiego rynku pracy wpłynie w istotny sposób na podaż pracowników. Ich zdaniem mało prawdopodobne jest powtórzenie skali wyjazdów obserwowanych przed 2006 r. (branża turystyczna była jedną z najbardziej dotkniętych wyjazdami doświadczonych pracowników).

W drugiej dającej się wyodrębnić grupie trendów, znalazły się: dłuższe i lepsze życie, nowe społeczeństwo, dalsza integracja Europy oraz organizacja Euro 2012. Są to zjawiska o stosunkowo wysokim prawdopodobieństwie wpływu na branżę turystyczną oraz dużej sile wpływu. Pomorscy przedsiębiorcy reprezentujący sektor hotelowo-restauracyjny nie mają wątpliwości, że to właśnie te zjawiska najsilniej determinują obecnie oraz będą kształtować przez najbliższe 10 lat przyszłość sektora.

Bogdan Donke, wiceprezes Pomorskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej

Coraz więcej informacji oraz wiedzy, pędząca digitalizacja, postęp globalizacji i dłuższe, lepsze życie to trendy o największym znaczeniu dla hotelarstwa, gastronomii, dla turystyki w naszym regionie. Informacja o pomorskich atrakcjach, zasięg tej informacji będzie decydował o rozwoju naszego regionu. Gdańszczanie nie znają swojego miasta, tym bardziej mieszkańcy innych krajów, czy kontynentów. Dlatego trzeba zadbać o poznanie tego, co mamy, a później żeby w odpowiednio przygotowanej formie informacje trafiały na rynek polski i zagraniczny. Jeżeli ludzie nie dowiedzą się, co u nas można zobaczyć, to nie przyjadą. W tym miejscu łączą się: informacja z digitalizacją, globalizacją i z integracją europejską. Turystyka jest interdyscyplinarna i zawsze była nośnikiem postępu. Systemy rezerwacyjne, powszechna możliwość płacenia kartami kredytowymi, to wszystko zaczynało się w hotelach, lotniskach, portach. Wykorzystuje się globalne systemy, dzięki którym możemy dostać różne produkty turystyczne w najbardziej oddalonych zakątkach świata. Dzięki digitalizacji i globalizacji informacji o naszych atrakcjach i potencjale turystycznym dotrze do ludzi na wszystkich kontynentach. Informacja to jednak nie wszystko. Na Pomorzu, a nawet w całej Polsce nie ma porządnego centrum kongresowego. Najbliżej spełnienia wymagań takiego centrum jest Pałac Kultury i Nauki w Warszawie. Najwięcej na turystyce zarabiają Stany Zjednoczone, które zadbały właśnie o turystykę biznesową. Na takie imprezy przyjeżdżają osoby znaczące, zasobne, zazwyczaj finansują je różne organizacje i firmy. Kongresom zawsze towarzyszy program turystyczny. Dzięki temu informacja o atrakcjach płynie, poprzez tzw. reklamę szeptaną, do różnych środowisk na całym świecie. Gdańsk, Gdynia, czy też Sopot są atrakcyjne, ale nie mamy odpowiedniej infrastruktury i ludzi. Europa jest miejscem ponad 50% przyjazdów o charakterze turystycznym na całym świecie. Japończyk lub Chińczyk przyjeżdża i będzie przyjeżdżał do Europy. Dlatego dalsza integracja otwiera przed nami nowe możliwości. Niestety jest duża dysproporcja między biurami oferującymi wyjazdy do innych krajów, a organizującymi przyjazdy. Tych pierwszych jest ponad 200, drugich około 10. Ruch turystyczny będzie się oczywiście rozwijał i zmieniał wraz z dłuższym i lepszym życiem. W najbliższych latach będą się rozwijały nowe kierunki związane z dbaniem o zdrowie i urodę. W Niemczech, Szwajcarii, czy Austrii już widzimy, że ludzie biznesu i to bardzo często młodzi ludzie, przyjeżdżają na kilka dni do miejsc, w których mogą się kompleksowo przebadać, po prostu zrobić sobie taki przegląd techniczny. Taki człowiek będzie wracał. Nowymi klientami będą też ludzie niepełnosprawni oraz starsi. Przyjęcie takich osób wymaga specjalizacji począwszy od fachowej opieki, poprzez odpowiednie autobusy i specjalnie skonstruowane programy zwiedzania. Turystyka otwiera przed nami wiele szans i będzie tworzyła coraz więcej pracy. W Europie co 8, co 9 zatrudniona osoba pracuje w turystyce i branżach pokrewnych, a w Polsce co 15–17.

7.6 Transport, logistyka, gospodarka magazynowa

7.6.1 Perspektywy sektora

Transport, logistyka i magazynowanie to kolejny sektor pomorskiej gospodarki cechujący się niezłymi perspektywami rozwoju. Obserwowane w ostatnich latach, wpisujące się w proces globalizacji procesy deregulacji rynków dynamizowały skalę obrotów handlowych. Szybkie tempo wzrostu gospodarczego jest czynnikiem stymulującym popyt zarówno na usługi transportowe jak i logistyczne.

Specyfiką tak pomorskiego jak i polskiego rynku transportowego jest silne rozdrobnienie. Coraz większe

znaczenie outsourcingu, gospodarki projektowej, generalnie koncentracji na podstawowej działalności przedsiębiorstw to bodziec dla procesów konsolidacyjnych. Małe i średnie przedsiębiorstwa transportowe nie będą w stanie dopasować się do zmieniającej się struktury popytu. Świadczenie samych tylko usług transportowych już nie wystarczy. Należy się spodziewać wzrostu zainteresowania kompleksową obsługą tak transportową, jak i logistyczną (przewozy, przeładunki, magazynowanie, obsługa celna, konfekcjonowanie, zarządzanie zapasami czy też informacją w łańcuchu dostaw) świadczoną przez jednego dostawcę. Szansą pozostania na rynku małych podmiotów jest specjalizacja w ramach współpracy z dużymi operatorami.

Rosnąca rola konsumentów charakteryzująca nowe społeczeństwo to kolejny czynnik silnie determinujący

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

zmiany w sektorze transportu i logistyki. Organizacja łańcuchów dostaw pozostaje i będzie coraz silniej pozostawała pod wpływem przede wszystkim popytu (nie jak do tej pory podaży). Stopień rozwoju technologii komunikacyjnych umożliwia nie tylko kontrolowanie, lecz również modyfikowanie zamówień. Świadomy konsument to konsument, chcący uczestniczyć w tworzeniu produktu, to konsument dopasowujący ostateczny produkt do swoich preferencji. Efektem jest konieczność przesunięcia momentu ostatecznego dopasowania produktu możliwie blisko finalnego odbiorcy, opłacalna w przypadku dużych rynków zbytu.

Z punktu widzenia województwa pomorskiego niezwykle istotne są perspektywy rozwoju portów morskich. Mając na uwadze udział handlu realizowanego drogą morską w handlu światowym (ponad 84 proc.⁷) są one nienajgorsze, choć trudno oczywiście zakładać, że polskie porty będą odgrywać najistotniejszą rolę w obsłudze strumienia handlu na Morzu Bałtyckim. Niemniej jednak wzrost zdolności przeładunkowych w zakresie przeładunków kontenerowych będący efektem zrealizowanych właśnie inwestycji w Gdańsku oraz w Gdyni w niewielkim stopniu wpłyną na poprawę konkurencyjności portów, o ile nie będą mu towarzyszyły inwestycje na zapleczu lądowym. Dotyczy to zarówno projektów związanych z wyprowadzeniem ruchu poza aglomerację Trójmiasta, jak i inwestycji w poprawę infrastruktury drogowej i kolejowej na całym przebiegającym w Polsce odcinku VI Europejskiego Korytarza Transportowego. Z punktu widzenia konkurencyjności pomorskich portów wpływ inwestycji infrastrukturalnych finansowanych ze środków pomocowych nie będzie jednoznacznie pozytywny. O ile połączenie Trójmiasta z siecią czeskich i słowackich autostrad będzie sprzyjać obsłudze ładunków tranzytowych i poprawi pozycję Gdańska czy Gdyni, o tyle inwestycje infrastrukturalne realizowane w układzie horyzontalnym (europejskie korytarze transportowe nr II oraz III) będą miały skutek odmienny. Już od pewnego czasu największym portem morskim obsługującym polski ruch kontenerowy jest Hamburg⁸.

Jednoznacznie natomiast należy oceniać kolejny etap integracji Polski z UE jakim jest unia monetarna. Mając na uwadze skalę działalności międzynarodowej przyjęcie

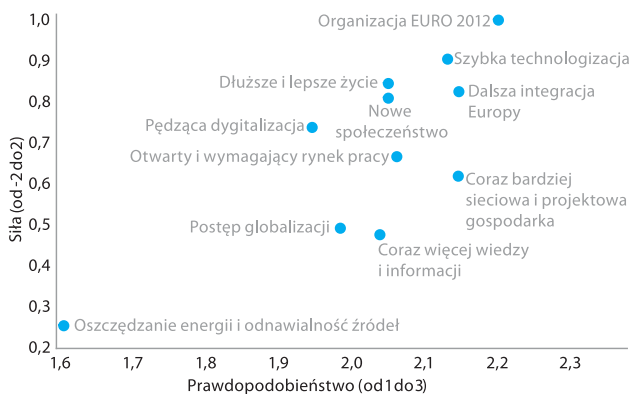
euro w znaczący sposób ograniczy koszty transakcyjne oraz ryzyko kursowe, obniżając koszty prowadzenia działalności gospodarczej⁹.

Perspektywy rozwoju branży w województwie pomorskim są niezłe. Niemniej jednak uwarunkowania związane z położeniem geograficznym, jak również istniejącą jak i rozbudowywaną infrastrukturą drogową sprawiają, iż należy oceniać je gorzej niż przeciętnie w kraju, i spodziewana poprawa dostępności transportowej niewiele zmieni.

7.6.2 Ocena znaczenia trendów przez przedstawicieli sektora

Zdaniem przedsiębiorców reprezentujących branżę transportu, logistyki i magazynowania prawdopodobieństwo wpływu większości zidentyfikowanych trendów na branżę jest znaczące. Spośród analizowanych zjawisk jedynie ocena trendu oszczędność energii oraz odnawialnością jej źródeł mieści się w przedziale od mało prawdopodobne do prawdopodobne. Taka ocena zjawiska jest wynikiem szczególnie niskiego zdaniem ankietowanych prawdopodobieństwa wzrostu znaczenia alternatywnych źródeł energii (1,50 w skali: 1 — mało prawdopodobne; 2 — prawdopodobne, 3- bardzo prawdopodobne).

Ryc. 52 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora transportu i logistyki w województwie pomorskim.

Źródło: Opracowanie IBnGR

W tym wypadku trudno pośądzać respondentów o niski poziom świadomości. Rzeczywiście tempo zmian w zakresie wykorzystywania energii odnawialnej w transporcie nie imponuje. Każdy kolejny model nowego środka transportu (samochodu ciężarowego, samolotu, czy też statku) pojawiający się na rynku, choć rzeczywiście

⁷ Grzelakowski S., Rozwój logistyki i logistycznych łańcuchów dostaw oraz ich wpływ na systemy zarządzania portami morskimi, [w:] Logistyka 6/2009.

⁸ Rydzkowski W., Trójmiasto — Węzeł logistyczny o znaczeniu europejskim?, [w:] Pomorski Przegląd Gospodarczy 3/2007.

⁹ Szacuje się, iż prawie połowa firm z branży TLS prowadzi działalność międzynarodową.

coraz bardziej oszczędny, korzysta z napędu silnikiem spalinowym (wyjątkiem jest oczywiście transport szynowy). Wydaje się, że uwarunkowania klimatyczne, istotnie zmniejszające przydatność napędu elektrycznego w transporcie drogowym¹⁰ sprawiają, iż trudno będzie wyeliminować produkty przerobu ropy naftowej. Co więcej specyfika rynku polegająca na transportowaniu 85 proc. towarów na odległość nie większą niż 150 km zmniejsza efektywność innych środków transportu.¹¹

¹⁰ Z jednej strony ujemne temperatury powietrza istotnie zmniejszają pojemność akumulatorów, z drugiej zaś ich ciężar istotnie podwyższa ciężar pojazdu, obniżając jego zdolności przewozowe (podobnie z silnikami napędzanymi wodorem, gdzie problemem jest m.in. ciężar zbiornika paliwa).

¹¹ Rynek transportu i logistyki w Polsce, Raport ING 2007.

Uwagę zwraca również fakt, iż trend związany z oszczędnością energii oraz odnawialnością jej źródeł jest oceniany najgorzej w zakresie kierunku oraz siły oddziaływania. Respondenci mają świadomość, iż rozwój sektora transportu będzie ograniczony przyjętym przez Radę UE w 2008 r. pakietem klimatycznym. Na drugim biegunie w ocenie przedsiębiorców znajduje się organizacja Mistrzostw Europy w piłce nożnej. To wydarzenie punktowe, mające charakter kamienia milowego. Euro 2012 to moment, w którym nastąpi sprawdzenie postępów w zakresie dużych inwestycji infrastrukturalnych poprawiających dostępność transportową Trójmiasta. Dotyczy to również konieczności zapewnienia infrastruktury transportu (przede wszystkim publicznego) umożliwiającej swobodne przemieszczanie się tysięcy kibiców na terenie samej aglomeracji.

Janusz Jarosiński, Prezes Zarządu Morskiego Portu Gdynia

Krzysztof Gromadowski, dyrektor ds. Współpracy Międzynarodowej i PR Zarządu Portu Gdynia

Porty, szerzej gospodarka morska są częścią gospodarki światowej, dlatego globalizacja i integracja europejska mają dla nas decydujące znaczenie. Unormowania prawne, szczególnie próby uregulowania transportu morskiego podejmowane przez Komisję Europejską, także reguły wspólne dla całego świata będą miały duże znaczenie dla naszej przyszłości. Na to nakładają się procesy gospodarcze na przykład poszukiwania inwestorów, którzy najczęściej mają zasięg światowy. Globalizacja czyni naszą działalność mniej stabilną niż dawniej. Obroty mogą się nieoczekiwanie zwiększyć, jak i zmniejszyć, a powodem może być jakieś odkrycie, czy moda na drugim końcu świata. Globalna gospodarka jest ściśle związana z innymi ważnymi problemami jak choćby z zasobami energetycznymi i poszukiwaniami nowych źródeł. Jeżeli mamy prowadzić handel, to musi być dostęp do energetyki. Jej ceny wpływają na wszystko, co dzieje się w naszej branży. Kiedy rosną ceny paliw odczuwamy silną presję firm operatorskich na obniżenie stawek portowych. W transporcie kontenera z Chin do Europy koszty portowe stanowią kilkanaście procent kosztów całości. Paliwa to około 40%. Kiedy więc ich cena idzie w górę, to przede wszystkim oszczędności szuka się w portach. Wzrost ceny energii elektrycznej oznacza wyższy koszt transportu kolejowego. Dlatego tak silne w naszej branży jest szukanie tańszych sposobów przewożenia i składowania towaru. Kolejne generacje statków są coraz oszczędniejsze w eksploatacji, podobnie ciężarówki i lokomotywy. Szukanie oszczędności w energetyce jest ściśle związane z technologizacją. W pełni zautomatyzowane terminale wkraczą coraz śmielej do portów. Pracować będzie dużo mniej ludzi, np. operatorów przy rozładunku, chociaż znacznie więcej elektryków i automatyków w różnych służbach serwisowych. Wzrastać będzie zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowane kadry, coraz mniej będzie miejsc pracy dla ludzi o niskich kwalifikacjach. Coraz większe znaczenie będzie miał uniwersalizm pracowników. Muszą sobie radzić na różnych stanowiskach. Zwiększa się też rola sieciowego i projektowego podejścia do gospodarki. Porty to miejsca, w których krzyżują się drogi różnych inwestorów, przewoźników, ale również różnych inspekcji: celnych, sanitarnych, skarbowych, a także samorządów. Musimy współdziałać, kiedy chcemy coś w przyszłości zmieniać.

7.7 Finanse

7.7.1 Perspektywy sektora

Wraz z postępującą digitalizacją dynamiczny rozwój internetowych kanałów dystrybucji może w najbliższych latach spowodować spadek zatrudnienia w branży. Spadek zatrudnienia nie będzie jednak oznaczał zupełnej eliminacji oddziałów bankowych. Niektórych procesów nie można przeprowadzić w pełni on-line. Im bardziej skomplikowana usługa i produkt finansowy, tym w finalnej fazie procedury będzie, jeszcze w ciągu najbliższych 10 lat, konieczny kontakt z przedstawicielem banku.

Digitalizacja sprzyja rozwojowi nowych form usług. Coraz większego znaczenia nabiera usługa polegająca na omijaniu banku jako pośrednika w transakcjach pożyczkowych. Nie jest to jeszcze forma powszechna i przewiduje się, że albo banki przejmą tę działalność albo (co mniej prawdopodobne) dojdzie do zmniejszenia roli banków w obszarze pożyczkowym.

Wraz z postępem globalizacji oraz usieciowieniem obserwuje się postępującą zmianę organizacji usług bankowych (tzw. *McDonaldyzacja*) — oddziały bankowe stają się punktami sprzedaży, zaś centra zarządzania ryzykiem itd. są koncentrowane w centralach banków. W związku z tym poszukiwani będą w regionie sprzedawcy, doradcy, opiekunowie klienta zaś osoby o najwyższych kwalifikacjach będą zatrudniane w centralach.

Efektom postępu technologicznego będzie automatyzacja bankowości (wdrażanie inteligentnych programów do badania ryzyka, centralizacja zarządzania produktem finansowym), prowadząca do wyższej efektywności, ale skutkująca pracą porównywalną do pracy na taśmie produkcyjnej — bez szerszego kontekstu. W takim świecie finansów potrzebne będą kompetencje wąskie, wiedza fragmentaryczna.

Dla masowego klienta, o niskiej sile przetargowej usługi i produkty bankowe będą maksymalnie wystandaryzowane. Dla klienta o wyższej sile przetargowej rozwijać się będzie private banking — wraz z rozwojem klasy średniej wzrośnie zapotrzebowanie na doradców dla zamężnych.

Już za kilka lat rewolucją stanie się karta bezstykowa. Udział gotówki jest w Polsce nadal bardzo duży, co wynika również z wysokiego udziału szarej strefy w gospodarce (gotówka gwarantuje anonimowość). Karta bezstykowa wpłynie na obniżenie obrotu gotówkowego ale wyzwaniem będzie zdobycie zaufania dla tego typu

produktów. Wprowadzenie płatności mobilnych, bezstykowych będzie czynnikiem redukującym zatrudnienie w sektorze usług, szczególnie w handlu detalicznym.

W perspektywie najbliższych 10 lat ważna dla rynku finansowego w regionie będzie dalsza integracja rynków finansowych w ramach struktur unijnych. Polskie banki to w większości przypadków banki-córki. Ich centrale znajdują się w Europie Zachodniej. Nastąpi dalsza dywizjonalizacja, co może skutkować negatywnym zjawiskiem — decyzje podejmowane będą w jednym kraju (w centrali), a odpowiedzialność będzie nałożona na inny kraj (gdzie znajduje się oddział banku). W skrajnym scenariuszu może się okazać, że w Polsce będą potrzebni tylko sprzedawcy usług bankowych, zaś cała elita bankowości będzie zatrudniona poza jej granicami.

Globalizacja i rozwój nowego społeczeństwa mogą stać się niejaką w sprzeczności: w procesach offshoringowych na rynku finansowym ważną rolę stanie się tożsamość kulturowa. Jeśli dziś w call centre w Gdyni polscy pracownicy obsługują klientów brytyjskich, mogą pojawić się zakusy dalszych przenosin usług do Azji i Afryki. Wyzwaniem stanie się również przygotowanie do obsługi międzynarodowej (kwalifikacje językowe, znajomość przepisów prawnych związanych z rynkami finansowymi innych krajów itd.).

Wprowadzenie euro w Polsce spowoduje, poza korzyściami w postaci eliminacji wahań kursowych i ułatwieniami transakcyjnymi, spadek popytu na niektóre kwalifikacje — np. specjalistów od ryzyka kursowego. Warto też podkreślić związek udziału obrotu bezgotówkowego z przygotowaniami do wprowadzenia euro — im większy będzie udział obrotu bezgotówkowego, tym wejście do strefy euro spotka się z mniejszymi utrudnieniami. Wzrośnie w okresie przejściowym zapotrzebowanie na obsługę, modyfikację czytników (maszyn vendingowych). Wzrośnie też zapotrzebowanie na informację i doradztwo.

Jeśli chodzi o perspektywę regionalną, pomorską jest małe prawdopodobieństwo lokalizacji centrali bankowej w regionie (poza obecnym już bankiem Nordea), zatem wysoko wykwalifikowani pracownicy branży finansowej nie znajdą w regionie zatrudnienia. Niewątpliwie absolwenci kierunków finansowych i bankowości będą mogli znaleźć zatrudnienie w powstających w regionie centrach usługowych (call centres) obsługujących klientów banków, ubezpieczeń, rynku nieruchomości itd. Wzrośnie zapotrzebowanie na pracowników finansowych — brokerów, sprzedawców usług finansowych i doradców.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Warto podkreślić, że wprowadzie rynek finansowy jest bardzo wrażliwy na zmiany koniunktury, jednak w okresach dużych redukcji kadrowych w bankach inne sektory finansowe wchłonęły pracowników bankowości. Taka elastyczność w sektorze będzie w przyszłości niezwykle potrzebna. Wzrost otwartości i elastyczności na rynku pracy jeszcze to wzmocni. Już dziś niskokosztowe oddziały bankowe prowadzone są często na zasadzie franczyzy — pracownicy nie są zatrudnieni w bankach, przez co bank nie ponosi kosztów ich utrzymywania.

Wraz ze starzeniem się społeczeństwa będziemy mieć do czynienia ze zmianą struktury usług bankowych. Popularne staną się produkty podobne do odwróconej hipoteki — osoby starsze podpisują z bankiem umowę, w myśl której bank wypłaca seniorowi fundusze a kon- to przyszłego, po jego śmierci, przejęcia w określonym udziale jego własności.

7.7.2 Ocena znaczenia trendów przez przedstawicieli sektora

Zdaniem przedsiębiorców reprezentujących rynki finansowe największe prawdopodobieństwo i największy wpływ na ich działalność wywrze trend związany z dłuższym i lepszym życiem oraz trend związany z rozwojem nowego społeczeństwa. Niewątpliwie wzrost zamożności społeczeństwa przyczyni się do wzrostu zapotrzebowania na usługi ekskluzywne. Kluczową rolę odegrają doświadczeni doradcy. Dłuższe i lepsze życie przyczyni się do tego, że przeciętny człowiek dłużej będzie korzystał z usług sektora finansowego, zatem perspektywy rozwoju branży można uznać za optymistyczne.

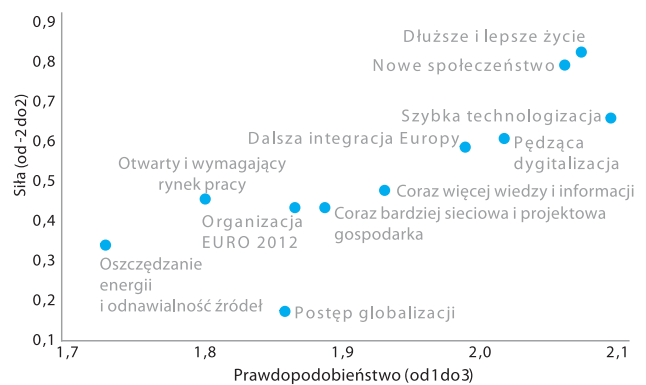
Dla ankietowanych przedsiębiorców istotne znaczenie będzie mieć także szybka technologizacja, pędząca digitalizacja oraz dalsza integracja z Europą. Internet, usługi

finansowe on-line, standaryzacja i integracja systemów oraz dalsza integracja z rynkami finansowymi UE odegrają kluczową rolę w rozwoju branży.

Trendem o najmniejszym znaczeniu, z punktu widzenia przedstawicieli branży, będzie oszczędzanie energii i odnawialność zasobów.

Mimo, iż postęp globalizacji został oceniony jako trend o najbardziej neutralnym kierunku i sile oddziaływania, należy pamiętać o tym, że po kryzysie globalna branża finansowa musi stworzyć procedury pozwalające na przypisanie odpowiedzialności do konkretnego działania, konkretnego człowieka, konkretnej filii. Społeczna odpowiedzialność biznesu (w tym banków) stanie się normą, choć jeszcze obecnie mało docenianą. Na tej wartości budowane będzie zaufanie społeczne do instytucji finansowych.

Ryc. 53 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora finansowego w województwie pomorskim.

Źródło: Opracowanie IBnGR

Sławomir Żygowski, Wiceprezes Zarządu ds. Bankowości Korporacyjnej Nordea Bank Polska

Globalizacja dla branży finansowej będzie miała decydujące znaczenie. W Polsce ponad 80% banków ma zagranicznych właścicieli i również nasz rynek jest elementem globalnej konkurencji. Z globalizacją i z konkurencją ściśle związane są nowe technologie oraz digitalizacja. Z drugiej strony bankowość, usługi finansowe będą zawsze lokalne mimo postępującej integracji europejskiej, wejścia do strefy euro, które będą miały duże znaczenie dla instytucji finansowych i dla klientów. Integracja spowoduje z jednej strony spadek dochodów z wymiany walutowej, ale nastąpi stabilizacja i to będzie korzystne dla naszych klientów i dla nas. Globalizacja to również poszukiwanie optymalnych rozwiązań, a te często związane są z ludźmi. Wiele światowych firm straciło przenosząc część usług do Indii. Polska natomiast dzięki dobrym kadrom informatycznym staje się miejscem, z którego oferuje się usługi dla sąsiednich krajów, czy wręcz dla całej Europy. Tak jest między innymi w przypadku naszego banku. Globalizację widać również w zmianie charakteru gospodarki na coraz bardziej sieciową i projektową. Dzięki temu firmy stają się bardziej elastyczne, można lepiej zareagować na nowe wyzwania. Sektor finansowy powinien być z natury konserwatywny. Z drugiej jednak strony powinien być bardzo innowacyjny. Globalizacja, gospodarka sieciowa i projektowa, pojawianie się nowych branż i upadek starych powoduje przewartościowanie strategii instytucji finansowych. Banki muszą na to wszystko reagować. Wolimy oczywiście finansować dojrzałe biznesy, ale pojawia się coraz więcej nowości jak na przykład biotechnologia, nanotechnologia, itd. Daleki jestem od finansowania start-upów, ale banki powinny to obserwować i uczyć się nowych sektorów. Kolejnym zagadnieniem ważnym dla sektora finansowego będzie powstawanie nowego społeczeństwa. To nowe wyzwania dla instytucji finansowych. W strategiach większości banków można znaleźć zapisy, że w kredytach na zakup nieruchomości preferowane są gospodarstwa domowe. Wynika to z przekonania, że dom jest ważnym miejscem i jeżeli rodzina znajdzie się w trudnej sytuacji najpierw zrezygnuje z wielu innych rzeczy, żeby tylko regulować raty takiego kredytu. Budowa nowego społeczeństwa może się potoczyć różnymi drogami, dlatego ważne jak zostaną umiejscowione podstawowe wartości, odpowiedzialność za siebie, najbliższych, czy zaufanie. Dla naszego sektora ma to duże znaczenie.

7.8 Administracja

7.8.1 Perspektywy sektora

Rozwój sektora administracji w województwie pomorskim w perspektywie dziesięciu lat jest silnie uzależniony od dalszej integracji Europy. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej było punktem przełomowym dla procesu wzmacniania sektora. Kluczowym elementem tego zjawiska jest przekazanie dużej ilości środków finansowych i kompetencji na poziom regionalny (wzmocniło to jeszcze proces decentralizacji zainaugurowany przez reformę samorządową z 1999r.). Tendencja ta będzie utrzymywać się przynajmniej do 2020 roku, kiedy to zakończy się kolejny, „obfity” dla polskich samorządów, okres wdrażania funduszy strukturalnych UE. Integrująca się Europa oraz postępująca globalizacja to również zjawiska wzmacniające pozycję regionu jako miejsca identyfikacji społecznej. W czasach, gdy granice zaciera się, a ludzie i gospodarka funkcjonują globalnie nasila się potrzeba poszukiwania przynależności i tożsamości.

Region jest idealnym nośnikiem tego typu wartości będąc z jednej strony wystarczająco dużym by oferować poczucie wolności i pełną gamę obszarów funkcjonowania człowieka (np. metropolia — praca, interior — wypoczynek), lecz jednocześnie na tyle małym, by umożliwiać proces poznawczy i poczucie identyfikacji. Wydaje się, iż w przyszłości regiony jako takie będą coraz bardziej zyskiwać na znaczeniu, a wraz z nimi związany z nimi sektor administracji. Trend ten będzie jeszcze bardziej wzmacniany przez coraz bardziej sieciowy i projektowy charakter funkcjonowania administracji. Zarówno w Polsce, jak i w Europie poziom regionalny nabiera w wielopoziomowych strukturach zarządzania istotnego znaczenia, przejmując wiele sfer działalności uprzednio kontrolowanych przez władzę centralną. Związane jest to także z rozwojem sieciowego modelu współpracy i wynikającym z tego przeskalowywania tradycyjnych, hierarchicznie zorganizowanych poziomów administracji i zarządzania w strukturach państwowych. Sieciowy i projektowy charakter administracji będzie

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

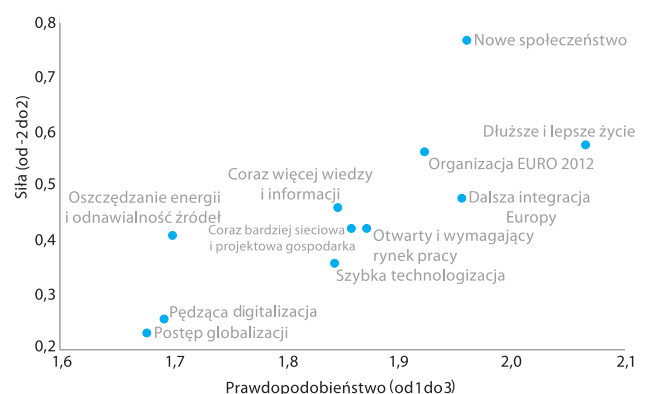
niał również znaczenie dla poszczególnych polityk regionalnych (spodziewany wzrost znaczenia partnerstwa publiczno-prywatnego jako bardziej efektywnego modelu realizacji strategii gospodarczych i przestrzennych). Okazją do budowania kapitału zaufania i kompetencji sieciowych w administracji będzie też organizacja Euro 2012. Tak ogromny wysiłek organizacyjny wymagający współpracy wielu partnerów nie będących w bezpośrednich relacjach podległości jest wielkim wyzwaniem. Z punktu widzenia administracji kapitałne znacznie będzie miało również nowe, bardziej świadome społeczeństwo. Zjawisko to jest istotnie powiązane z coraz większym dostępem do wiedzy i informacji wynikającym z rozwoju technologii informacyjnych. Wzrost świadomości obywatelskiej będzie powodował coraz większą chęć partycypacji obywateli w sprawowaniu władzy. W perspektywie roku 2020 zjawisko to może objawiać się w postaci coraz intensywniejszego realizowania potrzeby indywidualnego wpływu na kształtowanie debaty publicznej (blogi, portale społecznościowe, etc.) odbierając pozycję monopolistyczną tradycyjnym mediom. Ponadto łatwość komunikowania się i budowania sieci będzie powodować coraz większe zaangażowanie społeczności na rzecz lokalnego środowiska. W przyszłości może to oznaczać przededefiniowanie roli administracji w zakresie świadczenia usług publicznych. Obywatel nie będzie już tylko biernym konsumentem, lecz inicjatorem i współtwórcą (otwarta administracja, przesunięcie od konsumenta do prosumenta). Rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych spowoduje też radykalne zmiany w zakresie tworzenia i przetwarzania dokumentów. Docelowo nie tylko rozwinie się elektroniczny ich obieg, lecz w wielu obszarach dokumentacja papierowa w ogóle zaniknie (przeciwdziałanie redundancji).

7.8.2 Ocena znaczenia trendów przez przedstawicieli sektora

W oczach przedstawicieli sektora pomorskiej administracji prawdopodobieństwo wpłynięcia poszczególnych

trendów na ich branżę jest umiarkowane i mieści się w przedziale od 1,68 do 2,07 (w skali od 1 do 3). Natomiast, jeżeli chodzi o siłę i kierunek oddziaływania to respondenci ocenili ją lekko pozytywnie, średnio wartościując odpowiedzi między 0,23, a 0,77 (w skali od -2 do 2). Co ciekawe, zdecydowaną przewagę w zakresie pozytywnej siły oddziaływania uzyskało nowe społeczeństwo. Prawdopodobnie rozwój świadomości obywatelskiej jest postrzegany przez przedstawicieli sektora jako pozytywne zjawisko, które będzie tworzyło popyt na interesujące wyzwania i pracę w przyszłości. Za relatywnie najmniej istotne respondenci uznali postęp globalizacji i pędzącą digitalizację. Administracja z zasady przywiązana jest do terytorium, więc trudno wyobrażalna jest konkurencja globalna, (choć realnie takowa może zaistnieć i uwidaczniać się w migracjach do miejsc bardziej przyjaznych ludności). Niemniej jednak trudno uzasadnić niskie noty digitalizacji. Zjawisko to będzie szczególnie istotne przede wszystkim dla sektora administracji w nadchodzącym dziesięcioleciu.

Ryc. 54 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora administracji w województwie pomorskim.

Źródło: Opracowanie IBnGR

Wiesław Byczkowski, Wicemarszałek Województwa Pomorskiego

Administracja powinna pełnić służebną rolę wobec życia społeczno-gospodarczego. Jest równocześnie częścią tego życia i podlega podobnym procesom. Łatwiej mówić o tym, co będzie miało największy wpływ, kiedy połączymy niektóre trendy. Na pierwszym miejscu globalizacja połączona z integracją europejską oraz szybką technologizacją. Wpływ tych trendów nie będzie jednoznaczny. Europejska strategia tworzona dla basenu Morza Bałtyckiego, czyli zrównoważenia dotychczasowej dominacji Morza Śródziemnego daje szanse rozwoju. Pozwoli na tworzenie nowego społeczeństwa i tam będzie się zwiększała część nazywana społeczeństwem opartym na wiedzy. Jednak nie możemy iść w zawody ze światowymi potentatami. W przewidywalnej perspektywie nie będziemy w światowej czołówce państw, a tym bardziej regionów pod względem innowacyjności. Nie ma sensu ścigać się na tym polu ze Stanami Zjednoczonymi. Podobnie jak nie będziemy taniej produkować niż Chiny lub Indie. Niedostateczne nakłady na sferę badawczo-rozwojową uniemożliwiają światową konkurencję. Żadne zakłęcia nie pomogą, gdyż światowa czołówka pod względem technologicznym oraz innowacyjnym długo będzie poza naszym zasięgiem. Skoro nie możemy się ścigać ze Stanami Zjednoczonymi w tworzeniu nowych odkryć lub wynalazków musimy poszukać innej drogi. Moim zdaniem musimy skoncentrować się na swoistej translacji światowych odkryć i adaptowaniu ich do naszych potrzeb. Tak powinniśmy też kształtować nasz system edukacyjny. Znakomitym przykładem jest firma Google, która zbiera i dostosowuje do swoich potrzeb rzeczy odkryte przez innych. Jak ma się w tym znaleźć administracja? Trzeba będzie pogodzić kilka sprzeczności. Administracja musi pełnić funkcje usługowe wobec świata gospodarczo-społecznego, ale powinna też być równoprawnym partnerem. Przejdziemy w najbliższych latach z modelu *Public management*, który polega przede wszystkim na efektywności, poprzez *New public management* do modelu nazwanego *Responsive governance*, czyli zarządzanie różnymi, często rozbieżnymi interesami. Na przykład godzenie interesów jednostki z interesami większej grupy. Nie będzie miejsca na mechaniczne wykonywanie przepisów, lecz rozwijanie różnych koalicji. Nowe społeczeństwo będzie potrzebowało takiej administracji, która będzie zdolna do rozwijania partnerstw w różnych postaciach.

7.9 Edukacja

7.9.1 Perspektywy sektora

Perspektywy pomorskiego sektora edukacji zależą w dużej mierze od przyszłej sytuacji demograficznej województwa. Zjawisko to ma szczególne znaczenie dla oświaty, ze względu na powszechny obowiązek edukacyjny. Warto więc przyjrzeć się, jak zmieni się liczebność poszczególnych edukacyjnych grup wieku w roku 2020 względem roku 2010. Za dziesięć lat w regionie w wieku szkoły podstawowej będzie o 16% dzieci więcej niż obecnie. Jednocześnie o 5% spadnie liczba osób w wieku gimnazjalnym, a o 21% w wieku szkoły średniej. Tym samym obowiązkowym systemem szkolnictwa objętych będzie podobna liczba osób (spadek zaledwie o 0,25%), lecz na różnych etapach kształcenia. Kolejne fale silnych, postępujących po sobie wyżów i niżów demograficznych będą wielkim sprawdzianem dla elastyczności systemu edukacji i umiejętności zamiennego nauczania na różnych etapach kształcenia. Natomiast w roku 2020 wobec 2010 największego spadku można

spodziewać się w grupie wieku szkoły wyższej, bo aż o 28%. Szkoły wyższe w regionie będą, więc najprawdopodobniej zmuszone konkurować o studentów z całego kraju i/lub zagranicy. Całościowo na przestrzeni dziesięciu lat liczba osób w wieku 7-24 lat w Pomorskiem skurczy się o 11%. Zgoła odwrotna sytuacja będzie miała miejsce wśród osób w wieku emerytalnym. Coraz dłuższe i lepsze życie w województwie pomorskim objawi się 45% wzrostem populacji w tej grupie wiekowej (przy czym 92, 93 i 94-latków przybędzie średnio aż o 180%). Z punktu widzenia sektora edukacji wyższej i ustawicznego kształcenia zjawisko to będzie oznaczało znaczące przededefiniowanie struktury popytu. Potencjalnie coraz więcej osób starszych stanie się klientami branży. Niemniej jednak potrzeby, aspiracje i wymagania tej grupy wiekowej mogą być zgoła inne niż ludzi młodych — nauka nie tylko dla lepszej pracy, lecz również satysfakcji czy rozwoju intelektualnego. Ponadto w wyniku globalizacji i dalszej integracji Europy pomorskie szkoły wyższe (dużo bardziej niż instytucje oświaty) będą musiały coraz częściej rywalizować z zagranicznymi uczelniami o studentów, w tym również Pomorzan.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

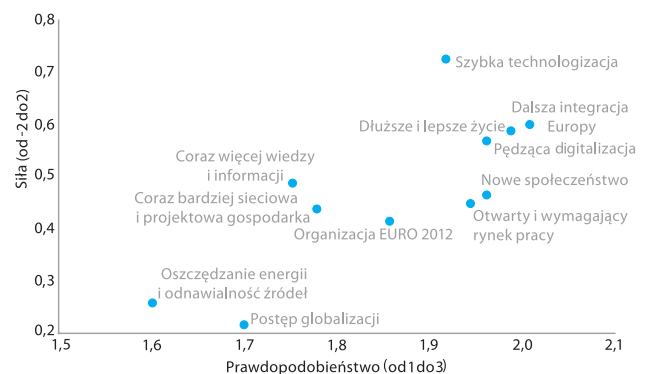

Otwarte granice, konwergencja dochodów i kosztów życia na linii Polska — kraje zachodu, rozwój transportu i technologii informacyjno-komunikacyjnych, a także standaryzacja systemów nauczania (system Boloński) sprawiają, że studiowanie za granicą w perspektywie dziesięciu lat stanie się dostępne dla znacznie większej rzeszy studentów. Największe zmiany w sektorze edukacji będą dotyczyły jednak fundamentalnej roli szkoły i samego charakteru nauczania. W wyniku zjawiska coraz bardziej dostępnej wiedzy i ogromnej inflacji informacji szkoła sukcesywnie będzie tracić monopol na dostarczanie wiedzy o faktach. Dużo bardziej precyzyjnymi i aktualnymi zasobami staną się wirtualne źródła wiedzy współtworzone przez użytkowników w otwartych systemach sieciowych. W perspektywie roku 2020 o przewadze konkurencyjnej nie będzie już świadczył dostęp do informacji lecz umiejętność odróżnienia najistotniejszych z nich, przetworzenia i nadania im nowego znaczenia (wiedza symboliczna). W tak rozumianym kontekście wartość dodana edukacji będzie polegała głównie na kształtowaniu postaw i norm postępowania, które umożliwią osiągnięcie pożądanych celów w permanentnie zmieniających się warunkach. Tendencję tę jeszcze bardziej wzmocni otwarty i wymagający rynek pracy. Nie jesteśmy obecnie w stanie przewidzieć na jakie konkretne kwalifikacje będzie największe zapotrzebowanie za dziesięć lat. Możliwe nawet, że sektory, które będą tworzyć na te konkretne umiejętności zapotrzebowanie jeszcze nie powstały. Dodatkowo częstotliwość zmiany miejsca pracy w ciągu życia zawodowego będzie coraz bardziej wzrastać — już obecnie przeciętny polski pracownik zmienia pracę co trzy lata. Przy czym, im młodszy wiek tym zjawisko to intensywniejsze — u osób przed trzydziestką rotacja następuje średnio co dwanaście miesięcy. Ponadto na przyszłe oblicze sektora wpływać będzie dostępność informatycznych technologii edukacyjnych i związana z nią digitalizacja. Można spodziewać się, iż w roku 2020 podstawowym narzędziem nauki będzie zintegrowana platforma — skrzyżowanie e-booka z notebookiem. Tak rozumiana technologizacja pozwoli na personalizację i zdecydowanie usprawnienie komunikacji na linii nauczyciel — uczeń. Umożliwi także dostosowanie tempa edukacji do indywidualnych predyspozycji i zdolności ucznia.

7.9.2 Ocena znaczenia trendów przez przedstawicieli sektora

Przedstawiciele sektora edukacji wskazywali na umiarkowane prawdopodobieństwo wpływu poszczególnych trendów na ich instytucje — uśrednione oceny wyniosły od 1,60 do 2,01 (w skali od 1 do 3).

Ryc. 55 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora edukacji w województwie pomorskim.

Źródło: Opracowanie IBnGR

Osądy na temat siły i kierunku wpływu były również umiarkowane, lecz jednoznacznie pozytywne — wyniki od 0,22 do 0,72 (w skali od -2 do 2). Za relatywnie najistotniejsze trendy respondenci uznali szybką technologizację, dalszą integrację Europy, dłuższe i lepsze życie oraz pędzącą digitalizację. Wszystkie te zjawiska mają kapitalne znaczenie dla sektora edukacji w perspektywie dziesięciu lat. Po drugiej stronie znalazły się oszczędzanie energii i odnawialność źródeł oraz postęp globalizacji. Pierwsze z tych zjawisk może mieć pewien wpływ na kształtowanie się przyszłych kierunków edukacji, lecz z punktu widzenia kosztów działalności ponoszonych przez branżę nie ma kluczowego znaczenia. Natomiast postępująca globalizacja mogła okazać się pojęciem zbyt abstrakcyjnym w zestawieniu ze znajdującą się na wyciągnięcie ręki dalszą integracją Europy.

Joanna Nowacka dyrektor Niepublicznej Szkoły Podstawowej „Niedźwiednik” w Gdańsku

EURO 2012 nie będzie wydarzeniem, który znacząco wpłynie na pomorską edukację w najbliższych latach. Natomiast z każdym rokiem będzie rosło znaczenie informacji oraz wiedzy. Już teraz zalewają nas informacje, łatwo do nich dotrzeć, niewielki jest też tego koszt. Między innymi dlatego nie chcemy płacić w szkole za informacje. W cenie jest natomiast umiejętność ich wykorzystania, czyli krytyczne myślenie, ocenianie. Umiejętności są coraz ważniejsze w procesie edukacji. Wiedza oczywiście też, ale bardziej ukierunkowana na poszukiwanie źródeł. Dawniej potrzebny był przewodnik, który młodych ludzi prowadził. Teraz jest wręcz niezbędny, żeby pokazać i nauczyć jak wybierać to, co wartościowe z coraz większej gamy możliwości. Coraz większe znaczenie informacji, wiedzy, umiejętności wiąże się z digitalizacją. Rośnie rola Internetu i będzie przybierało różnych elektronicznych narzędzi służących do zdobywania i przekazywania informacji. Oczywiście umiejętność posługiwania się tymi narzędziami nie zastąpi wiedzy oraz umiejętności, a one będą decydowały o pozycji na rynku pracy. Edukacja musi odpowiadać na jego potrzeby. Dlatego wspomniany wzrost znaczenia informacji, wiedzy i umiejętności wykorzystania oraz digitalizacja się zazębiają. Największe szanse na sukces będą miały osoby potrafiące nie tylko posługiwać się tymi narzędziami, ale potrafiące to robić twórczo. Jestem dyrektorem szkoły płatnej. Rodzice decydujący się na wysłanie swoich dzieci do takiej szkoły, zwykle są nieco zamożniejsi, obcy w świecie i zarówno globalizacja, jak też integracja europejska jest dla nich — a co za tym idzie dla ich dzieci — codziennością. Absolwenci tej szkoły studiują poza granicami. Jestem pewna, że takich przypadków będzie coraz więcej we wszystkich pomorskich i polskich szkołach, że edukacja w coraz większym stopniu będzie czerpać z globalizacji. Nawet gdyby nie chciała, to wymusza to młodzi ludzie, którzy świat postrzegają w kategoriach globalnych. Już nawet nie zastanawiamy się nad globalizacją, nad wspólną Europą, gdyż to jest codzienność. W edukacji czerpiemy z wielu źródeł, pokazujemy, co nas łączy i uczymy, że istnieją różnice, które mogą być czymś atrakcyjnym. W naszej szkole, podobnie jak też w innych pokazujemy, że jednostka jest bardzo ważna, ale wspólne działanie daje większe możliwości. Tak, między innymi, uczymy projektowości i sieciowania.

7.10 Ochrona zdrowia

7.10.1 Perspektywy sektora

Ochrona zdrowia należy do tych sektorów gospodarki, które nie muszą obawiać się spadku popytu na świadczone w branży usługi. To jeden z nielicznych sektorów, który nie tylko będzie bezpośrednio korzystał z trendu dłuższe i lepsze życie, lecz w istotnym stopniu go warunkował. Starzejące się społeczeństwo oznacza zdecydowany wzrost popytu na usługi medyczne, zarówno te, które będą warunkowały dożycie sędziwego wieku, jak i te, które będą poprawiały jakość życia osób starszych. Ten element będzie również coraz bardziej obecny w życiu osób młodych, aktywnych zawodowo. Wraz z rozwojem klasy średniej należy się spodziewać wzrostu zainteresowania medycyną estetyczną (chirurgią plastyczną, stomatologią, dermatologią). Zwiększy się również zapotrzebowanie na usługi okołomedyczne związane ze sportem i rekreacją, bioregeneracją itd. Powstaną nowe miejsca pracy dla instruktorów, trenerów czy masażystów.

Doświadczenia prywatnej służby zdrowia wskazują, iż należy się spodziewać wzrostu znaczenia diagnostyki medycznej. Powszechna i darmowa wiedza sprawia, iż pacjenci, odwiedzając lekarza domagają się badań pozwalających na postawienie dokładnej diagnozy, przed rozpoczęciem leczenia. Stają się świadomymi konsumentami również w zakresie usług medycznych. Dotyczy to również kwestii związanych z profilaktyką.

Ciekawego wymiaru nabierają zjawiska związane z szybką technologizacją. Tempo postępu technologicznego sprawia, iż aparatura medyczna — używana przede wszystkim w diagnostyce starzeje się w zaskakującym tempie. Mając na uwadze wysoki koszt tego typu sprzętu należy się spodziewać działań mających na celu maksymalizację jego wykorzystania (praca na 3 zmiany?). Podobnie niezwykle istotne związane z organizacją pracy będą zmiany korzystające z technologii cyfrowych. Wprowadzenie cyfrowego rejestru usług medycznych, czy elektronicznego rejestru recept (pomagającego w walce z nadużyciami) jest kwestią czasu. Podobnie, mając na uwadze rosnący koszt pracy lekarza, należy się

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

spodziewać wzrostu zatrudnienia w zakresie personelu pomocniczego, pracującego z dokumentacją medyczną (sekreтарики medyczne). Pędząca digitalizacja to również możliwość pracy w zawodzie e-lekarsza. Stawianie diagnozy przez Internet, czy telefon dzięki możliwości prowadzenia zdalnego wywiadu staje się wielce prawdopodobne. W zakładanej perspektywie czasowej trudno spodziewać się, że opisywany proces/trend zajdzie na tyle daleko, że istotnie zmieni się charakter pracy lekarza, choć w dalszej przyszłości można się spodziewać pewnej automatyzacji.

Pędząca digitalizacja to również możliwość większej konkurencji w zakresie usług medycznych. Nie trudno, bowiem wyobrazić sobie, iż zdjęcia rentgenowskie, czy też zapisy badań wykonanych przy pomocy tomografu komputerowego, rezonansu magnetycznego będą przesyłane do opisu radiologom mieszkającym w Indiach czy Chinach. Pewnego rodzaju barierą mogą okazać się uwarunkowania kulturowe, choć te jak się wydaje są do przezwyciężenia. Zwłaszcza, jeśli okaże się, że ze względu na otwarty rynek pracy, grozi nam deficyt specjalistów.

Otwarte granice, będące przejawem dalszej integracji z Europą, czy też postępu w globalizacji to również szansa na eksport usług medycznych. Przewaga kosztowa w zakresie usług medycznych czyni tego typu eksport, przy dynamicznie rozwijających się tanich połączeniach lotniczych niezwykle prawdopodobnym.

Rosnąca multikulturowość może przyczynić się również do wzrostu popytu na różne formy medycyny alternatywnej¹².

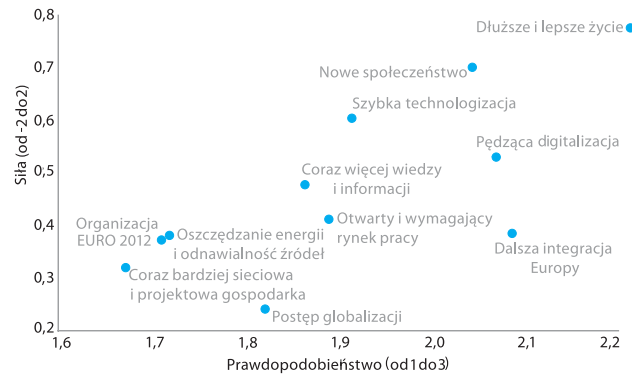
Miejsce lokalnych „znachorów” czy kręgarzy zajmą specjaliści od medycyny chińskiej, naturalnej itd.¹³

¹² Nie ma tu znaczenia fakt, iż autorzy raportu skłaniają się ku stanowisku, iż nie ma medycyny tradycyjnej i alternatywnej, jest tylko medycyna skuteczna i nieskuteczna.

¹³ Z punktu widzenia rynku pracy może to być korzystne, jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, iż tego typu profesje prowadziły najczęściej działalność w szarej strefie.

7.10.2 Ocena znaczenia trendów przez przedstawicieli sektora

Ryc. 56 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora ochrony zdrowia w województwie pomorskim.

Źródło: Opracowanie IBnGR

Struktura odpowiedzi respondentów z branży ochrony zdrowia jest specyficzna. W grupie trendów o małym prawdopodobieństwie wpływu na branżę oraz stosunkowo niskiej sile, bądź też mało korzystnym kierunku wpływu znalazły się organizacja Euro 2012, oszczędzanie energii, projektowa gospodarka oraz postęp globalizacji. Grupa druga to trendy o stosunkowo dużym znaczeniu dla przyszłości województwa w perspektywie nadchodzących 10 lat. Mimo wszystko ocena trendów przez przedstawicieli ochrony zdrowia była relatywnie mało zróżnicowana zarówno w zakresie prawdopodobieństwa wpływu na branżę, jaki i siły oraz kierunku oddziaływania.

Wojciech Kuźmierzewicz, członek zarządu Polpharma, były wiceminister zdrowia

W Polsce, Europie, ale także na całym świecie w najbliższych latach o kształcie opieki medycznej będą decydowały trzy czynniki. Przede wszystkim wzrastający udział w rynku leków generycznych. Od mniej więcej dwudziestu lat koszty opieki zdrowotnej rosną szybciej niż dochód narodowy. W przypadku leków ten wzrost jest jeszcze szybszy. Leki generyczne są jednym ze sposobów obniżania kosztów leczenia. Po wygaśnięciu patentów oraz innych praw i podjęciu produkcji przez inne firmy jego cena spada w krótkim czasie o kilkadziesiąt procent. Wzrost zapotrzebowania na różne leki i tym samym coraz większe koszty leczenia są skutkiem starzenia się społeczeństwa. W Europie leki generyczne stanowią 50% rynku, oczywiście mówię o wskaźniku ilościowym. Tymczasem w Stanach Zjednoczonych jest to 90% rynku. Unia Europejska usiłuje uzgodnić wspólne wymogi rejestracyjne ze Stanami Zjednoczonymi i Japonią. Kolejnym ważnym dla ochrony zdrowia czynnikiem będzie rozwój biotechnologii. W tym przypadku trzeba być bogatym i cierpliwym. Nasza firma prowadzi coraz szersze badania, ale efekty będą widoczne za kilka lat. Na cenę nowego produktu bardzo mocno wpływa konieczność przeprowadzenia badań klinicznych. Województwo Pomorskie ma duży potencjał dlatego, że na naszych uczelniach są dwa kierunki biotechnologiczne. Trzeba zagospodarować absolwentów, trzeba stworzyć również warunki żeby wrócili ludzie z doświadczeniem. Na przykład wielu Polaków, absolwentów biotechnologii pracuje w krajach skandynawskich. Czas jest niezwykle ważny, gdyż od momentu, w którym wytypujemy cząsteczkę biopodobną do istniejącego produktu, minie 8-10 lat nim wejdziemy na rynek ze swoim produktem. Oczywiście nie ma gwarancji sukcesu. Kolejnym ważnym trendem w światowej medycynie będzie tzw. medycyna spersonalizowana, a szczególnie spersonalizowana farmakoterapia. Spodziewam się, że za 10-15 lat dojdzie do prawdziwego przełomu w medycynie. Leczenie każdego pacjenta będzie się odbywało w oparciu o indywidualny profil genów. Już rozwijają się takie kierunki jak genomika, czy też proteomika. Istotne jest szerokie wprowadzenie diagnostyki molekularnej. Testy, które będą przeprowadzane umożliwią nie tylko dobór właściwych leków, ale także ocenę skutków ubocznych. Będzie można określić prawdopodobieństwo wystąpienia u konkretnej osoby na przykład chorób nowotworowych, czy mukowiscydozy. Teranostyka, czyli diagnostyka i terapia konkretnymi produktami, będzie się bardzo szybko rozwijała.

Polska wprowadza elektroniczną receptę. Pozwoli to wyeliminować błędy w wydawaniu leków i pozwoli na lepsze zarządzanie lekami. Mam nadzieję, że wreszcie w Polsce zostanie wprowadzony receptariusz, czyli wskazówki farmakologiczne dla lekarzy jak leczyć daną chorobę. No i wreszcie monitorowanie ordynacji. Tak długo jak nie będziemy elektronicznie monitorować, co zapisuje konkretny lekarz swoim pacjentom i jak to się ma do wytycznych terapeutycznych, państwo nie zapanuje nad kosztami leków.

8. Scenariusze przekształceń struktury gospodarki i rynku pracy

8.1 Dylematy scenariuszy

Spektrum możliwych skutków oddziaływania zidentyfikowanych trendów i zjawisk jest szerokie. Wynika to przynajmniej z dwóch faktów. Po pierwsze specyfika i złożoność terytorialnych systemów społecznych stwarza różne możliwości reakcji na trendy zależne od postaw, przekonań i działań obywateli: konsumentów, pracowników i pracodawców. Po drugie, pomiędzy trendami i zjawiskami występują interakcje mogące wzmacniać lub osłabiać ich oddziaływanie.

Zidentyfikowanie wszystkich możliwych wariantów reakcji gospodarki i rynku pracy na wyszczególnione trendy i zjawiska nie jest możliwe. Nie mniej, znając ich istotę, ogólne mechanizmy oddziaływania a także znając strukturę gospodarki i rynku pracy regionu można wskazać potencjalne kierunki jej reakcji na zmieniające się uwarunkowania.

Odmienne efekty oddziaływania trendów i zjawisk wynikają z potencjalnie różnej dynamiki reakcji gospodarki i rynku pracy. Jak pokazuje doświadczenie, innowacje — a w ten sposób traktować można analizowane trendy — generowane są w stosunkowo małej liczbie miejsc, a ich rozprzestrzenianie odbywa się w różnym tempie. O dynamice dostosowań regionów do innowacji decyduje zdolność do jej wykorzystania w postaci pierwotnej lub zmodyfikowanej. Zdolność ta jest pochodną konfiguracji cech terytorialnego systemu społecznego — zależy przede wszystkim od poziomu rozwoju i struktury gospodarki a także od jakości kapitału ludzkiego i społecznego. Dynamika dostosowań do trendów ma charakter względny. Regiony o wysokiej dynamice

dostosowań wykorzystują innowacje szybciej i efektywniej niż inne obszary, w których proces ten jest wolniejszy. W przypadku województwa pomorskiego takimi obszarami referencyjnymi są niewątpliwie inne metropolitalne regiony Polski, Europy Bałtyckiej, Europy Środkowo-Wschodniej i pozostałych krajów Unii Europejskiej, choć nie można zapominać o szerszej perspektywie, jaką stwarzają dynamicznie rozwijające się Brazylia, Indie czy Chiny.

Efekty zróżnicowanej dynamiki dostosowania mogą mieć wymiar nie tylko ilościowy, ale także jakościowy. O ile w przypadku digitalizacji oraz wydłużania się życia, różnice w dynamice będą miały charakter przede wszystkim ilościowy, sprowadzający się do wolniejszego lub szybszego wdrażania tych samych zmian będących wyrazem dostosowania, o tyle w przypadku pozostałych trendów różna dynamika dostosowań może mieć konsekwencje odmienne jakościowo. Dla potrzeb konstrukcji scenariuszy zostały one sformułowane w formie alternatywy, aby wskazać spektrum możliwych zmian. W rzeczywistości sytuacja nie jest i nie będzie tak jednoznaczna. Biorąc jako przykład trend polegający na rosnącym znaczeniu wiedzy i informacji należy się spodziewać, że niezależnie od dynamiki dostosowań, będą w regionie funkcjonować przedsiębiorstwa wykorzystujące strategię konkurencyjną opartą na wykorzystaniu majątku trwałego i wiedzy technologicznej jak i takie, które bazować będą na wiedzy symbolicznej. Dynamika dostosowań decydować będzie jednak o tym, które z nich odgrywać będą ważniejszą rolę w strukturze gospodarki i rynku pracy województwa pomorskiego w perspektywie do 2020 r.

Tabela 11. Potencjalne kierunki reakcji regionu na trendy i zjawiska w perspektywie do 2020 r.

Trendy i zjawiska	Niska dynamika dostosowań	Wysoka dynamika dostosowań
Coraz więcej wiedzy i informacji	Gospodarka oparta na kapitale i wiedzy technologicznej Specjalizacja i branżowość	Gospodarka oparta na wiedzy symbolicznej Interdyscyplinarność i uniwersalność
Pędząca digitalizacja	Rosnące e-wykluczenie pewnych grup/obszarów	Powszechna komputeryzacja
Postęp globalizacji	Lokalna nisza Monokulturowość	Globalna konkurencja Multikulturowość
Szybka technologizacja	Pojedyncze „wyspy” technologizacji Pasywność (powielanie) w zakresie BIO-NANO-NEURO-technologii	Regionalne sieci i okręgi technologizacji Aktywność (udział w tworzeniu) w zakresie BIO-NANO-NEURO-technologii
Coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka	Hierarchia i stałość Tradycyjne powiązania branżowe	Sieciowość i projektowość Klasy i międzybranżowość
Oszczędzanie energii i odnawialność źródeł	Spadek konkurencyjności, wysokie koszty dostosowań Konwencjonalne źródła energii	„Zielona” konkurencyjność Alternatywne źródła energii
Otwarty i wymagający rynek pracy	Stabilność Konflikt pokoleniowy na rynku pracy Kwalifikacje zawodowe	Mobilność Międzypokoleniowy rynek pracy Kompetencje uniwersalne
Nowe społeczeństwo	Nieświadomość i pasywność Rosnąca polaryzacja dochodowa	Świadomość i aktywność Rosnąca klasa średnia
Dłuższe i lepsze życie	Wykluczenie osób starszych Konflikty pokoleniowe	Integracja osób starszych Zarządzanie wiekiem
Dalsza integracja Europy	Beneficjenci redystrybucji dochodu Odływ pracowników	Uczestnicy projektów prokonkurencyjnych Atrakcyjne miejsca pracy
EURO 2012	Impreza sportowa	Projekt cywilizacyjny

Źródło: Opracowanie IBnGR

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

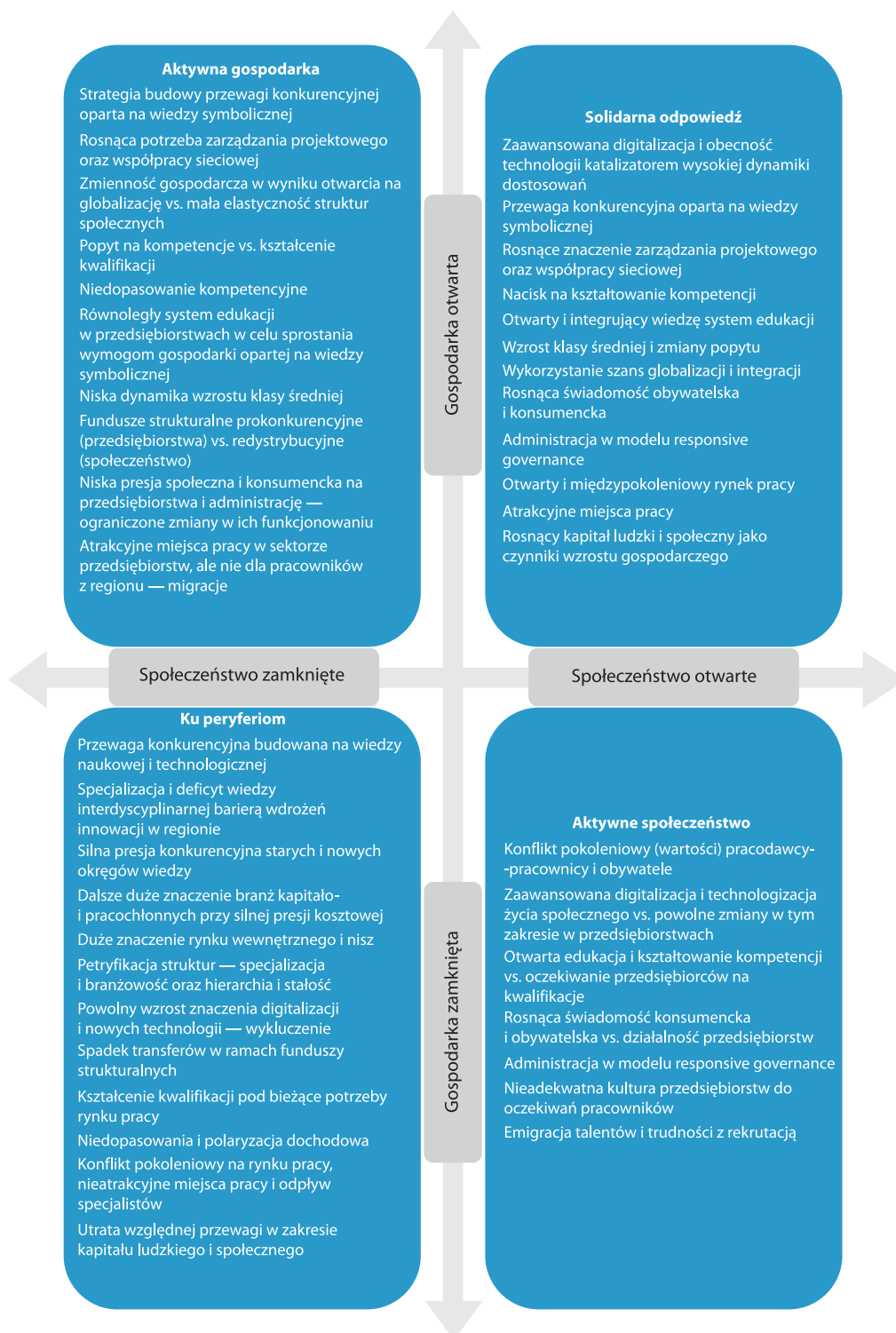

URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

8.2 Pola scenariuszy

Zidentyfikowane trendy i zjawiska będą istotnie wpływać na kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego. Z punktu widzenia określenia potencjalnych zmian struktury gospodarki i rynku pracy szczególnie istotne są dwa zagadnienia.

Pierwsze z nich dotyczy przekształceń zachodzących w miejscach pracy — przede wszystkim w przedsiębiorstwach ale także we wszystkich innych instytucjach, których funkcjonowanie oparte jest na świadczeniu pracy. Istotne jest, jak trendy i zjawiska wpłyną na funkcjonowanie tych podmiotów — czy będą sprzyjać ich rozwojowi czy raczej go utrudniać, co będzie przekładać się na zamiany strukturalne w gospodarce. W jaki sposób kształtować będą się relacje wewnątrz tych podmiotów zmieniając na przykład relacje pracodawca — pracownik, co będzie miało istotny wpływ na stan rynku pracy. Zagadnienie to w toku dalszych analiz wyznaczać będzie **gospodarczą oś scenariuszy**.

Drugie zagadnienie dotyczy wpływu trendów i zjawisk na indywidualne jak i grupowe preferencje mieszkańców, ich postawy obywatelskie i konsumenckie. Kształtować będą one strukturę popytu na dobra oraz usługi i jednocześnie warunkować jakość kapitału ludzkiego i społecznego. Tym samym wywierać będą istotny wpływ na strukturę gospodarki i rynku pracy województwa pomorskiego. To zagadnienie wyznacza **społeczną oś scenariuszy**.

Dostosowanie struktury gospodarki i rynku pracy do zmieniających się uwarunkowań może mieć różną dynamikę w odniesieniu do obu osi-zagadnień. Można w tym zakresie skonstruować przynajmniej cztery scenariusze. Scenariusz **Solidarnej odpowiedzi** zakłada wysoką dynamikę dostosowań do zjawisk i trendów zarówno w wymiarze gospodarczym jak i społecznym. Pozwala to na osiągnięcie istotnych efektów mnożnikowych wynikających z dopasowania potrzeb i oczekiwań pracodawców, pracowników, obywateli i konsumentów. W tym scenariuszu konkurencyjność regionu ulega silnemu wzmocnieniu. Dostosowania do opisanych zjawisk i korzyści z tego wynikające mają charakter sieciowy, następuje efektywna dyfuzja tych korzyści do obszarów/grup, które nie biorą bezpośrednio udziału w tych procesach, a rozwój ma cechy bardziej zrównoważonego (społecznie, gospodarczo i ekologicznie).

Scenariusze **Aktywnego społeczeństwa** i **Aktywnej Gospodarki** zakładają wysoką dynamikę dostosowań w jednym z wymiarów przy niskiej w drugim. Różnica ta wynika z innej percepcji trendów a także ze specyfiki zasobów jakimi dysponują przedsiębiorcy, pracownicy,

obywatele i konsumenci, postaw wobec trendów i indywidualnych interesów, które dyktują odmienne strategie postępowania. W tych scenariuszach osiągnięcie synergii jest utrudnione z powodu istotnych niedopasowań pomiędzy wymienionymi aktorami. Względna konkurencyjność regionu w tych scenariuszach nie ulega istotnym zmianom. Odpowiedź regionu (zarówno gospodarki jak i społeczeństwa) na wyzwania wynikające z opisanych zjawisk ma przede wszystkim charakter punktowy, wyspowy. Obok podmiotów dostosowujących się do tych trendów, funkcjonują obszary/grupy/sfery nie radzące sobie z nimi.

Scenariusz **Ku peryferiom** zakłada niską dynamikę dostosowań w obu wymiarach, co w efekcie powoduje utratę konkurencyjności względem regionów stanowiących punkt odniesienia. W każdym ze scenariuszy struktura gospodarki i rynku pracy kształtuje się odmiennie.

8.3 Scenariusze a prognoza makroekonomiczna

Punktem wyjścia dla oceny zmian struktury gospodarki i rynku pracy w poszczególnych scenariuszach jest prognoza makroekonomiczna. Traktowana jest ona jako scenariusz zerowy, w którym dynamika dostosowań do trendów i zjawisk jest przeciętna, zarówno w wymiarze gospodarczym jak i społecznym. Ich konsekwencje będą coraz bardziej istotne dla życia społeczno-gospodarczego, jednak w stopniu podobnym, co w większości regionów referencyjnych. W zależności od scenariusza poszczególne parametry makroekonomiczne ulegać będą modyfikacjom. Kierunek tych modyfikacji określony jest jednak jedynie jakościowo, gdyż zakres niepewności, co do natężenia zjawisk opisywanych w poszczególnych scenariuszach jest na tyle duży, że nie uprawnia do kwantyfikacji możliwych zmian.

8.4 Scenariusze

8.4.1 Scenariusz I — solidarna odpowiedź

Katalizatorem wyższej od przeciętnej i równomiernej — w wymiarze gospodarczym i społecznym — dynamiki dostosowania do trendów i zjawisk jest zaawansowana digitalizacja i technologizacja życia codziennego. Wszechobecność komputerów, szeroki dostęp do Internetu redukuje do minimum e-wykluczenie i czynią „bycie on-line” zachowaniem powszechnym. W konsekwencji rośnie popularność cyfrowych źródeł informacji, co jest bodźcem do integracji baz danych. Istotne wzrosnąć także znaczenie interaktywności jako cechy działalności instytucji i jednostek, co spowoduje łatwiejsze

pełnienie różnych ról w życiu społecznym i gospodarczym. Omawiane procesy w sposób naturalny sprzyjać będą rozpowszechnieniu efektywnych umiejętności obsługi komputera i poruszania się w świecie wirtualnym wraz z wykorzystaniem zaimplementowanych do niego narzędzi i zasobów. Naturalny, niewymuszony sposób rozprzestrzeniania się tych umiejętności wynikać będzie z łatwo dostrzeganych korzyści, jakie przynosi ich posiadanie. Efektywne wykorzystanie komputerów i Internetu wiązać się będzie z głębszą i szerszą niż obecnie znajomością podstawowych pakietów oprogramowania biurowego, narzędzi komunikacji oraz wybranego oprogramowania specjalistycznego. Już dzisiaj znaczna część umiejętności z omawianego zakresu przyswajana jest w toku wychowania i edukacji nieformalnej. Zjawisko to jeszcze się nasili, czemu sprzyjać będzie szkoła tracąca monopol na przekazywanie wiedzy z powodu powszechnej dostępności do informacji z olbrzymiej liczby innych źródeł. W większym stopniu odpowiedzialna będzie ona za integrację wiedzy oraz budowanie kompetencji przede wszystkim w zakresie pracy zespołowej oraz sposobów rozwiązywania problemów. Tym sposobem powszechna digitalizacja i obecność nowych technologii w życiu codziennym sprzyjać będzie ich stosowaniu w sferze gospodarki, gdyż bariery psychiczne, społeczne i ekonomiczne koszty ich wdrożenia będą stosunkowo małe. Dzięki temu następować będzie synchroniczne dostosowanie społeczeństwa i gospodarki do obserwowanych trendów i zjawisk.

Województwo pomorskie cechuje się środowiskiem społecznym sprzyjającym urzeczywistnieniu opisanych powyżej procesów. Już obecnie ponad połowa gospodarstw domowych regionu wyposażona jest w komputer z dostępem do Internetu, co stawia województwo pomorskie na pozycji lidera wśród polskich regionów.

Dzięki zaawansowaniu digitalizacji i technologizacji możliwe będzie wykorzystanie w szerokim zakresie szans jakie niosą wzajemnie na siebie oddziałujące trendy polegające na rosnącym znaczeniu informacji i wiedzy oraz struktur sieciowych i projektowych. Efekty tych zmian dotyczyć będą przede wszystkim gospodarki. Zasadnicze znaczenie dla powodzenia dostosowań ma budowanie przewagi konkurencyjnej na wiedzy symbolicznej. Wymaga to nie tylko tworzenia wiedzy ale przede wszystkim nadawania jej wartości. Wobec istniejącej nadpodaży wiedzy analitycznej i syntetycznej, a co za tym idzie silnej globalnej konkurencji w jej wytwarzaniu, umiejętność nadania wiedzy wartości, a więc użyteczności stwarza szanse generowania wysokiej wartości dodanej. W nadawaniu wartości wiedzy specjalizuje

się klasa kreatywna. Jej niezbędna masa krytyczna kształtuje się z jednej strony właśnie dzięki digitalizacji i technologizacji, z drugiej zaś dzięki otwartości społecznej, zróżnicowaniu życia społecznego, kulturalnego czy atrakcyjnym warunkom zamieszkania.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotną rolę w życiu regionu odgrywa grupa etniczna Kaszubów, mieszając się tradycje przybyszów z różnych części Polski a także widoczne jest zainteresowanie międzywojenną historią i tradycją tego obszaru można uznać, że województwo pomorskie buduje klimat otwartości i tolerancji. Jego ludność cechuje się także ponadprzeciętną aktywnością społeczną oraz korzystnymi warunkami i wysoką jakością życia,¹⁴ o czym świadczą opinie mieszkańców jak i bilans migracji wewnętrznej (w relacji do innych województw).

Gospodarka oparta na wiedzy symbolicznej wymaga nowego podejścia, struktur i kompetencji. Coraz większe znaczenie ma, zatem podejście interdyscyplinarne i uniwersalne, oznaczające wyjście poza dotychczas pojmowane dyscypliny nauki i branże gospodarki. Nadanie użyteczności wiedzy wymaga, bowiem często łączenia różnych zasobów i doświadczenia — np. informatyki i marketingu, co już dzisiaj jest dość powszechne. Digitalizacja i technologizacja stworzyły fizyczne podstawy do rozwoju struktur sieciowych i projektowych. Ekonomicznych i organizacyjnych powodów do ich rozwoju dostarcza właśnie duża interdyscyplinarność i uniwersalność gospodarki opartej na wiedzy symbolicznej. W efekcie znacznemu nasileniu ulegają procesy outsourcingu w różnych odmianach (offshoring, multisourcing). Wysoki poziom przedsiębiorczości oraz względnie duże znaczenie sektora MSP w pomorskiej gospodarce sprzyjać będą procesom usieciowienia gospodarki. Omawiane cechy gospodarki wymagają odpowiednich kompetencji zarówno od kadry kierowniczej jak i pracowników niższego szczebla. Menedżerowie wyższego i średniego szczebla potrafią stymulować powstawanie wewnętrznej kultury funkcjonowania przedsiębiorstwa, budują zaufanie, inspirują i kierują energią zespołów na właściwe cele. W swoim funkcjonowaniu, w większym stopniu niż obecnie, wykorzystują inteligencję emocjonalną i kompetencje psychologiczne. Oznacza to istotną zmianę w stosunku do okresu transformacji ustrojowej — zarządzanie autorytarne, często przy tym agresywne, cechujące się głęboką nieufnością oraz tolerujące brak

¹⁴ J. Czapiński, T. Panek (red.), 2009, Diagnostyka społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.

współpracy¹⁵ zastąpione zostało zarządzaniem partycypacyjno-delegacyjnym. Jest to ważny czynnik pozwalający podnosić wydajność pracy. Sukces takiego stylu zarządzania wynika także z wyposażenia pracowników w odpowiednie kompetencje psychologiczne (samodzielność, zdolności adaptacyjne, otwartość na zmiany) oraz cechy osobowe (lojalność, uczciwość, dyscyplina)¹⁶.

Sukces w dostosowaniu gospodarki regionu do trendów i zjawisk zewnętrznych wymaga odpowiednio wysokiej dynamiki dostosowań w wymiarze społecznym. Kluczowe znaczenie ma w tym względzie odpowiednia podaż uniwersalnych kompetencji czyli zdolność do wykorzystywania wiedzy i umiejętności, systemu wartości i cech osobowości do osiągania celów życiowych, w tym zawodowych. Do tej grupy zaliczają się już wspomniane kompetencje psychologiczne. Stanowią one podstawę do opanowania zdolności permanentnego uczenia się i oduczania, pracy zespołowej, rozwiązywania problemów czy kreatywności. Kompetencje te są odpowiedzią na coraz większą niepewność, co do przyszłości gospodarki i rynku pracy. Odpowiadają za wysoką mobilność zawodową i przestrzenną.

Właściwą podaż wymienionych wyżej kompetencji zapewni system edukacji nie ograniczony jednak jedynie do oficjalnych instytucji i programów ale pozwalający także wbudować wiedzę i doświadczenie zdobyte poza nim. Szkoła w tym systemie jest otwarta i pełni rolę integratora wiedzy i umiejętności. Otwartość wyraża się w większej samodzielności uczniów, którzy dzięki komputerom i Internetowi współpracują ze sobą i z osobami spoza systemu edukacji, potrafią wyselekcjonować i wykorzystywać rozproszoną wiedzę do rozwiązywania problemów. Podejście problemowe w większym stopniu zastępuje przedmiotowe, co jest bardziej użyteczne z punktu widzenia uczniów. Poza otwartością, ważną jej cechą jest indywidualizację procesu kształcenia, szczególnie w przypadku osób mających już doświadczenie zawodowe, tak aby mogło ono służyć kształtowaniu nowych kompetencji. Najważniejszą cechą systemu edukacji jest zdolność do połączenia edukacji ogólnej ze specjalistyczną na każdym szczeblu. Edukacja ogólna odpowiedzialna jest za kształtowanie kompetencji kluczowych odpowiedzialnych za elastyczność wobec zmian na rynku pracy. Kształcenie specjalistyczne odbywa się z kolei przy poważnym udziale przedsiębiorców

w organizacji praktyk zawodowych oraz poprzez realizację programu szkoleń w firmach. Przedsiębiorcy mają, bowiem świadomość, że nawet najbardziej elastyczny i wychodzący naprzeciw system edukacji nie zlikwiduje luki kompetencyjnej, wobec czego inwestują w nowych pracowników wykorzystując wiedzę i doświadczenie personelu o dłuższym stażu.

Pomorscy przedsiębiorcy cechują się, jak na polskie realia, wysoką świadomością roli permanentnej edukacji¹⁷. Stwarza to szansę na wzrost ich partycypacji w systemie nauczania w perspektywie najbliższej dekady.

System edukacji nastawiony jest także na kształtowanie kreatywności. Sprzyjają temu wymienione już jego cechy a także większe znaczenie przedmiotów artystycznych w edukacji ogólnej. Mają one jednak głównie wymiar praktyczny — nauki gry na instrumentach muzycznych czy stosowania technik malarskich. W omawianym systemie uczeń jest twórczy i inteligentny. Cechuje go wysoka samoocena, swoboda ekspresji, niski poziom lęku, pomysłowość, popularność wśród rówieśników, zachowania przyciągające uwagę oraz entuzjazm i chęć do działania¹⁸. Z kolei nauczyciela cechuje dbałość o efektywność nauczania, zwiększanie kreatywności, wyobraźni i erudycji poprzez podejście interdyscyplinarne, zdolność do włączenia w proces edukacji praktyków nie będących nauczycielami oraz co ważne, w kontekście kształcenia kompetencji kluczowych i cech osobowych, integracja procesu wychowawczego i edukacji¹⁹.

Podstawowym efektem mnożnikowym powstałym w wyniku wzajemnego wzmacniania się opisanych wyżej dopasowań gospodarczych i społecznych jest wzrost klasy średniej — oznacza on wyższe dochody przy mniejszej ich rozpiętości. Ma on poważne konsekwencje w postaci wzrostu poziomu konsumpcji, w tym dóbr luksusowych oraz rozwoju wszystkich branż związanych z dbałością o zdrowie i spędzaniem czasu wolnego. W przypadku procesu starzenia się ludności, rosnąca klasa średnia sprzyjać będzie także kształtowaniu się srebrnej gospodarki — branżowo obejmuje ona szeroki zakres, dalece wykraczający poza ochronę zdrowia, której cechą wspólną jest dostosowanie oferty dóbr i usług do oczekiwań ludzi starszych.

¹⁵ S. Dunin-Wąsowicz, 2010, Menedżerowie dla dalszej modernizacji, Pomorski Przegląd Gospodarczy, nr 1(44)/2010.

¹⁶ M. Suchar, 2010, Kompetencje psychologiczne ważniejsze od kwalifikacji, Pomorski Przegląd Gospodarczy, nr 1(44)/2010.

¹⁷ P. Bochniarz, 2008, Raport o kapitale intelektualnym Polski, Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów, Warszawa.

¹⁸ E. Nęcka, 2003, Psychologia twórczości, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.

¹⁹ J. Fazlagić, 2010, Przyszłość należy do kreatywnych, Pomorski Przegląd Gospodarczy, nr 1(44)/2010.

Rozwój gospodarki opartej na wiedzy symbolicznej wspierany przez podaż odpowiednich kwalifikacji i kompetencji spowoduje, że procesy globalizacji i integracji europejskiej nie będą zagrożeniem. To właśnie wiedza symboliczna pozwoli na skuteczne konkurowanie z potentatami w zakresie wiedzy analitycznej i syntetycznej zarówno z tymi tradycyjnymi jak i wschodzącymi (Brazylia, Indie, Chiny). Postępująca globalizacja będzie sprzyjać budowaniu kapitału relacji, który wykorzystywany będzie w nadawaniu wiedzy wartości symbolicznej. Również reorientacja polityki UE (o ile rzeczywiście będzie miała miejsce) w kierunku wzmocnienia konkurencyjności nie stworzy poważniejszych zagrożeń, a wręcz może być bodźcem rozwojowym dla ludzi i firm kreatywnych. Otwarcie na zewnątrz zwiększy także szansę na sukces w zakresie bio-nano-neuro-technologii czy alternatywnych źródeł energii. Obecna struktura gospodarki Pomorza wskazuje, że największych szans w tym zakresie doszukiwać się należy w przemyśle petrochemicznym i tworzyw sztucznych a także w farmaceutycznym i być może kosmetycznym. Przy czym dotyczyć to będzie nie tyle sfery wynalazczości i wdrożeń stricte technicznych ale właśnie znalezienia możliwości powszechnego zastosowania np. poprzez wykorzystanie innej znanej już technologii.

Powyższe zmiany w funkcjonowaniu gospodarki mają dalsze konsekwencje społeczne w postaci rosnącej aktywności obywatelskiej i konsumenckiej. Rozwój technologii komunikacyjnych w jeszcze większym stopniu sprzyja budowie społeczeństwa obywatelskiego. Fora internetowe i portale społecznościowe są narzędziami działania na rzecz interesów lokalnych społeczności. Zmiana ta dotyczy także administrację, która coraz powszechniej odwołuje się do zasad responsive governance, efektywnie włączając do zarządzania obywateli. Te same narzędzia — fora internetowe i portale społecznościowe — wykorzystywane są do samopomocy sieciowej. Dotychczas mieszkańcy województwa pomorskiego cechują się dużą aktywnością społeczną i wysoką wrażliwością na dobro publiczne²⁰. Jest więc prawdopodobne, że technologie komunikacyjne będą coraz powszechniej wykorzystywane także w tym aspekcie.

Rozwój technologii informacyjnych kształtuje także świadomych konsumentów, coraz częściej stających się prosumentami, czyli uczestnikami końcowej fazy tworzenia produktu. Budowę kapitału ludzkiego, a przede

wszystkim społecznego, zdynamizowała także organizacja EURO 2012, w którą zaangażowane przez długi czas liczne podmioty wypracowały efektywne sposoby współpracy (np. kodeks dobrych praktyk) stosowane na różnych polach. Zauważalnie wzrósł poziom zaufania społecznego, ułatwiając współpracę zarówno w sferze społecznej jak i gospodarczej.

Wysoka dynamika dostosowań do trendów i zjawisk, zarówno w wymiarze społecznym jak i gospodarczym sprzyja kształtowaniu się międzypokoleniowego rynku pracy, którego atutem jest synergia wynikająca ze współdziałania młodych pracowników (pokolenie Y) ze starszymi, bardziej doświadczonymi. Znaczna rola wiedzy symbolicznej w gospodarce sprzyja tej współpracy, a duże doświadczenie jest wyjątkowym atutem starszych pracowników. Rozwijająca się kultura przedsiębiorstw, kładąca większy nacisk na partycypację i delegację sprzyja tworzeniu się relacji wygrany-wygrany, w której korzyści odnoszą zarówno pracodawcy jak i pracownicy. To z kolei decyduje o wysokiej atrakcyjności miejsc pracy, co ułatwia walkę o talenty oraz wzmacnianie masy krytycznej kapitału ludzkiego i społecznego a w efekcie kreatywności i konkurencyjności regionu.

W omawianym scenariuszu osiągnięte zostają bardziej korzystne, niż prognozowane parametry makroekonomiczne. Poprawie ulega relacja PKB na mieszkańca w regionie w stosunku do wartości ogólnopolskiej. Jest to możliwe dzięki budowie przewagi konkurencyjnej w oparciu o wiedzę symboliczną i atrakcyjne miejsca pracy. Generuje ona na tyle dużą wartość dodaną, że wzrost PKB na mieszkańca jest możliwy nawet przy znacznym napływie ludności. Znaczna dynamika PKB sprzyja utrzymywaniu stopy bezrobocia na poziomie niższym od prognozowanego, w tym niższym od wartości ogólnopolskich.

Zmiany w strukturze rynku pracy polegać będą na wyższej od prognozowanej dynamice pracujących w branży hotelarsko-gastronomicznej oraz w zakresie obsługi nieruchomości a w szczególności firm. Wzrost pierwszej z branż jedynie po części wynikać będzie z rozwoju klasycznie rozumianej turystyki. Będzie on także efektem tworzenia kreatywnego środowiska, w którym istotną rolę odgrywa infrastruktura czasu wolnego (w tym także kultura). Druga branża, w szczególności cały sektor doradztwa dla przedsiębiorstw, czyli firm konsultingowych, informatycznych, agencji reklamowych, rekrutacyjnych, szkoleniowych będzie bezpośrednim beneficjentem rozwoju gospodarki opartej na wiedzy symbolicznej. W innych sektorach dominować będą zmiany

²⁰ J. Czapiński, T. Panek (red.), 2009, Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.

jakościowe. Liczba pracujących w edukacji w dużej mierze zależy od rozwiązań instytucjonalnych — trudno przewidywać, jakie dokładnie będą konsekwencje dla zatrudnienia proponowanych obecnie zmian np. w szkolnictwie wyższym. Niewątpliwie jednak sektor edukacji w omawianym scenariuszu czeka znaczna zmiana jakościowa, która została opisana powyżej. Również praca w handlu częściowo zmieni swój charakter w wyniku coraz powszechniejszego zastosowania technologii informacyjnych. Wyliminowani mogą zostać kasjerzy z hipermarketów, a e-handel zdominuje kolejne segmenty produktów. W przypadku usług osobistych także znaczenia nabiorą kompetencje teleinformatyczne, gdyż część bezpośrednich spotkań zastąpiona zostanie przez komunikację on-line. Coraz powszechniejsze zastosowanie wiedzy symbolicznej pogłębi serwicyzację przemysłu a także do pewnego stopnia rolnictwa. W opisywanym scenariuszu mają też dużą szansę zaistnieć nowe zawody lub zawody istotnie zmienione, wymagające nowych kompetencji. Wymienić tu można chociażby konsultantów ds. starości, personalizator mediów, bankowiec czasu, sieciowy pracownik społeczny²¹. Nie wyczerpują one całego spektrum możliwości, które w przypadku omawianego scenariusza są najszerze a ich spełnienie najbardziej prawdopodobne.

8.4.2 Scenariusz II — ku peryferiom

Zasadnicze znaczenie dla kształtowania się tego scenariusza ma sposób dostosowania do trendu polegającego na wzroście znaczenia wiedzy i informacji. Zasadniczy nacisk położony zostaje na budowanie przewagi konkurencyjnej w oparciu o wiedzę naukową i technologiczną. Wiedza ta, mimo wzrostu znaczenia badań interdyscyplinarnych, jest nadal silnie utożsamiana z poszczególnymi dyscyplinami nauki i rozwijana głównie w ich obrębie. Powoduje to specjalizację, która w tym modelu jest naturalną drogą do zwiększenia zasobu wiedzy. Jednocześnie kształtujący się deficyt wiedzy interdyscyplinarnej utrudnia wdrażanie rezultatów prowadzonej działalności badawczo-rozwojowej. W związku z tym część powstałych innowacji nie zostaje wdrożona lub proces wdrażania wyprowadzony jest poza region. Barię utrudniającą osiąganie wysokiej wartości dodanej jest także bardzo silna konkurencja ze strony regionów o wysokim potencjale badawczo-rozwojowym, zaostrzana jeszcze przez dołączające się do tej grupy przedsiębiorstwa brazylijskie, chińskie i indyjskie. Już

obecnie województwo pomorskie dość wyraźnie odstaje pod względem potencjału badawczo-rozwojowego od ogólnopolskich liderów, nie wspominając o regionach w innych państwach, które postawiły na rozwój gospodarki opartej na wiedzy naukowej i technologicznej. Możliwości rozwoju branż zaawansowanych technologicznie pozostają, zatem ograniczone. Ich znaczenie w gospodarce rośnie wolniej niż w regionach konkurencyjnych. Duże znaczenie gospodarcze posiadają dalej branże kapitało- i pracochłonne, choć te ostatnie albo ulegają delokalizacji albo dokonują substytucji pracy poprzez zaangażowanie kapitału. Firmy pozostające w regionie poddane są silnej presji kosztowej, co ogranicza popyt na pracę w sektorze przedsiębiorstw przemysłowych. W związku z tym duże znaczenie ma rynek wewnętrzny i nisze na rynkach zewnętrznych. Postępująca globalizacja niesie za sobą raczej więcej zagrożeń niż korzyści. Transnarodowe korporacje rzadko kierują swe zainteresowanie ku regionowi. Jeżeli ma to miejsce, to najczęściej motywowane jest chęcią eksploatacji prostych zasobów regionu, przy słabym zakorzenieniu, co ogranicza dyfuzję innowacji produktowych i organizacyjnych wpływając na spowolnienie dynamiki dostosowania do trendów.

Przyjęcie strategii konkurencyjnej opartej na wiedzy naukowej i technologicznej to rezultat kopiowania sprawdzonych (ale w innych okolicznościach) rozwiązań. Takie podejście petryfikuje istniejące podziały w nauce i gospodarce gdyż ten model dominuje w procesie generowania i wdrażania innowacji technologicznych. Nadal przeważa specjalizacja i branżowość oraz hierarchia i stałość relacji zarówno w miejscach pracy jak i w życiu społecznym. Wiedza symboliczna ma zbyt małe znaczenie, aby uruchomić na większą skalę tworzenie się struktur elastycznych i kreatywnych.

W wymiarze społecznym dokonuje się powolny wzrost znaczenia digitalizacji i nowych technologii w życiu codziennym. Problemem pozostaje e-wykluczenie dotyczące zarówno niektórych przedsiębiorców, pracodawców, obywateli i konsumentów. Technologie informacyjne wykorzystywane są raczej jako narzędzia rozrywki lub są pomocne w niektórych codziennych czynnościach (zakupy, rezerwacja biletów, itp.). Potrzeby ich stosowania w przedsiębiorstwach, z uwagi na strukturę organizacyjną są ograniczone, a koszty wdrożenia znaczne, z uwagi na konieczność poniesienia znacznych nakładów na szkolenia.

Odpowiedzią na rozwój gospodarki opartej na wiedzy naukowej i technologicznej oraz na duże znaczenie

²¹ K. Rybiński, 2010, Jak odnieść sukces w XXI wieku?, Pomorski Przegląd Gospodarczy, nr 1(44)/2010.

kapitało- i pracochłonnych gałęzi gospodarki jest położenie nacisku na kształtowanie kwalifikacji zawodowych poszukiwanych w danym momencie na rynku pracy. W przypadku, kiedy rzeczywiście udaje się zgrać kwalifikacje absolwentów z potrzebami pracodawców system ten pozwala ograniczyć czas i koszty wdrożenia młodego pracownika. Z uwagi na roszczeniową postawę pracodawców względem systemu edukacji, dużą zmienność popytu na pracę oraz opóźnienie w dostosowaniu struktury kształcenia, kwalifikacje absolwentów często rozmiągają się z potrzebami rynku pracy. Deficyt kompetencji kluczowych, wykształcenia interdyscyplinarnego i brak nawyku permanentnego uczenia się utrudnia dostosowania — z jednej strony generuje zwiększone koszty szkoleń, z drugiej zaś oznacza degradację kwalifikacji i kształtowanie się niedopasowań strukturalnych. System edukacji pozostaje silnie sformalizowany i zamknięty na alternatywne źródła wiedzy i ścieżki dochodzenia do niej. Promuje się w nim sumienność, perfekcjonizm, dążność do unikania błędów i do zachowań poprawnych²². Jest on zorientowany na edukację z marginalizacją wątków wychowawczych. W takim systemie kształcenia dominują nauczyciele doskonale znający swoją dziedzinę wiedzy, nastawieni na rozwiązywanie problemów z nią związanych w sposób efektywny, choć niekoniecznie twórczy.

W zaistniałej sytuacji nadal przeważać będzie model zarządzania dyrektywnego. Dominujące branże w ograniczonym stopniu wymagać będą innego stylu zarządzania. Poza tym, takie rozwiązanie wygodne będzie z punktu widzenia pracowników, w niedostatecznym stopniu wyposażonych w kompetencje i cechy osobowe pożądane w demokratycznym stylu zarządzania. Efektywne zarządzanie dyrektywne wymagać będzie rozbudowanych narzędzi kontrolnych — to, oprócz zastosowań ściśle specjalistycznych (np. projektowanie) — jedno z nielicznych pól, gdzie wzrośnie zastosowanie technologii informacyjnych.

Przyjęcie opisanego powyżej modelu gospodarki i zapewnienia podaży kwalifikacji będzie sprzyjać polaryzacji dochodowej i powolnemu wytwarzaniu się klasy średniej. Utrudniać ono będzie wychodzenie z bezrobocia strukturalnego, które w przypadku województwa pomorskiego jest silnym czynnikiem właśnie polaryzacji dochodów i warunków życia. Poziom konsumpcji rość będzie wolniej niż w innych regionach. Rynek dóbr luksusowych będzie miał charakter niszowy, a wiele

z nich będzie trudnodostępnych. Rozwój branż związanych z dbałością o zdrowie i spędzaniem czasu wolnego także postępować będzie wolniej niż w scenariuszu I, choć z uwagi na znaczną atrakcyjność turystyczną województwa pomorskiego, nie będzie on zapewne niższy od przeciętnej. Proces starzenia się społeczeństwa w ograniczonym stopniu wpłynie na rozwój srebrnej gospodarki, z powodu niskiej siły nabywczej osób starszych — mają oni relatywnie małe możliwości wypracowania większych emerytur z powodu niższej konkurencyjności gospodarki. Będzie to czynnik istotnie ograniczający siłę nabywczą ludności regionu, która będąc obecnie stosunkowo młoda, ulega szybkim procesom starzenia.

W omawianym scenariuszu dominować będzie pasywne podejście do bio-nano-neuro technologii. Powstała struktura gospodarki i rynku pracy stwarza niskie prawdopodobieństwo innowacji w tym zakresie. Technologie te będą raczej adaptowane z zewnątrz. Podobnie wyglądać będzie kwestia oszczędności energii i odnawialności jej źródeł energii. Stosowanie alternatywnych rozwiązań na pewno będzie coraz powszechniejsze, choć tempo tego zjawiska będzie stosunkowo niskie i ograniczone do rozwiązań najbardziej efektywnych. Demotywującym czynnikiem będzie także perspektywa oddania do użytku elektrowni jądrowej i (o ile potwierdzą się oczekiwania) perspektywy eksploatacji alternatywnych złóż gazu ziemnego. W przyjętym modelu gospodarki relatywnie duże znaczenie będą miały ewentualne dodatkowe koszty związane z wdrażaniem pakietu klimatycznego. Mogą one wyraźnie obniżyć konkurencyjność niektórych branż przemysłu.

Istotnym czynnikiem kształtującym strukturę gospodarki i rynku pracy będą dalsze kierunki integracji europejskiej. Zmiana priorytetów funduszy strukturalnych na bardziej prokonkurencyjne będzie zagrożeniem dla regionu. Przestaną one zasilać dotychczasowe przedsięwzięcia, czego część z nich może nie przetrwać, a do sukcesu w aplikowaniu o środki na aktualne cele instytucje będą niedostatecznie przygotowane.

Powyższe zmiany w funkcjonowaniu gospodarki będą miały dalsze konsekwencje społeczne w postaci ograniczonej aktywności obywatelskiej i konsumenckiej. Barięą będzie niższy poziom dochodów, odsuwający na dalszy plan omawiane zagadnienia, a także relatywnie małe rozpowszechnienie wykorzystania technologii informacyjnych do tego celu, szczególnie wśród grup potencjalnie zainteresowanych taką aktywnością (e-wykluczenie). Budowie kapitału ludzkiego i społecznego nie będzie także służyła organizacja EURO 2012.

²² E. Nęcka, 2003, Psychologia twórczości, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.

Mimo sukcesu w organizacji prestiżowej imprezy sportowej doświadczenia z niej wyniesione nie zostaną utrwalone i rozpowszechnione. Zespół doświadczonych w tym zakresie ludzi stopniowo ulegnie rozproszeniu a instytucje wrócą do swoich rutynowych zadań, co wynikać będzie z powszechnie obowiązującego modelu hierarchii, branż i innych podziałów.

Niska dynamika dostosowań do trendów i zjawisk, zarówno w wymiarze społecznym jak i gospodarczym będzie generować konflikt pokoleniowy na rynku pracy. Deficyt kluczowych kompetencji i cech osobistych pracowników oraz niska kultura przedsiębiorstw i niedostateczne kompetencje menedżerów utrudniać będą zarządzanie wiekiem. W efekcie starsi pracownicy ulegać będą stosunkowo szybkiej dezaktywacji a pokolenie Y sfrustrowaniu sposobem i warunkami pracy niedopasowanymi do ich cech. Konflikt pokoleń oznacza utratę bardzo cennej synergii młodości i doświadczenia. Z powodu ograniczonych możliwości robienia kariery (słabo rozwinięta gospodarka oparta na wiedzy kreatywnej, niedostatek międzynarodowych korporacji), odpowiednio wysokich wynagrodzeń oraz niskiej kultury organizacyjnej istniejące w regionie miejsca pracy nie będą atrakcyjne. Pogłębi się zjawisko obserwowane w regionie już dzisiaj — trudności z pozyskaniem odpowiedniej klasy specjalistów oraz odpływ młodych ludzi poza jego granicę. Oznacza to zubożenie masy krytycznej, co zniechęcać będzie do podejmowania ważnych inwestycji gospodarczych w regionie (zarówno zagranicznych jak i krajowych).

W opisywanym scenariuszu osiągnięte zostają mniej korzystne, niż prognozowane parametry makroekonomiczne. Pogorszeniu ulegnie relacja PKB na mieszkańca w regionie w stosunku do wartości ogólnopolskiej. Wynika to z założenia, że część z innych silnych regionów położy większy nacisk na rozwój gospodarki opartej na wiedzy symbolicznej, a nawet, jeżeli nie, to większy potencjał badawczo-rozwojowy sprzyjać będzie wzrostowi dystansu w warunkach konkurencji opartej o wiedzę naukową i technologiczną. Również stopa bezrobocia kształtować będzie się na poziomie wyższym od prognozowanego, w tym wyższym od wartości ogólnopolskich.

Zmiany w strukturze rynku pracy polegać będą na wyższym od prognozowanego udziale pracujących w budownictwie oraz handlu a więc w branżach silnie zorientowanych na rynek lokalny. Udział pracujących w przemyśle będzie małał zgodnie lub nieco szybciej względem danych prognostycznych. Wzrost znaczenia turystyki oraz obsługi nieruchomości i firm będzie

niższy, niż przewiduje prognoza z powodu ograniczonego znaczenia wiedzy symbolicznej. Z powodu względnie niskiej konkurencyjności sektora przedsiębiorstw i niskiej elastyczności rynku pracy dużą popularnością cieszyć się będzie praca w sektorze publicznym. Może to z jednej strony prowadzić do podniesienia jakości kadr w tym sektorze własności, z drugiej jednak rodzi pokusę częstszego stosowania pozamerytorycznych kryteriów w procesie rekrutacji i awansów. Jakościowe zmiany wewnątrz sektorów związane np. z serwicyzacją czy powstawaniem nowych zawodów w tym scenariuszu także będą miały miejsce, choć znaczenie tych procesów dla struktury gospodarki i rynku pracy będzie wyraźnie mniejsze.

8.4.3 Scenariusz III — aktywne społeczeństwo

Scenariusz opiera się na założeniu odmiennej reakcji na zidentyfikowane trendy i zjawiska. Wysoka dynamika dostosowań cechuje wymiar społeczny, a więc obywateli i konsumentów. Niska dynamika jest natomiast charakterystyczna przede wszystkim dla przedsiębiorców oraz częściowo dla pracowników, którzy z jednej strony do pewnego stopnia akceptować muszą reguły pracodawców, ale są także obywatelami i konsumentami doświadczającymi zmiany. Różnica w percepcji zmian wynika z różnych uwarunkowań i kryteriów racjonalności obowiązujących w wymiarze społecznym i gospodarczym. O ile w wymiarze społecznym kryterium racjonalności może być dobro jednostki lub grupy społecznej osadzone w danym kontekście kulturowym o tyle w wymiarze gospodarczym zasadniczym kryterium jest maksymalizacja zysku.

Rozbieżności w dynamice dostosowań do trendów i zjawisk czasowo będzie wzmacniał potencjalny konflikt pokoleniowy rozgrywający się na linii pracodawcy — częściowo pracownicy i obywatele. Część pracodawców, szczególnie mających długie, ponad dwudziestoletnie doświadczenie zawodowe, hołdować będzie w życiu zawodowym innym zasadom i wartościom niż osoby mające niewielkie doświadczenie lub dopiero wchodzące na rynek pracy (pokolenie Y). Jest to efekt dużej dynamiki zmian społeczno-gospodarczych w ostatnim 20-leciu. Scenariusz ma charakter dynamiczny. W efekcie, zmiany w wymiarze społecznym wymuszą zmiany w gospodarce. Zajmie to jednak więcej czasu, a relikty schodzącego modelu gospodarowania mogą trwać jeszcze dłużej. Wraz z rosnącym znaczeniem pokolenia Y na rynku pracy kształtować się będzie równoległa gospodarka, w której przedsiębiorstwa funkcjonować będą

według demokratycznego modelu zarządzania (scenariusz I). Jej znaczenie będzie rosło.

Czynnikami wzmacniającymi dostosowania do trendów i zjawisk w wymiarze społecznym będzie kombinacja znana ze scenariusza I — zaawansowana digitalizacja i technologizacja życia społecznego oraz otwarta edukacja, w której nacisk kładziony jest kształtowanie kompetencji. Problemem w jej funkcjonowaniu będzie słaba współpraca z przedsiębiorcami w zakresie praktyk zawodowych, co osłabiać będzie efektywność systemu kształcenia. Przedsiębiorcy oczekiwali będą absolwentów posiadających kwalifikacje zawodowe odpowiednie do potrzeb ich firm bez specjalnego zaangażowania w proces kształcenia. Natomiast system edukacji bez ich wsparcia wyposażać będzie absolwentów w kompetencje kluczowe i wiedzę interdyscyplinarną pozwalającą dostosować się do zmiennych wymagań rynku pracy, przy jednocześnie wyraźnie niższym poziomie wiedzy specjalistycznej, co wydłużać będzie okres adaptacji w konkretnym przedsiębiorstwie. Efektem będzie duża emigracja absolwentów do regionów, w których gospodarka lepiej jest przygotowana na wykorzystanie ich potencjału.

Wymieniona powyżej kombinacja dostosowań sprzyjać będzie także rosnącej świadomości i aktywności społecznej i konsumenckiej, co przełoży się na funkcjonowanie administracji publicznej według idei *responsive governance*. Stwarza to szansę na wykorzystanie organizacji EURO 2012 do wzmocnienia kapitału ludzkiego i społecznego regionu. Rosnąca świadomość będzie częściej niż obecnie generować postawy przeciwne niektórym działaniom przedsiębiorców, potencjalnie zagrażającym interesom mieszkańców, konsumentów, czy obywateli.

Gospodarka funkcjonująca według modelu opisanego w scenariuszu II nie będzie sprzyjać budowaniu otwartego, międzypokoleniowego rynku pracy. Tendencja ta będzie słabła wraz z rosnącą rolą równoległej gospodarki. Dopóki to nie nastąpi będą miały miejsce trudności z rekrutacją doświadczonych pracowników z zewnątrz a także stosunkowo duży będzie odpływ najbardziej aktywnych, głównie młodych pracowników z regionalnego rynku pracy. Ważnym motywem tych migracji będzie nieadekwatna kultura funkcjonowania większości przedsiębiorstw. Odpływ ten można interpretować w kategorii utraty nakładów poniesionych na modernizację systemu edukacji i sam jej proces.

W opisywanym scenariuszu osiągnięte zostają mniej korzystne, niż prognozowane parametry makroekonomiczne, choć wyższe niż w scenariuszu II. Pogorszeniu

ulegnie relacja PKB na mieszkańca w regionie w stosunku do wartości ogólnopolskiej. Również stopa bezrobocia kształtować będzie się na poziomie wyższym od prognozowanego, w tym wyższym od wartości ogólnopolskich. Wynika to z silnej presji konkurencyjnej, jak towarzyszyć będzie działalności praco- i kapitał- oraz wiedzochłonne w sensie wiedzy naukowej i technologicznej, a także z niedopasowania podaży kompetencji do popytu na pracę. Pozytywnie na rozwój społeczno-gospodarczy oddziaływać będzie stopniowo rozwijająca się przedsiębiorczość według modelu znanego ze scenariusza I.

Zmiany w strukturze rynku pracy polegać będą na wyższym od prognozowanego udziale pracujących w budownictwie oraz handlu a więc w branżach silnie zorientowanych na rynek lokalny. Udział pracujących w przemyśle będzie malał zgodnie lub nieco szybciej względem danych prognostycznych. Wzrost znaczenia turystyki oraz obsługi nieruchomości i firm będzie zbliżony do przewidywanego lub niższy, ale nie aż tak jak w scenariuszu II. Z powodu względnie niskiej konkurencyjności sektora przedsiębiorstw oraz nieadekwatnej kultury organizacyjnej znaczną popularnością cieszyć się będzie praca w sektorze publicznym. Tym bardziej, że pod presją aktywności obywatelskiej, sposób jego funkcjonowania w większym stopniu pozwoli wykorzystać kompetencje wyniesione z systemu edukacji. Jakościowe zmiany wewnątrz sektorów związane np. z serwicyzacją czy powstawaniem nowych zawodów w tym scenariuszu także będą miały miejsce, choć natężenie tych procesów przyjmować będzie wartości pośrednie w stosunku do scenariusza I i II.

8.4.4 Scenariusz IV — aktywne przedsiębiorstwa

Scenariusz również opiera się na założeniu odmiennej reakcji na zidentyfikowane trendy i zjawiska. Wysoka dynamika dostosowań cechuje wymiar gospodarczy, a więc przedsiębiorców oraz do pewnego stopnia pracowników, którzy z jednej strony muszą akceptować reguły pracodawców, ale z drugiej są także obywatelami i konsumentami. Niska dynamika jest natomiast charakterystyczna właśnie dla obywateli i konsumentów, czyli dotyczy wymiaru społecznego. Podobnie jak w scenariuszu III, różnica w percepcji zmian wynika z różnych uwarunkowań i kryteriów racjonalności obowiązujących w wymiarze społecznym (dobro jednostki i grupy społecznej) i gospodarczym (maksymalizacja zysku). Podobnie jak scenariusz III, tak i ten ma charakter dynamiczny. Popyt na określone kompetencje w końcu wymusi ich podaż. W tym wypadku konieczne będą

jednak istotne zmiany w sektorze edukacji. Zakładając, że od obecnego modelu (rozdarcia pomiędzy kształceniem ogólnym i interdyscyplinarnym, a specjalistycznym i zawodowym) będzie on najpierw przekształcany w kierunku kształcenia zawodowego, dokonanie kolejnego zwrotu będzie trudne do wytłumaczenia i kosztowne).

Rozbieżności w dynamice dostosowań do trendów polegają na przyjęciu, w wymiarze gospodarczym, strategii znanej ze scenariusza I, polegającej na budowaniu przewagi konkurencyjnej opartej o wykorzystanie wiedzy symbolicznej a co za tym idzie wykorzystaniu szans, jakie daje interdyscyplinarność i uniwersalność oraz podejście projektowe i sieciowe. W rezultacie gospodarka regionu staje się bardziej otwarta na oddziaływania globalne, co powoduje, że jest bardziej niestabilna i podatna na zmiany. Ta ekspozycja na konkurencję i zmiany rodzi szereg konfliktów na linii gospodarka — społeczeństwo. W wymiarze społecznym przyjęta zostaje, bowiem strategia opisana w scenariuszu II, a więc oparta na budowaniu specjalistycznych kwalifikacji zawodowych pod kątem istniejących obecnie struktur gospodarki i rynku pracy bez zapewnienia odpowiednio wysokiej zdolności do adaptacji, której posiadanie w zglobalizowanej gospodarce jest warunkiem koniecznym. Deficyt kompetencji kluczowych i wiedzy interdyscyplinarnej utrudnia przedsiębiorstwom wdrażanie modelu funkcjonowania opartego właśnie na interdyscyplinarności oraz projektowości i sieciowości. Tym samym ogranicza możliwości budowy przewagi konkurencyjnej na wiedzy symbolicznej. Przedsiębiorstwa tworzyć muszą w dużej mierze równoległy system edukacji, aby wyposażać pracowników w deficytowe kompetencje i postawy osobowe. W przypadku tych ostatnich jest to trudne, gdyż ich kształtowanie odbywa się na znacznie wcześniejszych etapach rozwoju. W efekcie przedsiębiorcy operujący wiedzą symboliczną mają do czynienia z pracownikami, którzy nie dojrżeli do funkcjonowania w systemie wymagającym znacznej inicjatywy, samodzielności i samodyscypliny. Podejście projektowe, walka o talenty, upodmiotowienie kompetencji, wymóg mobilności odbierane mogą być jako zamach na prawa pracownicze i szerzej obywatelskie, powodując wzmocnienie postaw etatystycznych odwołujących się do pozytywnych aspektów hierarchii, stałości i stabilności. W tym kontekście dość częste będą odwołania do dziedzictwa „Solidarności”, co z uwagi na rangę symbolu zaostrzać będzie konflikt. Dodatkowym problemem mogą być napięcia na tle zarządzania wiekiem i tworzenia wielopokoleniowych zespołów, do czego dążyć będą pracodawcy, a do czego pod względem kompetencyjnym pracownicy (w tym

potencjalni — uczniowie, absolwenci, bezrobotni, bierni zawodowo) nie będą należycie przygotowani.

Kolejna rozbieżność dotyczyć będzie stosunku do integracji europejskiej. Przedsiębiorstwa będą o wiele bardziej skłonne do akceptacji polityki strukturalnej o charakterze bardziej pro konkurencyjnym. Ta polityka będzie, bowiem zgodna z ich interesami ekonomicznymi. Z kolei w interesie aktorów życia społecznego leżeć będzie zachowanie redystrybucyjnego charakteru tej polityki, co bardziej bezpośrednio sprzyjać będzie podniesieniu zbiorowych warunków życia. W rezultacie finansowanie działań pro konkurencyjnych nie będzie tak znaczne jak w scenariuszu I, chociaż wyższe niż scenariuszach II i III.

Niski poziom świadomości obywatelskiej i konsumentskiej pośrednio także będzie miał negatywny wpływ na dynamikę dostosowań do trendów w wymiarze gospodarczym. Po pierwsze niska presja na administrację będzie powodować powolne jej przekształcenia, co utrudniać będzie współpracę także przedsiębiorcom. Po drugie, niska świadomość konsumenta nie będzie wywierała silnej presji na doskonalenie jakości produktów, a co za tym idzie ich konkurencyjności.

Deficyt kompetencji kluczowych i wiedzy uniwersalnej będzie powodował niską dynamikę wzrostu klasy średniej i rosnącą polaryzację dochodową. Wysokie dochody uzyskiwać będzie wąska grupa, która w różny sposób (nauka za granicą, samokształcenie, talent, samoświadomość rozwoju) posiadać będą deficytowe kompetencje i wiedzę.

Powyższe przemiany spowodują, że duża część miejsc pracy w sektorze przedsiębiorstw będzie atrakcyjna, ale niekoniecznie dla mieszkańców regionu. Stąd istotne znaczenie będzie miał napływ specjalistów z zewnątrz w tym z zagranicy. Część mieszkańców regionu z uwagi na niedopasowanie kwalifikacyjno-zawodowe wybierać będzie emigrację zarobkową, najczęściej zagraniczną z uwagi na istotny wzrost dochodów bez konieczności istotnej zmiany kwalifikacji.

W opisywanym scenariuszu osiągnięte zostają zbliżone lub nieznacznie wyższe, niż prognozowane parametry makroekonomiczne. W zakresie PKB na mieszkańca ten scenariusz plasuje się pomiędzy I a III. Relacja PKB na mieszkańca w regionie w stosunku do wartości ogólnopolskiej nie zmieni się lub ulegnie nieznacznej poprawie. Zależy to od determinacji firm we wdrażaniu strategii opartej na wiedzy symbolicznej i zdolności do przewyższania barier związanych z deficytem

kompetencji. Stopa bezrobocia kształtować będzie się na poziomie zbliżonym do prognozowanego lub nieznacznie niższym. Jednocześnie, w wyniku niedopasowania strukturalnego, Istnieć będzie znaczny niezrealizowany popyt na pracę opartą o kompetencje i wiedzę interdyscyplinarną.

Zmiany w strukturze rynku pracy zbliżone będą do prognozowanych. Wyższa dynamika cechować będzie

sektory związane z przetwarzaniem informacji i tworzeniem środowiska kreatywnego. W grupie tej znajdzie się zarówno turystyka jak i obsługa nieruchomości a przede wszystkim firm. Nie będzie ona jednak aż tak wysoka, jak w scenariuszu I. Jakościowe zmiany wewnątrz sektorów związane np. z serwicyzacją czy powstawaniem nowych zawodów także będą miały miejsce, choć natężenie tych procesów przyjmować będzie wartości pośrednie w stosunku do scenariusza I i II.

9. Spis tabel

Tabela 1 Prognoza nominalnej wartości PKB dla Polski i województwa pomorskiego (w mld PLN, ceny bieżące).....	39
Tabela 2 Prognoza wartości PKB per capita dla Polski i województwa pomorskiego (ceny bieżące).....	40
Tabela 3 Prognoza wartości PKB per capita dla Unii Europejskiej i województwa pomorskiego (ceny bieżące) oraz relacja tych wielkości w ujęciu tradycyjnym oraz parytetu siły nabywczej.....	41
Tabela 4 Prognoza wartości PKB per capita dla Unii Europejskiej i województwa pomorskiego (ceny bieżące) oraz relacja tych wielkości w ujęciu tradycyjnym oraz parytetu siły nabywczej.....	42
Tabela 5 Prognoza udziałów sektorów w wartości dodanej w Polsce (w proc.).....	43
Tabela 6 Prognoza udziałów sektorów w wartości dodanej w województwie pomorskim (w proc.).....	43
Tabela 7 Szacunek (2009 r.) i prognozy (2010–2020) liczby pracujących w gospodarce narodowej oraz liczby bezrobotnych w województwie pomorskim (w tys.).....	45
Tabela 8 Szacunki (2009 r.) i prognozy (2010–2020) liczby pracujących w gospodarce narodowej wg sekcji PKD w województwie pomorskim (w tys.).....	46
Tabela 9 Szacunki (2009 r.) i prognozy (2010–2020) liczby pracujących ogółem, mężczyzn i kobiet w województwie pomorskim (w tys.) wg BAEL.....	47
Tabela 10 Szacunki (2009 r.) i prognozy (2010–2020) wskaźnika zatrudnienia w Polsce i w województwie pomorskim (w proc.).....	47
Tabela 11. Potencjalne kierunki reakcji regionu na trendy i zjawiska w perspektywie do 2020 r.....	74

10. Spis wykresów

Ryc. 1 Coraz więcej informacji i wiedzy.....	17
Ryc. 2 Coraz więcej informacji i wiedzy — podregiony.....	17
Ryc. 3 Coraz więcej informacji i wiedzy — firmy.....	17
Ryc. 4 Coraz więcej informacji i wiedzy — branże.....	18
Ryc. 5 Coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka.....	18
Ryc. 6 Coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka — podregiony.....	19
Ryc. 7 Coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka — firmy.....	19
Ryc. 8 Coraz bardziej sieciowa i projektowa gospodarka — branże.....	20
Ryc. 9 Dalsza integracja Europy.....	20
Ryc. 10 Dalsza integracja Europy — podregiony.....	21
Ryc. 11 Dalsza integracja Europy — firmy.....	21
Ryc. 12 Dalsza integracja Europy — branże.....	21
Ryc. 13 Dłuższe i lepsze życie.....	22
Ryc. 14 Dłuższe i lepsze życie — podregiony.....	22
Ryc. 15 Dłuższe i lepsze życie — firmy.....	23
Ryc. 16 Dłuższe i lepsze życie — branże.....	23
Ryc. 17 Nowe społeczeństwo.....	24
Ryc. 18 Nowe społeczeństwo — podregiony.....	24
Ryc. 19 Nowe społeczeństwo — firmy.....	24
Ryc. 20 Nowe społeczeństwo — branże.....	25
Ryc. 21 Euro 2012.....	25
Ryc. 22 Euro 2012 — podregiony.....	26
Ryc. 23 Euro 2012 — firmy.....	26
Ryc. 24 Euro 2012 — branże.....	26
Ryc. 25 Oszczędzanie energii.....	27
Ryc. 26 Oszczędzanie energii — podregiony.....	27
Ryc. 27 Oszczędzanie energii — firmy.....	28
Ryc. 28 Oszczędzanie energii — branże.....	28
Ryc. 29 Otwarty i wymagający rynek pracy.....	29
Ryc. 30 Otwarty i wymagający rynek pracy — podregiony.....	29
Ryc. 31 Otwarty i wymagający rynek pracy — firmy.....	29
Ryc. 32 Otwarty i wymagający rynek pracy — branże.....	30
Ryc. 33 Postęp globalizacji.....	30
Ryc. 34 Postęp globalizacji — podregiony.....	31
Ryc. 35 Postęp globalizacji — firmy.....	31

Ryc. 36 Postęp globalizacji — branże.....	31
Ryc. 37 Szybka technologizacja.....	32
Ryc. 38 Szybka technologizacja — podregiony.....	32
Ryc. 39 Szybka technologizacja — firmy.....	32
Ryc. 40 Szybka technologizacja — branże.....	33
Ryc. 41 Pędząca digitalizacja.....	34
Ryc. 42 Pędząca digitalizacja — podregiony.....	34
Ryc. 43 Pędząca digitalizacja — firmy.....	34
Ryc. 44 Pędząca digitalizacja — branże.....	35
Ryc. 45 Prognoza tempa wzrostu PKB w Polsce i w województwie pomorskim w latach 2009–2020 (w proc.).....	39
Ryc. 46 Prognoza stopy bezrobocia w Polsce i województwie pomorskim (w proc.) na lata 2010–2020.....	44
Ryc. 47 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora rolnictwa w województwie pomorskim.....	49
Ryc. 48 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora przemysłu w województwie pomorskim.....	51
Ryc. 49 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora budownictwa w województwie pomorskim.....	54
Ryc. 50 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora handlu w województwie pomorskim.....	57
Ryc. 51 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora turystyki w województwie pomorskim.....	60
Ryc. 52 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora transportu i logistyki w województwie pomorskim.....	62
Ryc. 53 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora finansowego w województwie pomorskim.....	65
Ryc. 54 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora administracji w województwie pomorskim.....	67
Ryc. 55 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora edukacji w województwie pomorskim.....	69
Ryc. 56 Ocena znaczenia trendów (prawdopodobieństwo, kierunek i siła) przez przedstawicieli sektora ochrony zdrowia w województwie pomorskim.....	71

